

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Laura Gačnik

Krepitev moči ljudi z demenco

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Laura Gačnik

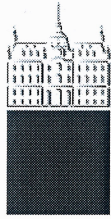
Krepitev moči ljudi z demenco

Magistrsko delo

Mentor: Izr. prof. dr. Jana Mali

Študijski program: Socialno delo s
starimi ljudmi

Ljubljana, 2016



IZJAVA

Spodaj podpisani/-a **Laura Gačnik**, študent/-ka drugostopenjskega študija Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani, z vpisno številko **06130145**, s svojim podpisom izjavljam, da sem avtor/-ica magistrskega dela z naslovom:

»**Krepitev moči ljudi z demenco**«.

S svojim podpisom zagotavljam:

- da je predloženo magistrsko delo rezultat mojega samostojnega raziskovalnega dela ter da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev citirana in navedena v seznamu virov, ki je sestavni del predloženega magistrskega dela;
- da se zavedam, da je plagiatstvo, ne glede na obliko in način predstavljanja tujega avtorskega dela kot svojega, v nasprotju z akademsko etiko in s pričakovanimi moralnimi prepričanji ter pomeni hujšo kršitev pravil in predpisov, ki urejajo to področje, kot tudi posledic, ki jih ima takšno dejanje za predloženo delo in z njim povezani status;
- da sem seznanjen/-a z določili Pravilnika o študiju na programih druge stopnje;
- da je predloženo pisno delo identično elektronski verziji istega dela;
- da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 16/07, 68/08 in 110/13) dovoljujem, da se zgoraj navedeno magistrsko delo objavi v digitalni zbirki eGradiiva in repozitoriju UL.

V Ljubljani, 21.6.2016

Podpis avtorja/-ice:

Gačnik Laura

S svojim podpisom:

- dovoljujem knjižnici Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani uporabo svojega rojstnega datuma za namen obdelave magistrskega dela v sistemu COBISS;
- soglašam z objavo svojega magistrskega dela na svetovnem spletu;

V Ljubljani, 21.6.2016

Podpis avtorja/-ice:

Gačnik Laura

Podatki magistrskega dela

Ime in priimek: Laura Gačnik

Naslov naloge: Krepitev moči ljudi z demenco

Kraj: Ljubljana

Št. strani: 105

Št. virov: 42

Št. prilog: 5

Mentor: Izr. prof. dr. Jana Mali

Ključne besede: ljudje z demenco, socialno delo, dom za stare ljudi, dnevno varstvo, krepitev moči, samostojnost

Povzetek:

V magistrski nalogi sem se v teoretičnem delu osredotočila na opis demence, predstavitev socialnega dela z ljudmi z demenco, na koncept krepitev moči ljudi z demenco, na njihov odnos s sorodniki in na oblike pomoči. Raziskovala sem značilnosti krepitev moči ljudi z demenco v domu za stare ljudi in dnevnem varstvu. Podatke sem pridobivala z intervjuvanjem sogovornikov ter z opazovanjem, obdelala pa sem jih kvalitativno. Prišla sem do ugotovitev, da sorodniki ljudi z demenco nimajo dovolj znanja o demenci in so z oskrbovanjem pogosto preobremenjeni. Odhod človeka z demenco v dom ali dnevno varstvo zanje predstavlja razbremenitev. Za ljudi z demenco je pomembno, da imajo z zaposlenimi dobre odnose, ki temeljijo na spoštovanju. Pomembno je, da jih zaposleni spodbujajo k samostojnosti in aktivnosti. Stanovalci doma in uporabniki dnevnega varstva imajo možnost, da se samostojno odločajo o obroku in oblačilih. Prav tako imajo možnost, da samostojno upravljajo z denarjem in se samostojno udeležujejo aktivnosti. Ljudje z demenco, ki obiskujejo dnevno varstvo imajo tudi možnost samostojnega odhoda domov, medtem ko stanovalci doma pri tem potrebujejo spremstvo sorodnikov. Predlagam razvoj oblik oskrbe za ljudi z demenco, ki bi jim omogočile življenje v domačem okolju. Prav tako predlagam, da bi bilo dnevno varstvo na voljo vsak dan, podnevi in ponoči ter ob vikendih in praznikih.

Master's Thesis abstract and keywords

Title: Empowerment of people with dementia

Keywords: people with dementia, social work, homes for older people, day care center, empowerment, autonomy

Abstract:

In the theoretical part of my Master's thesis I focused on the description of dementia, on the presentation of social work with people with dementia, on the concept of empowerment of people with dementia, on the relations with their relatives and on the forms of care. I researched the characteristics of the empowerment of people with dementia in one home for older people and in one day care centre. With interviewing people and observing I collected data, which I processed qualitatively. I found out, that the relatives of the people with dementia do not have appropriate knowledge about dementia and are often overwhelmed by supplying. Leaving the person with dementia in a home for older people or in day care represents for the relatives a relief. For the people with dementia it is important to have good relations with the employees, based on respect. It is important that employees encourage their independence and activity. Residents of the home for older people and day care centre have the ability to independently decide about their meal and clothes. They also have the ability to independently spend their money and also to attend the activities independently. People with dementia, who are visiting day care centres, also have the option of independent departure home while the residents at the home for older people need an escort of their relatives. I suggest the development of different forms of care for people with dementia, which would allow them to stay in their home environment. I also suggest that day care centres should be available every day, day and night, on weekends and holidays.

PREDGOVOR

Družbo današnjega časa je zaznamoval proces staranja in s tem rast števila ljudi z demenco. V magistrski nalogi zato obravnavam tematiko demence, težave, ki jih prinaša tako starim ljudem kot njihovim sorodnikom, oblike oskrbe ljudi z demenco in pomen ohranjanja samostojnosti teh ljudi. Pri tem želim raziskati, kakšen je pomen krepitve moči ljudi z demenco, kako krepitev moči pripomore h kakovostnejšemu življenju starih ljudi ter kdo lahko pripomore k ohranjanju avtonomnosti ljudi z demenco.

Tekom svojega študija sem se redno srečevala s starimi ljudmi v domovih za stare ljudi. Vendar pa nisem imela velikokrat priložnosti spoznati tistih stanovalcev domov, ki imajo demenco. Tako sem njihovo vsakdanje življenje spoznavala samo skozi pripovedovanje tretjih oseb (zaposlenih ali njihovih sorodnikov). Demenca je v današnjem času zelo pogost pojav, ki ga ne moremo kar prezreti. Kljub temu pa se prevečkrat osredotočamo na probleme, s katerimi se srečujejo zaposleni v domovih za stare ljudi in sorodniki ljudi z demenco, pri tem pa premalo pozornosti posvečamo ravno ljudem z demenco. Zato želim v magistrskem delu raziskati, s kakšnimi težavami se srečujejo ljudje z demenco, kako poteka njihov dan, s kom vzdržujejo dobre odnose, kolikšna je njihova moč izbire in sodelovanja z drugimi ljudmi. Pri tem želim raziskati zgodbe ljudi samih, rezultate pa želim podkrepiti z ugotovitvami lastnega opazovanja. Pri tem sem ugotovila, da imajo ljudje z demenco še vedno možnost samostojnega odločanja o prehrani, oblačilih, samostojno se odločajo tudi o času njihovega vstajanja. Prav tako imajo možnost, da se odločijo, katere aktivnosti želijo obiskovati ter kako bodo razpolagali z lastnimi dohodki.

Z raziskavo želim opozoriti predvsem na to, da je pomembno ljudem z demenco omogočiti, da so pri svojih opravilih čim bolj samostojni in da se pri tem upošteva njihove želje in potrebe. Menim, da lahko magistrska naloga in njeni rezultati pripomorejo k lažjemu razumevanju ljudi z demenco, njihovih težav, želja in potreb. Tema krepitve moči ljudi z demenco je znanstveno relevantna, saj ima namen predstaviti življenjski svet ljudi z demenco skozi njihovo perspektivo. Raziskava namreč razriva, kolikšno moč imajo ljudje z demenco ter kdo jim omogoča, da to moč uporabljajo.

Ob vsem tem se želim zahvaliti mentorici, Izr. prof. dr. Jani Mali za vse nasvete in predloge pri pisanju.

Posebna zahvala gre tudi Domu starejših občanov Šiška, vsem zaposlenim in stanovalcem, ki so sodelovali v moji raziskavi.

Prav tako bi se zahvalila tudi svoji družini in Mateju za podporo.

KAZALO:

1. TEORETIČNI UVOD	1
1.1. Razumevanje demence v socialnem delu	1
1.2. Socialno delo z ljudmi z demenco	6
1.3. Pomen krepitev moči za ljudi z demenco	11
1.4. Institucionalna oskrba ljudi z demenco v Sloveniji	16
1.5. Oskrba v skupnosti za ljudi z demenco	20
1.6. Odnos med ljudmi z demenco, njihovimi sorodniki in zaposlenimi	24
2. PROBLEM	30
3. METODOLOGIJA	32
3.1. Vrsta raziskave	32
3.2. Merski instrumenti in viri podatkov	32
3.3. Populacija in vzorec	33
3.4. Zbiranje podatkov	33
3.5. Obdelava in analiza podatkov	34
4. REZULTATI	36
4.1. Razlogi za odhod ljudi z demenco v institucionalno oskrbo	36
4.2. Občutki ljudi z demenco ob prihodu v dom ali dnevno varstvo	37
4.3. Odnos ljudi z demenco s sorodniki	38
4.4. Odnos ljudi z demenco z zaposlenimi in drugimi uporabniki oskrbe	39
4.5. Dejavnosti za ljudi z demenco v domu in dnevnem varstvu	41
4.6. Spodbujanje samostojnosti ljudi z demenco	43
4.7. Življenjski prostor ljudi z demenco	44
5. RAZPRAVA	47
6. SKLEPI	59
7. PREDLOGI	60
8. VIRI IN LITERATURA	61
9. PRILOGE	65
9.1. Priloga 1 – vodilo za intervju	65
9.2. Priloga 2 – zapisi intervjujev z odprtim kodiranjem	66
9.2.1. INTERVJU A	66
9.2.2. INTERVJU B	70
9.2.3. INTERVJU C	73

9.2.4.	INTERVJU D	75
9.2.5.	INTERVJU E.....	77
9.2.6.	INTERVJU F.....	79
9.2.7.	INTERVJU G	81
9.2.8.	INTERVJU H	84
9.2.9.	INTERVJU I.....	85
9.3.	Priloga 3 – zapisi opazovanja z odprtim kodiranjem.....	87
9.3.1.	DAN 1, ponedeljek 08.06.2015.....	87
9.3.2.	DAN 2, torek 09.06.2015	89
9.3.3.	DAN 3, sredo 10.06.2015	90
9.3.4.	DAN 4, četrtek 11.06.2015.....	93
9.3.5.	DAN 5, petek 12.06.2015.....	95
9.4.	Priloga 4 – osno (aksialno) kodiranje	97
9.4.1.	Osno (aksialno) kodiranje – dom za stare ljudi	97
9.4.2.	Osno (aksialno) kodiranje – dnevno varstvo	99
9.4.3.	Osno (aksialno) kodiranje – opazovanje	100
9.5.	Priloga 5 – definiranje pojmov	102
10.	POVZETEK	104

1. TEORETIČNI UVOD

1.1. Razumevanje demence v socialnem delu

Hitro večanje deleža starega prebivalstva zahteva vse večjo pozornost, namenjeno pojavom, ki so povezani s staranjem in starimi ljudmi. Zaradi napredka medicine smo lahko priča podaljševanju življenjske dobe in manjšanju deleža aktivnega prebivalstva. Povečevanje števila starih ljudi je namreč posledica pojava sodobne moderne družbe in demografskega preloma z visoke na nizko stopnjo rodnosti in smrtnosti. Demografske spremembe so tako v javnosti prikazane kot grožnja prihodnosti, medtem ko socialno delo v takšnih spremembah vidi priložnosti in izziv za specializacijo področja socialnega dela s starimi ljudmi (Mali 2013 a: 57).

Poleg starosti in staranja v sodobni družbi ima velik vpliv v življenju sodobnega človeka tudi demenca. Fenomen demence postaja v življenju vse bolj prepoznaven in neizogiben. Posledice demence se kažejo predvsem pri človekovem funkcioniranju in pri medsebojnih odnosih v družini ter med prijatelji. Kljub negativnemu odnosu družbe do tega fenomena, socialno delo v njem vidi priložnost za odkrivanje življenjskih izidov vseh udeleženih. Pri tem se v središče postavlja človeka, ki ima demenco in ki potrebuje razumevanje s strani okolice za življenje v skupnosti (Mali *et al.* 2011: 7).

Definicij demence je veliko, sama beseda demenca pa izvira iz latinske besede *demens* (*de* 'iz' *mens* 'pamet'), ki pomeni človeka, ki je ob pamet – norec. Takšno razumevanje demence je prevladujoče tudi v današnji družbi, saj je demenca z določanjem zdravstvenih diagnoz pridobila medicinski pridih. Vodilno vlogo pri raziskovanju tega fenomena je tako pridobila medicina z iskanjem zdravil za zdravljenje te bolezni (Mali *et al.* 2011: 13).

Kogoj (2007: 15) navaja definicijo demence po 10. mednarodni klasifikaciji bolezni (MKB – 10) kot »sindrom, ki ga povzroča možganska bolezen, običajno kronične in napredujoče narave. Vključuje motnje mnogih višjih živčnih dejavnosti, kot so spomin, mišljenje, orientacija, razumevanje, računanje, sposobnost učenja, sposobnost besednega izražanja in presoja«. Demenco tako najpogosteje povezujemo z motnjami spomina, četudi ne sodijo med prve znake te bolezni.

Poznamo več modelov, ki razlagajo demenco, kot so: biomedicinski model, psihološki model, sociološki model in socialnodelovni model.

Biomedicinski model temelji na opredelitvi, da je demenca bolezen, ki je posledica organskih poškodb možganov. V tem modelu ločimo več vrst demence, ki imajo različne značilnosti, različne pogostosti pojavljanja ter različne poteke in zdravljenja. Najpogostejša med ljudmi je Alzheimerjeva demenca, za katero oboli največ starih ljudi. Ta demenca se začne predvsem z motnjami spomina, kasneje pa se pojavijo tudi motnje govora ter časovna dezorientiranost. Alzheimerjeva demenca se pogosteje pojavi pri ženskah po sedemdesetem letu starosti (Mali *et al.* 2011: 15).

Demenca z Lewyjevim telesci ima značilnost, da so njeni bolezenski znaki podobni Alzheimerjevi in Parkinsonovi bolezni. Znaki te demence se kažejo predvsem skozi motorične težave ter halucinacije (Moore, Jones 2012: 6).

V tretjo skupino sodijo vaskularne demence, ki so posledice infarktov možganov. Kljub temu da so infarkti navadno majhni, se v svojem učinku seštevajo, kar pripelje do serije manjših kapi. Za to vrsto demence je značilen predvsem nagel začetek ter stopničasti potek (Kogoj 2007: 19).

Zadnjo večjo skupino pa tvorijo frontotemporalne demence, ki zajamejo senčnične in čelne režnje. Prvi znaki so predvsem spremembe osebnosti, čustvena zbledelost, motnje govora, kasneje pa tudi motnje spomina in apraksija (Kogoj 2007: 19).

Mali *et al.* (2011: 15) navajajo McKeith, Fairbairn (2011: 10), ki pravita, da biomedicinski model kaže razumevanje demence tako, da demenca zajema obsežno skupino bolezni, ki pri posamezniku povzročajo propadanje funkcioniranja spomina, razumevanja ter spremembe v socialnem delovanju človeka. Bolniki se pogosto zavedajo svojih sprememb, ne vedo pa natančno, kaj se z njimi dogaja. Zato je pomembno določiti diagnozo bolezni, saj je s tem bolnik seznanjen s svojimi težavami, kar omogoča razmislek o iskanju rešitev izven tega modela.

Poleg medicinskih razlag demence obstajajo tudi psihološke razlage, ki temeljijo na terapevtskem razumevanju. V psihološki model uvrščamo koncepte dela, ki so usmerjeni predvsem v »razvijanje raznovrstnih ocenjevalnih lestvic in instrumentov za določanje razvitosti bolezni kot tudi oblikovanje intervencij, da bi kar najbolj podprli osebe z demenco in jim olajšali življenje« (Mali *et al.* 2011: 18).

Sociološki model razumevanje demence opozarja na interakcije, ki se vzpostavljajo med ljudmi z demenco in širšim socialnim omrežjem. Ta model izhaja iz sprememb, ki jih demenca prinaša tako v življenja ljudi z demenco kot tudi v življenja njihovih sorodnikov, prijateljev in drugih članov. Te spremembe naj bi pripomogle k boljšemu razumevanju demence na individualni ravni ter k spremembam v skupinski dinamiki. Značilnost družbe je v označevanju demence kot bolezni, ljudi z demenco pa kot bolnike, odvisne od pomoči drugih ljudi (Mali *et al.* 2011: 21–23).

Zadnji je socialnodelovni model, ki predpostavlja, da socialni delavec pomaga človeku z demenco tako, da skupaj odkrivata zmožnosti človeka z demenco ter njegove sposobnosti za reševanje problemov in iskanje rešitev (Mali *et al.* 2011: 29).

Milošević Arnold (2007: 23–24) vidi demenco kot izziv za socialno delo predvsem zaradi neposrednega dela z ljudmi z demenco ter njihovimi socialnimi mrežami. Poslanstvo socialnega dela je preprečevanje socialne izključenosti teh družbenih skupin in njihovih družinskih članov. Socialno delo lahko zaradi neposrednega dela z uporabniki veliko pripomore k boljšemu razumevanju ljudi z demenco in izboljšanju njihovega statusa v družbi.

Mali *et al.* (2011: 35) poudarjajo, da je fenomen demence v zadnjem času predmet številnih razprav, zaradi česar vsaka znanost razvija svoj pogled na demenco. Kljub navideznemu razhajanju med znanostmi in njihovem izključevanju, lahko z natančnejšim pregledom opazimo številna dopolnjevanja. Znanstveni modeli demence se tako v številnih pogledih dopolnjujejo in ustvarjajo poliformno razumevanje fenomena demence.

Mali (2007 a: 37) navaja Lokar (1994: 81), ki pravi, da skozi različne opredelitve demence lahko ugotovimo, da je to bolezen, ki zajema vse človekove funkcije, njihov upad pa se postopoma stopnjuje vse dokler človek ni več sposoben za samostojno življenje. Strokovnjaki tako demenco delijo na več razvojnih stopenj, med katerimi je najpreprostejša delitev v tri stopnje:

- a) Lahka demenca, ki ljudi onesposablja za zahtevnejša poklicna dela. Človek z demenco je še vedno sposoben skrbeti sam zase, še vedno opravlja opravila ki jih pozna, ne zmore pa se naučiti novih.

- b) Srednje huda demenca, ki ljudi onesposablja za poklicna dela, otežena pa so tudi že vsakdanja opravila. Človek z demenco na tej stopnji je že odvisen od pomoči drugih ljudi.
- c) Huda demenca onesposablja ljudi z demenco, da ti samostojno živijo v domačem okolju, saj so popolnoma odvisni od pomoči drugih.

Fiel (Milošević Arnold 2007: 25–27) pa prikazuje potek demence v štirih stopnjah. V prvi stopnji imajo ljudje z demenco pomanjkljivo in slabo orientacijo, kljub temu pa se še vedno orientirajo na osebe, čas in kraj, še živijo samostojno v domačem okolju, vendar so pogosto prepirljivi in obtožujejo druge ljudi. Njihovo vedenje je primerno, zmožni so slediti enostavnim napotkom za opravljanje dela, niso pa zmožni naučiti se novih aktivnosti. V drugi stopnji ljudje z demenco občutijo časovno zmedenost, občasno dezorientacijo v času in prostoru, kljub temu pa še vedno prepoznavajo ljudi v domačem okolju. Ljudje z demenco so na tej stopnji demence še vedno zmožni opraviti enostavne aktivnosti, potrebujejo le spodbudo za začetek. Pri zahtevnih opravilih pa potrebujejo navodila. Imajo sposobnost sodelovati pri enostavnih pogovorih, potrebujejo pa veliko spodbujanja. V tretji stopnji pa ljudje z demenco že živijo v domovih za stare ljudi ali psihiatričnih bolnicah, saj pogosto nimajo orientacije glede oseb, časa in prostora. Te osebe niso več zmožne opravljati aktivnosti brez pomoči, kar pripelje do preobremenjenosti njihovih sorodnikov in do namestitve v domove za stare ljudi ali dnevne centre. Pogoste so tudi motnje čustvovanja, pretirana čustvenost, depresivnost, jezljivost, tavanje, zbeganost, sumničenje in halucinacije. Ljudje, ki imajo demenco četrte stopnje, pa le zelo redko živijo v domačem okolju, saj so skoraj izključno nameščeni v domove za stare ljudi. Le redko se odzovejo na zunanje dražljaje, najpogostejše dneve preležijo v posteljah ali presedijo v vozičkih.

Kogoj (2011: 6–7) prav tako opozarja na vedenjske in psihične spremembe pri ljudeh z demenco. Ugotavlja namreč, da te spremembe pogosto predstavljajo večje težave kot upad kognitivnih funkcij. Nekatere vedenjske in psihične simptome lahko predvidevamo, kar nam omogoča, da se nanje pripravimo. Med vedenjskimi spremembami so najpogostejša nasilna vedenja, vznemirjenje, tavanje, kričanje, jokanje, preklinjanje, ponavljajoča vprašanja in različna odklonilna vedenja. Med psihičnimi simptomi pa so najpogostejša tesnoba, depresija, apatija, blodnje, nespečnost, halucinacije in napačno prepoznavanje.

Van Hülzen (2007: 27) navaja, da je kljub demenci s človekom potrebno najti določeno obliko komunikacije, s katero vzdržujemo kvaliteten odnos. Pri tem se je potrebno zavedati, da je telesna nega človeka z demenco pomembna, a vendar ni v ospredju. Najpomembnejše je vprašanje, kako ljudem z demenco omogočiti dostojanstveno življenje brez poudarkov na pomanjkljivosti, ki jih demenca prinaša.

Tudi Ramovš (2003: 98–105) poudarja pomen medčloveške povezanosti med ljudmi. Medčloveški odnosi se najbolj udeležujejo s komunikacijo, kjer se v celoti pokaže, kakšna je kakovost teh odnosov. Sam vidi osamljenost kot eno najhujših tegob, saj za starega človeka to lahko predstavlja največjo stisko.

Glavno socialno mrežo ljudi z demenco predstavlja družina. Mali *et al.* (2011: 79) prav zato opozarjajo na pomen raziskovanja družinskega življenja ljudi z demenco. Vedno znova je namreč potrebno raziskovati, na kakšen način lahko družina odgovori na potrebe sorodnika z demenco, kakšno pomoč in podporo lahko nudi, da ta ostane dalj časa v skupnosti. Prav tako pa mora družina raziskati tudi, kakšno pomoč potrebuje sama, da to zmore storiti.

Čačinovič Vogrinčič (2008: 75–79) opozarja na pomen soočanja s starostjo v družini. Vsaka družina se namreč sooči s staranjem in vsaka družina se na to odzove na drugačen način. Pri tem ima velik prispevek socialno delo, ki pomaga vzpostaviti z družino delovni odnos, v katerega so vključeni vsi člani družine, ki raziskujejo svoje deleže pri tem procesu. S takšnim sodelovanjem varujemo starega človeka in njegovo identiteto.

Število starih ljudi se tako iz leta v leto povečuje. Daljšanje življenjske dobe sama opazim predvsem kot posledico kakovostnejšega življenja ljudi ter izboljšanja zdravstvenih storitev. S povečevanjem števila starih ljudi narašča tudi število tistih, ki potrebujejo pomoč druge osebe. Posebna skupina starih ljudi so ljudje z demenco, ki potrebujejo več pomoči pri vsakdanjih opravilih. Sama vidim delo z ljudmi z demenco kot priložnost za socialno delo, da pripomore k lažjemu razumevanju pojava demence. Prav tako je pomembno, da strokovni delavci informirajo širšo družbo o sami demenci, s čimer pripomorejo tudi k izboljšanju statusa ljudi z demenco v družbi.

1.2. Socialno delo z ljudmi z demenco

Mali (2013 a: 57–58) navaja, da sodi med specifična področja socialnega dela tudi področje dela s starimi ljudmi, kljub temu da ga številni avtorji povezujejo z gerontologijo. Posebna značilnost socialnega dela s starimi ljudmi je namreč, da zajema specifične teme, ki so povezane z znanjem in vedenjem v starosti ter njihovimi spremembami. Socialno delo je aktualna stroka predvsem zaradi demografskih sprememb v družbi, ki smo jim priča zadnja leta.

Za delo s starimi ljudmi potrebujejo socialni delavci znanja o samem procesu staranja, socialni politiki ter znanja o metodah in praktičnih pristopih dela. Prav tako socialni delavci pri delu s starimi ljudmi potrebujejo sposobnost komuniciranja, sposobnost sodelovanja in povezovanja različnih generacij ter sposobnost ocenjevati psihične, kognitivne, emocionalne in socialne zmožnosti starega človeka. Socialni delavec pri delu s starim človekom išče njegove vire moči in vire moči v njegovem okolju, ki bodo staremu človeku v pomoč (Mali 2008: 64–65).

Temeljni prispevek socialnega dela s starim človekom in njegovo družino je, da socialni delavec z družino vzpostavi delovni odnos, v katerem se vzpostavi delovni dogovor, ki temelji na odprtem prostoru za pogovor. Socialno delo v delovni odnos ne zajame samo starega človeka, temveč njegovo celotno družino (Čačinovič Vogrinčič 2000: 290–291).

V socialnem delu pa se v zadnjem desetletju vedno pogostejše srečujemo tudi z ljudmi z demenco. Demenca predstavlja hudo življenjsko preizkušnjo za vse, ki so udeleženi v odnose s človekom z demenco. »Demenca prinaša težave, ki se globoko zarežejo v medsebojno razumevanje. Ob tem so pogosti občutki nemoči, potrnosti, pa tudi jeze in nerazumevanja. Prijatelji, znanci, sosede se postopno odmikajo ali pa jim prizadeti ne pustijo več blizu. Socialno okolje postaja vedno manjše tako za osebo z demenco kot tudi za svojce, ki skrbijo zanjo. V takšnih razmerah vsi udeleženi v medsebojne odnose z osebo z demenco doživljajo številne spremembe, nad katerimi obupujejo in zaradi njih težko najdejo smisel življenja. Za socialno delo je značilno, da vstopa v opisana razmerja na specifičen način, in sicer tako, da upošteva posameznika, človeka z demenco, njegova razmerja z drugimi pomembnimi in udeleženi v odnose, kakor tudi socialne, kulturne in ekonomske procese, ki vplivajo na življenje ljudi z demenco« (Mali *et al.* 2011: 39).

Tekom študija sem spoznala, kakšne težave demenca prinaša tako ljudem, ki zbolijo, kot tudi njihovim sorodnikom. Pomembno je opozoriti predvsem na to, da najpogosteje skrb za človeka z demenco prevzamejo njegovi sorodniki, ki navadno nimajo potrebnega znanja o demenci in ravnanju s človekom z demenco. Prav tako pa demenca prinaša spremembe tudi v življenje starega človeka, ki ne zna pojasniti sprememb, ki se mu dogajajo. Zaradi neznanja o bolezni in pogosto tudi nepripravljenosti nanjo se celotna družina sooča z negativnimi spremembami. Kljub temu pa se mi zdi pomembno poudariti, da lahko demenca v življenja ljudi prinese tudi pozitivne spremembe. Zaradi sprememb se lahko družinski člani začnejo bolj povezovati in skrbeti za človeka z demenco. Vez med sorodniki in človekom z demenco se lahko zaradi oskrbovanja okrepi, prav tako pa se lahko vsi udeleženi naučijo novih vlog in sprememb, ki jih prinaša demenca.

Milošević Arnold (2007: 23–24) prav tako izpostavlja pomen socialnega dela pri delu z ljudmi z demenco. Demenca namreč ni samo medicinski fenomen, saj njene posledice vplivajo tako na celotno človekovo osebnost, kot tudi na njegovo socialno mrežo. Zaradi naraščanja števila ljudi z demenco, se socialnemu delu posledično nalagajo nove naloge in zahteve, da razvije potrebno znanje in skrb za pomoč tem ljudem. Ker pa je področje dela socialnih delavcev zastavljeno zelo široko, lahko ravno ta stroka največ pripomore k razumevanju ljudi z demenco ter k izboljšanju njihovega položaja v družbi.

Tako ima socialno delo pomembno nalogo, da razvije ustrezne ukrepe in najde nove možnosti oskrbe za ljudi z demenco, posebej oskrbe v skupnosti. Potrebno se je namreč zavedati, da v Sloveniji za ljudi z demenco ni veliko drugih možnosti kot oskrba v družini in institucionalno varstvo. Pri tem pa se srečujemo z različnimi težavami. Ko oskrbo za ljudi z demenco prevzamejo njihovi sorodniki, pogosto prihaja do preobremenjenosti teh oskrbovalcev. Zato pri svojem delu potrebujejo veliko podpore in pomoči. Tudi v domovih za stare ljudi nastanejo težave, saj je profesionalna pomoč, ki jo izvajajo zaposleni, enaka za vse stanovalce, kljub zavedanju, da so za oskrbo ljudi z demenco potrebni drugačni standardi in koncepti dela (Milošević Arnold 2007: 24).

Socialno delo z ljudmi z demenco je področje, ki se še vedno razvija in oblikuje. Mali (2007 a: 45) opozarja, da raziskave kažejo, da tradicionalno ravnanje še vedno prevladuje na področju socialnega dela z ljudmi z demenco. Socialni delavci na centrih za socialno delo usmerjajo ljudi z demenco in njihove sorodnike v domove za stare ljudi, k temu pa

pripomorejo tudi mnenja osebnih zdravnikov in patronažnih služb, posebej v primerih, ko človek z demenco ni več zmožen samostojnega življenja v domačem okolju.

Ne glede na to, ali sorodniki skrbijo za človeka z demenco doma ali pa ga namestijo v dom za stare ljudi, je socialno delo stroka, ki ima svojo vlogo pri delu z njimi. V domovih za stare ljudi imajo socialni delavci različne vloge pri delu z ljudmi z demenco. Vloga socialnega delavca je ključna ob prihodu starega človeka v dom, saj mu ta predstavi novo življenjsko okolje, ob tem pa v svoje delo vključuje tudi njihove sorodnike. Socialni delavec tako vodi postopek sprejema stanovalca z demenco, ga predstavi drugim članom tima ter drugim stanovalcem. Njegovo delo s stanovalcem z demenco temelji na individualni ravni, pri čemer vključuje tudi njegove sorodnike, ki poznajo značilnosti, želje, interese in navade stanovalca. S tem socialni delavec ohranja stike stanovalca z njegovo primarno socialno mrežo (Mali 2007 a: 46–47).

Milošević Arnold (2007: 30–34) našteva, katere profesionalne vloge prevzemajo socialni delavci pri delu z ljudmi z demenco:

- Vloga nosilca/koordinatorja primera, kjer gre za posredovanje med človekom z demenco in okoljem, pri čemer mora človek z demenco jasno izraziti svoje potrebe, socialni delavec pa mora vključiti vse vire pomoči;
- Vloga načrtovalca skrbi za socialnega delavca predstavlja nalogo zagotoviti storitve za oskrbovanje človeka z demenco. Ker ta vloga vključuje več osebnega stika s človekom z demenco, je zato primernejša od vloge nosilca primera;
- V vlogi učitelja socialni delavec ljudem z demenco posreduje potrebne informacije in znanja o značilnostih demence ter možnostih njenega zdravljenja;
- Socialni delavec je lahko tudi v vlogi posrednika, kjer povezuje ljudi z demenco s skupinami in službami, ki nudijo različne vire pomoči;
- V vlogi zagovornika socialni delavci zbirajo podatke o potrebah ljudi z demenco ter se z njimi pogajajo z različnimi službami;
- Socialni delavec kot aktivist ima cilj spremeniti politike institucij do družbenih vprašanj, ki zajemajo neenakopravnost nekaterih družbenih skupin;

- Socialni delavec je lahko tudi moderator, ki pomaga ljudem z demenco pri njihovi interpretaciji potreb drugim institucijam in posreduje pri reševanju konfliktov;
- V vlogi svetovalca, socialni delavec usmerja ljudi z demenco, njihove družine in skupine s pomočjo nasvetov, podpore in posredovanje pomembnih informacij.

Tudi sama menim, da je socialno delo stroka, ki ima pri delu z ljudmi z demenco pomembno vlogo. Kljub temu da večina avtorjev opozarja na to, da je naloga socialnega dela pomoč pri iskanju ustrezne oskrbe za ljudi z demenco, bi sama želela poudariti, da lahko socialno delo veliko pripomore tudi k ozaveščanju javnosti o demenci ter nudenju opore sorodnikom, ki se srečujejo z oskrbovanjem starih ljudi v domačem okolju. Menim, da je socialno delo zelo izrazito v institucionalnih okoljih, premalo pa je poznana vloga socialnih delavcev pri podpori družinskih oskrbovalcev ljudi z demenco. V institucionalnem okolju je velik izbor strokovnjakov, ki se ukvarjajo s človekom z demenco, medtem ko so tisti ljudje z demenco, ki živijo v domačem okolju, pogosto prepuščeni sami sebi ali oskrbi s strani družinskih članov, ki pogosto nimajo potrebnega znanja za kvalitetno oskrbovanje. Pri tem vidim nalogo socialnega dela tudi v informiranju širše družbe o demenci in o spremembah, ki jih prinese ter o možnostih pomoči, ki jih strokovni delavci lahko nudijo.

Milošević Arnold (2006: 122–123) opozarja na pomen socialnega dela kot stroke, ki vpeljuje posebne koncepte oziroma prijeme, s katerimi socialni delavci prispevajo k celostni obravnavi demence. Predvsem je pomemben partnerski odnos med socialnim delavcem in človekom z demenco, v katerem oba enakopravno sodelujeta pri definiranju problema in njegovem reševanju. Njun odnos temelji na partnerstvu, v katerem mora človek z demenco prevzeti odgovornost za reševanje svoje težave in nadzor nad lastnim življenjem. Naloga socialnega delavca pa je, da spoštuje pravice človeka z demenco, njegove želje, potrebe in njegove odločitve o lastnem življenju. Pri tem je njegova naloga tudi, da pomaga človeku z demenco odkrivati njegove vire moči, izboljšati možnosti za socialno funkcioniranje ter ohraniti kontrolo nad svojim življenjem. Moč ljudi z demenco se lahko poveča s tehnikami zagovornišтва in različnimi antidiskriminacijskimi usmeritvami, ki ljudem z demenco pomagajo izražati svoje potrebe in premagujejo predsodke ter negativen odnos. Pri delu z ljudmi z demenco pa ne smemo pozabiti tudi na njihove socialne mreže, ki so ljudem z demenco v veliko pomoč pri ohranjanju sposobnosti za socialno funkcioniranje. Sorodniki ljudi z demenco so pogosto vključeni v koncept

pomoči. Pri delu z ljudmi z demenco in njihovo socialno mrežo je tako pomemben predvsem socialnodelovni odnos, ki temelji na posebnih konceptih stroke (perspektiva moči, znanje za ravnanje, etika udeležенosti, ravnanje s sedanostjo) in vključuje vabilo ljudem z demenco k skupnemu delu in reševanju težav.

Pri delu z ljudmi z demenco pa je potrebno poleg konceptov upoštevati tudi tehnike za udejanjanje metod in načel socialnega dela. Ena izmed najpomembnejših tehnik pa je sporazumevanje, ki socialnega delavca postavi v vlogo raziskovalca, ki se uči in spoznava človeka z demenco ter njegovo življenje. »V središču je posameznik, uporabnik, ki mu s tehnikami sporazumevanja socialni delavec v pripovedi sledi, da lahko v nadaljevanju skupaj soustvarjata rešitve in želene izide« (Mali *et al.* 2011: 54).

Čačinovič Vogrinčič *et al.* (2008 : 7–8) prav tako opozarjajo na pomen sporazumevanja z uporabniki. Socialnega delavca in uporabnika opredeljujejo kot soustvarjalca in sogovornika v delovnem odnosu. Socialni delavec in uporabnik medsebojno sodelujeta v strokovnem odnosu, kjer ima osrednje mesto pogovor. Pri tem gre za strokovni pogovor oziroma socialnodelovni pogovor, v katerem si sogovorniki prizadevajo spoznati raznolikost, različne poglede, pomisleke ter nove odločitve.

Sporazumevanje tako predstavlja medsebojno spoznavanje, prilagajanje in usklajevanje med človekom z demenco in socialnim delavcem. S sporazumevanjem iščemo ravnovesje in ustvarjamo pogoje za skupno reševanje težav. Ljudi z demenco je potrebno upoštevati kot enakovredne sogovornike. Pri tem pa moramo upoštevati, da se jim moramo prilagoditi na način, da povezujemo besedno in nebesedno sporočanje. Pogosto jim več pomenijo občutki, ki jim jih dajemo. Zato je pomembno ustvariti pozitivno ozračje za njihovo dobro počutje (Mali *et al.* 2011: 54–59).

Za ljudi z demenco je pomembno tako besedno kot nebesedno sporočanje, velik pomen pa ima zanje tudi dotik. Pri besednem sporazumevanju je pomembno, da se povsem osredotočimo na sogovornika, ki mu govorimo počasi in umirjeno. Pri tem je pomembno uporabljati enostavne in krajše stavke. Pomemben del pa predstavlja tudi nebesedno sporočanje, kjer gre za način sporočanja brez besednih sredstev. Pomembno je predvsem navezati očesni stik s človekom z demenco, uporabimo pa lahko tudi telesni dotik ali objem. Največkrat se uporabljata obe obliki sporočanja skupaj (besedno in nebesedno sporočanje), ko pa bolezen napreduje, pridobi nebesedna komunikacija večji pomen (Schpolarich 2016: 378–396).

Socialno delo je pomembna stroka, saj prinaša znanje o ravnanju z ljudmi z demenco in njihovimi oskrbovalci. Kljub temu, da v Sloveniji še vedno prevladuje institucionalna oblika oskrbe ljudi z demenco, lahko socialno delo veliko doprinese k kvalitetnejšemu življenju ljudi z demenco v domovih za stare ljudi. Sama vidim velik prispevek socialnega dela k širjenju informacij o demenci širši družbi, uveljavljanju njihove enakopravnosti in pomenu spoštovanja potreb in želja ljudi z demenco. Socialno delo lahko na takšen način veliko pripomore h krepitvi moči tako ljudi z demenco kot njihovih družinskih oskrbovalcev, prav tako pa lahko vpliva tudi na družbo, da se ta ne odmika od njih, s čimer se lahko socialne mreže ljudi z demenco ohranijo. Socialno delo se od drugih strok razlikuje tudi v tem, da v središče postavlja človeka z demenco, njegove želje in potrebe. Pri tem mu socialni delavec pomaga iskati njegove vire moči in jih uporabiti. S tem se ohranja samostojnost človeka z demenco in njegova neodvisnost od drugih.

1.3. Pomen krepitve moči za ljudi z demenco

Čačinovič Vogrinčič (2007: 51–52) opozarja na pomen krepitve moči ljudi z demenco na način, da družinski člani skupaj s človekom z demenco raziščejo, kakšni so njihovi viri moči, ki jih pri delu lahko uporabijo. Prav tako morajo raziskati, kakšne spremembe potrebujejo za nadaljnje delo. Pri delu z ljudmi z demenco je tako pomembna tudi družina, saj lahko skupaj s človekom z demenco ustvari odprt prostor za pogovor, kjer so vsi enakopravno udeleženi.

Tudi Mali *et al.* (2011: 85) pravijo, da ima pri krepitvi moči človeka z demenco pomembno vlogo njegova družina. Naloga njenih članov je tako iskanje potrebnih sprememb za nadaljnje delo. Družina, ki se sooča z demenco, mora začeti razmišljati na drugačen način, na način, ki bo prinesel spremembe v njeno delovanje.

Tudi sama menim, da demenca prinese v delovanje družine velike spremembe. Človek z demenco postaja zaradi svoje bolezni vse bolj odvisen od pomoči drugih ljudi. Pri tem naloga oskrbe navadno pripada članom družine, ki morajo sprejeti spremembe in nove vloge, v katere so postavljeni. Menim, da ljudje z demenco potrebujejo veliko podpore, ki jo pričakujejo v največji meri od svojih družinskih članov, saj pogosto oni ostanejo njihova ednina socialna mreža.

Milošević Arnold (2007: 29) prav tako opozarja, da je ne glede na bolezen človek z demenco tisti, ki sam ve, kaj potrebuje in česa noče. Pri svojem delovanju pa človek z demenco pogosto izgubi občutek vrednosti in moč, da lahko sam odloča o svojem življenju. Pri tem mu je lahko v veliko pomoč že partnerski odnos z drugimi, ki mu da občutek, da še vedno nadzira svoje življenje. Tako morajo vsi strokovnjaki, ki delajo z ljudmi z demenco, postati zagovorniki njihovih pravic in jim omogočiti mesto v skupnosti.

Mali (2007 a: 38–39) navaja Kitwood (2005), ki pravi, da so medčloveški odnosi najbolj pomembni pri načrtovanju skrbi za človeka z demenco, saj vsak človek z demenco doživlja spremembe, ki jih prinaša demenca, na svoj način. Pri delu z ljudmi z demenco je pomembno predvsem pozitivno in na posameznika usmerjeno delo, kjer je potrebno upoštevati temeljne potrebe človeka: potreba po povezovanju v skupnosti, potreba po zaposlitvi, potreba po individualnosti in potreba po tolažbi.

Pečjak (2007: 76–77) pravi, da ljudje živimo v družbi, ki nas spremlja od našega rojstva vse do pozne starosti. Skozi naša življenja se združujemo v skupine, kot so: družina, razred, prijateljske skupine, delovne skupine in druge formalne in neformalne skupine, ki nam pripomorejo k oblikovanju naše identitete. Stari ljudje pa so pogosto izločeni iz takšnih skupin, zaradi česar je pri njih velikokrat prisoten občutek osamljenosti. Stari ljudje so tako potisnjeni na rob družbe, saj veljajo za manjvredne in neželene. Za širšo družbo veljajo za nezanimivo skupino ljudi, ki nimajo dovolj družbene moči, da bi ohranili svoj položaj.

Tudi Škerjanc (2005: 48–49) navaja pomembnost uresničevanja pravice do dostojnega življenja za vse ljudi. Sama vidi socialno izključenost kot novejši koncept, ki izhaja »iz nadzora nad viri, s katerimi posamezniki zadovoljujejo svoje potrebe na različnih področjih. Slab nadzor ali odsotnost nadzora nad viri pomeni, da posamezniki ne morejo zadovoljiti svojih potreb, kar povzroči slabšo kakovost njihovega življenja. To pomeni, da so izključeni iz različnih virov, institucij in integrativnih mehanizmov. Med obsegom vpliva posameznika nad viri, participacijo in kakovostjo življenja obstaja torej neposredna povezava; kdor ima nadzor nad viri, ima dostop do integrativnih mehanizmov in si z njihovo pomočjo zagotovi višjo kakovost življenja« (Škerjanc 2005: 48).

Pri tem je pomembno poudariti, da je ravno socialno delo stroka, ki skozi sporazumevanje s človekom z demenco spoznava njegov svet in stiske, ki jih doživlja. Socialni delavec je tisti, ki odkriva življenjsko situacijo človeka z demenco, pri tem pa ga postavlja v samo

središče delovnega odnosa. Sporazumevanje socialnega delavca in človeka z demenco pripelje do sodelovanja v in soustvarjanja želenih izidov (Mali *et al.* 2011: 54–55).

Pri raziskovanju življenjskega sveta človeka z demenco pa socialnemu delavcu veliko pripomore tudi socialna mreža človeka z demenco. Družina lahko namreč veliko pripomore k zadovoljitvi potreb človeka z demenco, zato je pomembno, da jo socialni delavci vključijo v raziskovanje skupaj s človekom z demenco (Mali *et al.* 2011: 79).

Čačinovič Vogrinčič (2007: 52–54) poudarja, da družina potrebuje delovni odnos s socialnim delavcem in človekom z demenco ne glede na to, kje človek z demenco živi. Socialni delavec mora v delovni odnos vključiti vse ljudi, ki so udeleženi pri iskanju skupnih rešitev. Pri tem je pomembno obvarovati identiteto človeka z demenco ter ohraniti možnost njegove samostojnosti in kontrole nad svojim življenjem. Delovni odnos se mora tako razvijati v odprtem prostoru, kjer vsi udeleženi medsebojno sodelujejo in ustvarjajo skupne dogovore. Takšno sodelovanje pa mora temeljiti na konceptu perspektive moči, saj je ravnanje iz perspektive moči za človeka z demenco ključnega pomena.

Čačinovič Vogrinčič (2007: 54) pri tem navaja Saleebey (1997: 3), ki pravi, da delo iz koncepta perspektive moči zajema odkrivanje, raziskovanje, olepšanje in izkoriščanje moči uporabnika. Socialni delavci s takšnim delom pomagajo uporabnikom, da dosežejo svoje cilje in želje.

Moč človeka z demenco lahko krepimo na štiri različne načine. Prvi način krepitev moči se nanaša na to, da aktiviramo vire moči, ki že obstajajo. Drugi način je, da pripomoremo k ustvarjanju virov moči ali olajšamo njihovo dostopnost. Tretji način krepitev moči je redistribuiranje, četrti način pa je ustvarjanje novih virov moči. Pri krepitevi moči je lahko v veliko pomoč tudi trening asertivnosti, saj je namenjen učenju, kako je pomembno vrednotiti samega sebe, si zaupati in delati na lastnih zmožnostih. Socialni delavci skozi trening asertivnosti spodbujajo ljudi z demenco, da izrazijo svoje občutke in potrebe ter se znajo odločati samostojno (Žnidarec Demšar *et al.* 2005: 69).

Za ljudi z demenco je zelo pomembno tudi, da ohranijo lastno identiteto. Pri tem so lahko v veliko pomoč ravno člani družine, saj oni najbolj poznajo človeka z demenco, poznajo njegovo zgodbo, preteklost, želje in potrebe. Človeka z demenco je potrebno gledati skupaj z njegovo zgodovino. Sprejemanje človeka takšnega kot je, je predvsem naloga njegove družine, ki s tem varuje njegovo identiteto, čustva in spomine. Z varovanjem osebne

identitete človeka z demenco, ga obvarujemo družbenega propada in ohranjamo skupne socialne mreže. Človek z demenco tako potrebuje družino, ki vzdržuje vse, kar je posebno in osebno človeka z demenco in s tem prispeva k njegovemu boljšemu življenju (Čačinovič Vogrinčič 2007: 55–57).

Mali *et al.* (2011: 85–86) prav tako poudarjajo pomen povezanosti človeka z demenco z njegovo družino. Človek z demenco ima namreč dve temeljni potrebi – potrebo po povezanosti in potrebo po avtonomiji. Mali *et al.* (*ibid.*) navajajo Bouwkamp (1995: 17), ki pravi, da potreba po avtonomiji vključuje zadovoljevanje potreb posameznika in zagovarjanje njegovih interesov. Potreba po povezanosti pa vključuje željo po sodelovanju z drugimi in željo ostati ljubljen.

Flaker *et al.* (2008: 350–351) pravijo, da ljudje, ki potrebujejo pomoč drugih ljudi, po eni strani razlagajo o medsebojni odvisnosti med ljudmi, po drugi pa govorijo o pomembnosti neodvisnosti človeka. Pri tem navajajo primer, ko ljudje z demenco priznavajo spore s svojimi sorodniki, saj naj ti ne bi upoštevali njihovih sposobnosti, po drugi strani pa se tudi ljudje z demenco pogosto ne bi zavedali težav, ki jim jih povzroča demenca. Tako ljudje z demenco pogosto dobijo občutek, da jim sorodniki vsiljujejo svojo voljo in jim ne omogočajo dovolj samostojnosti. Nasprotno pa sorodniki menijo, da je njihov cilj upoštevanje želja in potreb človeka z demenco.

Hojnik Zupanc (1999: 24–29) opredeljuje samostojnost kot znanstveni pojem, ki človeka označuje kot bitje, ki je zmožno samoodločanja. Pojem samostojnost je povezan s pojmom individualizacija, vendar se pojavlja vprašanje, v kakšno razmerje ju lahko postavimo. Individualizacija je namreč proces, ki posameznika pelje v individualnost. S tem posameznik razvija svojo samostojnost in zasebnost. V interakcijah z okoljem, posameznik iz njega sprejema nove informacije, se nanje odziva in s svojo akcijo vpliva nazaj na okolje.

Za ljudi z demenco je zelo pomembno, da ostajajo samostojni kljub svoji bolezni. Imperl (2012: 87) tako navaja Graber – Duenow (1999: 497), ki pravi, da je pomembno ustvariti prostor, kjer si človek z demenco sam oblikuje dan. Pomembno je, da se sam odloči, kdaj bo spal, jedel in kaj bo počel. Ohranjanje samostojnosti pa je pomembno tudi za tiste ljudi z demenco, ki ne živijo več v domačem okolju, ampak so bili preseljeni v institucionalno varstvo. Tem ljudem je potrebno omogočiti zasebnost, kamor se lahko umaknejo pred drugimi.

Flaker *et al.* (2008: 351–353) navajajo, da so za neodvisnost človeka potrebni tudi materialni pogoji. Ljudje, ki se soočajo z dolgotrajnimi stiskami, pri osamosvojitvi potrebujejo podporo, da lahko dosežejo samostojnost. Stanovanje jim predstavlja prostor za shranjevanje, spanje, umivanje in druge stvari, ki določajo človekovo identiteto. Nasprotni učinek od osamosvajanja pa jim predstavlja institucionalno življenje. Življenje v institucijah pri uporabnikih namreč vzbuja odvisnost od drugih.

Imperl (2012: 82) pri tem navaja Welter (1998: 24), ki pravi, da je za ljudi z demenco zelo pomembno, da se integrirajo v skupnost. Zanje je pomembna predvsem prostorska bližina do prejšnjega okolja, zaradi česar jim s premestitvijo odvzamemo orientacijo, ki so si jo ustvarili v življenju.

Ljudje z demenco imajo tako kot vsi ostali potrebo, da poskrbijo zase, za svoje zdravje. Naloga strokovnih delavcev je, da spodbujajo njihove želje po samostojni oskrbi. Kot navajajo Flaker *et al.* (2008: 365–366), ljudje z demenco »pogosto potrebujejo zgolj pomoč pri hoji, denimo da pridejo do kopalnice, nato pa v kopalnici še lahko samostojno poskrbijo zase. Oskrbovalci pogosto nimajo volje in potrpljenja, da bi jih motivirali«.

Ravnanja, ki postavljajo človeka z demenco in njegove potrebe v ospredje, niso samoumevna. Mali *et al.* (2011: 117) tako navajajo, da je zaradi negativnega odnosa do ljudi z demenco pomemben poudarek na konceptu krepitve moči ljudi z demenco in njihovih sorodnikov, ki se prav tako pogosto srečujejo z nesprejemanjem okolice ter stigmatizacijo. Delo, ki temelji na krepitvi moči, ljudem z demenco in njihovim sorodnikom omogoča pridobiti samospoštovanje, omogoča spoznanje pomena odgovornosti ter vrednosti lastnih izkušenj. Položaj ljudi z demenco in njihovih sorodnikov se objektivno okrepi, kar jim omogoči vstop v različne družbene vloge.

Socialno delo lahko veliko prispeva h kakovostnejšemu življenju ljudi z demenco, posebno zaradi poznavanja koncepta krepitve moči in ravnanja iz perspektive moči. Delo, ki temelji na konceptu krepitve moči, omogoča tako ljudem z demenco kot tudi njihovim sorodnikom, da pri reševanju težav uporabljajo lastne vire moči in s tem ohranjajo samostojnost in neodvisnost. Socialno delo se od drugih strok razlikuje predvsem v načinu dela z ljudmi z demenco, saj jih postavlja v samo središče. Socialno delo vidi ljudi z demenco kot eksperte, ki imajo veliko znanja, pridobljenega iz izkušenj. Ljudje z demenco so tako pri delu postavljeni v samo središče, saj oni odločajo o svojem življenju. Njihove izkušnje so dragocene in lahko veliko pripomorejo k lažjemu reševanju problema. Pri

raziskovanju rešitev so jim lahko v veliko pomoč ravno socialni delavci, ki s svojim znanjem pomagajo iskati pot k rešitvi. Pri tem pomagajo ljudem z demenco poiskati že obstoječe vire moči in jih izkoristiti.

1.4. Institucionalna oskrba ljudi z demenco v Sloveniji

Mali (2009: 249–252) navaja različne oblike pomoči za stare ljudi. Te oblike lahko delimo v tri sektorje. Prvi izmed njih je javni sektor, v katerem različne oblike pomoči izvajajo predvsem centri za socialno delo, domovi za stare ljudi, različne stanovanjske skupine in centri za pomoč na domu.

Kljub temu da po svetu obstajajo različne oblike pomoči starim ljudem, je pri nas še vedno najbolj razširjena institucionalna oblika pomoči. Razlogi za takšno usmeritev so predvsem družbeni, kulturni, strokovni in politični (Mali 2008: 9).

Tudi sama menim, da je Slovenija še vedno preveč institucionalno usmerjena država, saj domovi za stare ljudi predstavljajo najpogostejšo obliko oskrbe tako za stare ljudi na splošno kot tudi za ljudi z demenco. Slabosti institucij vidim predvsem v tem, da s svojim delovanjem niso prilagojene potrebam posameznih ljudi z demenco, ampak za širšo skupino ljudi. Zato se morajo stari ljudje z odhodom v dom privaditi na novo življenje, nova pravila, ki veljajo za vse. Pri tem pa je potrebno poudariti tudi, da je takšen prehod v novo okolje veliko težji za ljudi z demenco, saj jih navadno nastanijo na posebne oddelke, kjer je nadzor nad njimi še bolj poostren. Oddelki za ljudi z demenco so navadno zaklenjeni, da se stanovalci ne morejo sprehajati po domu. Ljudje z demenco v domovih so najpogosteje povsem ločeni od drugih stanovalcev, s katerimi se lahko srečujejo samo v času prireditev ali določenih aktivnosti. S tem, ko jim dom odvzame možnost izhoda, se stanovalec z demenco odvzame možnost navezovanja novih stikov in širjenja socialne mreže. Zato menim, da bi bila potrebna nujna sprememba prostorskih ureditev v domovih za stare ljudi, s čimer bi stanovalec z demenco omogočili prosto sprehajanje po domu.

Domovi pa so osrednji del oskrbe za stare ljudi tudi, če ti ne živijo v njem. Domovi namreč poleg institucionalnega varstva zagotavljajo tudi oblike pomoči starim ljudem v njihovem domačem okolju. Pri nas poznamo takšne oblike pomoči kot dnevno varstvo starejših,

socialna oskrba na domu, socialni servisi, oskrbovana stanovanja in začasno varstvo (Hlebec, Mali 2013: 33).

Flaker *et al.* (2008: 35–40) navajajo, da je odhod v institucijo navadno pobuda drugih ljudi iz socialne mreže uporabnika. Predvsem ljudje z demenco so tisti, ki navajajo, da je bil odhod v institucijo predlog nekoga drugega in ne njihova lastna želja.

Tudi sama menim, da je najpogostejši razlog za odhod ljudi z demenco pomanjkanje skupnostnih oblik pomoči, zaradi česar vso odgovornost za skrb prevzamejo sorodniki človeka z demenco. Pri tem pa se pogosto pojavijo težave, saj sorodniki navadno nimajo potrebnega znanje za delo z ljudmi z demenco. Skrb jim tako zavzame veliko časa, poleg tega pa morajo opravljati tudi druge obveznosti, vezane na služno in lastno družino. Zato se sorodniki pogosto znajdejo v težavah zaradi nakopičenih skrbi, kar pripelje do preobremenjenosti. Zavedati se začnejo, da bodo pri oskrbi človeka z demenco potrebovali pomoč strokovnjakov, zato navežejo stik z najpogostejšo obliko oskrbe v Sloveniji – domovi za stare ljudi. S tem skrb za človeka z demenco predajo drugim, usposobljenim strokovnjakom.

Mali (2011: 59) nadaljuje, da je takšna pretirana institucionalizacija vzrok za pomanjkanje skupnostnih oblik skrbi. Opozarja, da gre pri institucionalni obliki oskrbe za togo obliko oskrbe, ki na potrebe starih ljudi kot heterogene skupine ne odgovarja. Težava pa je tudi v dostopnosti oskrbe glede na okolje, v katerem star človek živi. V ruralnih okoljih namreč primanjkuje tako domov za stare ljudi, kot tudi drugih oblik pomoči. V urbanih okoljih, kjer je teh oblik pomoči več, pa je težava v tem, da ne zadostijo potrebam starih ljudeh.

Tudi Imperl (2012: 44–46) opozarja na težave, s katerimi se srečujejo stari ljudje v domovih. Zaradi premajhnega števila zaposlenih v domovih je namreč kakovost oskrbe starih ljudi nižja. »Negovalci v domovih praviloma pojasnjujejo, da je premalo zaposlenih, ki bi lahko ustrezneje poskrbeli za starostnika, zato so pogosto izpostavljeni stresnim okoliščinam in izčrpanosti. Tožijo, da se premalo izobražujejo, dom ne sledi času primerni in potrebam ter ozaveščenosti novih stanovalcev ustrezni prilagoditvi procesov in struktur, ki bi opolnomočila in motivirala zaposlene pri njihovem delu ipd.« (Imperl 2012: 45).

Posebno oskrbo v domu pa potrebujejo ljudje z demenco. Delo z njimi je namreč zahtevnejše, poteka počasi in je prilagojeno njihovim zmožnostim ter potrebam. Za ljudi z

demenco se izdeluje osebne načrte, s katerimi se ohranja njihova samostojnost (Mali, Rihter 2006: 324).

Ljudem z demenco je tako potrebno zagotoviti primerne programe, ki jim bodo omogočali kvalitetno življenje. V primeru institucionalne oskrbe človeka z demenco, je potrebno urediti postopek pred sprejemom in postopek po sprejemu v dom. Postopek sprejema se začne z urejanjem dokumentov za sprejem v dom, pogovorom socialnega delavca s sorodniki in pripravo predloga tima o vključitvi človeka z demenco v primeren program. Po postopku sprejema v dom socialni delavec predstavi novo okolje tako novemu stanovalcu kot njegovim sorodnikom. Prav tako mora socialni delavec opraviti pogovor s sorodniki o željah, navadah in interesih novega stanovalca. novega stanovalca se predstavi ostalemu osebju in ponudi vključitev v programe doma. Posebna naloga socialnega delavca je tudi, da ohranja primarno socialno mrežo stanovalca z demenco in se dogovarja o njegovih odhodih domov (Milošević Arnold 2006: 124).

Flaker (2013: 21) pri tem opozarja, da je zelo pomembno sodelovanje socialnega dela z zdravstvom. Kljub temu da so si njune storitve med seboj podobne, se pri določenih pogledih še vedno zelo razlikujeta. Zdravstvo v ospredje postavlja delovanje človekovega telesa, medtem pa se socialno delo osredotoča na posameznikovo situacijo, ki vpliva na njegovo življenje. Zdravstveni pogled je na samega človeka kot osebnost usmerjen samo v samem začetku, preden je postavljena diagnoza. Po tem pa je vloga bolnika majhna, saj zdravnik določi potek njegovega zdravljenja. V primerjavi s socialnim delom je človek z demenco v zdravstvu pasiven bolnik, ki se mora držati zdravnikovih pravil. Nasprotno pa socialni delavci delujejo na način, da človeka z demenco vključijo v spoznavanje njegove situacije in spreminjanje le-te. Pri tem je človek z demenco glavni akter, ki odloča o poteku svojega življenja in je zato glavni ustvarjalec rešitve.

Kljub takšni obravnavi ljudi z demenco pa je njihova možnost izbire v domovih omejena. Mali (2013 b: 124) opozarja, da na možnost izbire ljudi z demenco v institucionalni oskrbi vplivata predvsem narava bolezni ter način dela zaposlenih. Ljudje z demenco so o dejavnostih doma navadno dobro obveščeni, za kar poskrbijo zaposleni z nenehnim obveščanjem.

Tudi sama menim, da domovi za stare ljudi ne nudijo stanovalcem z demenco potrebno obravnavo, saj je delo zaposlenih pogosto osredotočeno na večjo skupino stanovalcev. Pri tem se ne upošteva individualnost posameznega stanovalca, kar vpliva tudi na njihovo

samostojnost in možnost izbire. Menim, da je v tem primeru pomembna naloga socialnih delavcev, da v institucionalno obliko oskrbe vpeljejo nov način dela, ki bo temeljil na krepitvi moči ljudi z demenco, na ohranjanju njihove samostojnosti, avtonomnosti in uresničevanju njihovih potreb in želja. Delo mora biti usmerjeno v iskanje posebnosti vsakega človeka z demenco posebej, v iskanje virov moči, ki jih oseba še ima in v skupno sodelovanje, kjer ima človek z demenco glavno besedo. S tem bi ljudem z demenco omogočili, da kljub bolezni še vedno nadzorujejo svoje življenje in odločajo o pomembnih stvareh.

Področje oskrbe ljudi z demenco potrebuje velike spremembe za boljše delovanje. Pri tem predstavljajo pomemben del tudi socialnovarstveni programi, ki zajemajo izobraževanje ljudi z demenco, njihovih sorodnikov, ozaveščanje družbe, medgeneracijske centre, skupine za samopomoč in druge programe, ki jih bo potrebno razširiti. Za uresničitev teh ciljev je potrebno zagotoviti dostopnost socialnovarstvenih storitev. V domovih za stare ljudi je tako potrebno izobraževati kader o demenci, potrebno je razvijati nove koncepte dela z ljudmi z demenco ter širiti ponudbe skupnostnih oblik oskrbe. Prav tako je potrebna razširitev ponudbe socialnovarstvenih storitev v skupnosti. Pri tem je pomembna njihova prilagojenost oskrbe, ki bo ljudem z demenco omogočala čim daljše življenje v domačem okolju. Prav tako pa je potrebna razširitev mobilnih služb, informacijsko – svetovalnih pisarn in skupin za samopomoč. Pri individualni in celostni obravnavi ljudi z demenco so potrebne izboljšave, ki jih je mogoče doseči z individualnim načrtovanjem in izobraževanjem strokovnih sodelavcev. Prav tako pa so potrebne tudi izboljšave pri sami ozaveščenosti družbe ter spodbujanje sodelovanja izvajalcev na lokalni ravni (MZ 2016: 22–23).

Prevladovanje institucionalne oskrbe posledično vpliva tudi na majhno število storitev za ljudi z demenco v skupnosti. Zaradi večanja števila ljudi z demenco se v Sloveniji v zadnjih desetih letih uveljavljajo novi koncepti dela, ki so prilagojeni ljudem z demenco. Ti koncepti temeljijo na psihosocialnem konceptu dela, zaradi česar stremijo k prepoznavanju in zadovoljevanju potreb, pričakovanj in želja ljudi z demenco. Kljub temu da so bili na področju institucionalne oskrbe že uveljavljeni določeni premiki, še vedno obstajajo pomanjkljivosti obravnave ljudi z demenco. Težave se kažejo predvsem pri starejših domovih, saj niso prostorsko prilagojeni, prav tako pa obstajajo pomanjkljivosti tudi v samem kadru. Cilji sprememb na področju oskrbe ljudi z demenco zahtevajo

uravnoteženost med institucionalnim varstvom in storitvami v skupnosti, v razmerju 1 : 1, saj zdajšnja ponudba storitev ni primerno prilagojena (MZ 2016: 21–22)

Posebna oblika institucionalnega varstva so oskrbovana stanovanja, kjer imajo stari ljudje še vedno možnost samostojnega življenja, a kljub temu potrebujejo določeno pomoč druge osebe. Ta oblika oskrbe obsega osnovno oskrbo, socialno oskrbo ter zdravstveno nego po predpisih o zdravstvenem varstvu (Mali 2009: 252).

Institucionalna oskrba kot prevladujoča oblika oskrbe za ljudi potrebuje temeljite spremembe pri svojem delovanju, ki bodo ljudem z demenco omogočale večjo možnost samostojnosti. Kljub temu da nekateri domovi že nudijo določene oblike oskrbe v skupnosti, kot so pomoč na domu in dnevna varstva, menim, da je vseeno potrebna tudi reorganizacija dela strokovnjakov znotraj institucije. Pomembno je vzpostaviti nov način dela s stanovalci z demenco, ki bo temeljil na zadovoljevanju potreb posameznih stanovalcev in ki bo odgovaljal njihovim željam. Prav tako menim, da je potrebno več informiranja širše javnosti o oblikah oskrbe v skupnostih, saj se zaradi nepoznavanja skupnostnih oblik oskrbe večina sorodnikov še vedno odloča za nastanitev ljudi z demenco v domove za stare ljudi.

1.5. Oskrba v skupnosti za ljudi z demenco

Kljub temu da je Slovenija še vedno zelo institucionalno usmerjena glede oskrbe starih ljudi, pa se vse več domov odloča za nudenje storitev v skupnosti. Domovi tako nudijo tudi oskrbo starim ljudem v njihovem domačem okolju. Pri nas kot takšne oblike poznamo dnevna varstva starejših, socialne servise, oskrbovana stanovanja, začasno varstvo ter socialno oskrbo na domu (Hlebec, Mali 2013: 33).

Pomembna oblika oskrbe ljudi z demenco je tudi pomoč na domu, saj jim omogoča daljše in samostojnejše življenje v skupnosti. Kljub temu pa Mali (2013 b: 140) meni, da bi se takšna pomoč morala razširiti na več izvajalcev, ki bi poskrbeli za večjo raznolikost in dopolnjevanje storitev. Pri tem opozarja na pomanjkanje ponudbe nočnega varstva, izvajanje občasnih storitev v primeru odsotnosti sorodnikov, spremstvo zunaj doma in pomoči z organiziranim prevozom.

Ena izmed oblik institucionalnega varstva v skupnosti so tudi dnevni centri, v katerih je organizirano dnevno varstvo za stare ljudi. Gre za obliko varstva, ki zadovoljuje različne

potrebe starih ljudi, kot na primer ustvarjalne dejavnosti, kakovostno preživljanje prostega časa, družabno življenje in varstvo v določenem času, ko so sorodniki starih ljudi odsotni. Dnevni centri s svojimi dejavnostmi tako skrbijo za razbremenitev družinske oskrbe ter na ta način podaljšujejo možnost bivanja v domačem okolju (Mali 2009: 251).

V takšnih oblikah oskrbe, kjer ljudje z demenco še vedno bivajo v domačem okolju, vidim veliko pozitivnih stvari. Pri oskrbi na domu ali dnevnem varstvu ljudje z demenco dobijo potrebno oskrbo za opravila, ki jih sami več niso zmožni opravljali, pri tem pa še vedno živijo v domačem okolju. Prav tako je takšna oblika oskrbe primerna tudi za sorodnike, ki živijo s človekom z demenco, saj so lahko vsaj deloma razbremenjeni in lahko nekaj časa posvetijo tudi svojim obveznostim.

Za ljudi z demenco pa lahko skrbijo tudi drugi oskrbovalci, kot so sorodniki, sosedge in prijatelji. Elmet (2001: 323) navaja Family Caregiver Alliance (1988), ki predstavlja značilnosti neformalne oskrbe. Neformalno oskrbo izvajajo neformalni oskrbovalci, med katere navadno sodijo člani družine. Neformalni oskrbovalci so tisti posamezniki, ki ljudem z demenco nudijo brezplačno oskrbo. Ti posamezniki so lahko primarni ali sekundarni oskrbovalci, ki lahko bivajo skupaj s starim človekom ali ločeno od njih.

Hvalič Touzery (2009: 109) predstavlja družinske oskrbovalce kot osebe, ki so krvno ali sorodstveno povezane z osebo, ki ji zagotavljajo oskrbo brezplačno. Neformalne oskrbovalce deli na primarne in sekundarne, pri čemer so primarni tisti, ki nosijo glavno odgovornost za oskrbo določene osebe, medtem ko so sekundarni oskrbovalci tisti, ki pomagajo primarnemu oskrbovalcu. Znotraj te skupino poleg sorodstev sodijo tudi znanci, prijatelji, sosedge in drugi.

Nagode (2009: 129–130) navaja Javornik (2006: 11), ki pravi, da kljub temu v Sloveniji prevladuje predvsem sorodniški tip socialnega omrežja. Tako se najpogosteje v vlogah oskrbovalk znajdejo ženske sorodnice, kar pogosto predstavlja vir preobremenitve. Prav tako je težava pogosto v tem, da je družina kot vir oskrbe za starega človeka nemočna, zaradi česar se poveča potreba po formalni oskrbi. Prav tako se ta potreba poveča pri tistih starih ljudeh, ki imajo malo neformalnih virov pomoči.

Med neformalne oskrbovalce tako sodijo sorodniki ljudi z demenco, njihovi sosedge, prijatelji in znanci. Neformalna oblika oskrbe se navadno izvaja v domačem okolju, kar pozitivno vpliva na človeka z demenco. Vendar pa ima takšna oblika oskrbe tudi veliko

pomanjkljivosti. Slabosti vidim predvsem v tem, da zaradi domače oskrbe postanejo oskrbovalci predvsem preobremenjeni, prav tako pa se velikokrat znajdejo v stiskah, saj nimajo potrebnega znanja o demenci. Pomanjkljivost vidim pogosto tudi v tem, da oskrbo pogosto prevzame samo ena oseba, navadno ženska, ki zaradi stresnega dela ne zmore kvalitetno opravljati oskrbe.

Tudi Hvalič Touzery (2009: 111) opozarja na številčno prevlado ženskih oskrbovalk. Družinski oskrbovalci se za opravljanje takšnega dela odločijo predvsem na podlagi čustvene vezi med njimi in starim človekom. Pogosto jih spremlja občutek dolžnosti in moralne odgovornosti za skrb. Prav tako jim je v nekakšno pomoč postopen prehod v oskrbovanje. Takšna pomoč pa postane opazna takrat, ko družinski član potrebuje pomoč tudi pri gospodinjskih opravilih, osebni higieni, težjih delih in pri urejanju uradnih stvari. S tem postane potreba starih ljudi po oskrbi vsakodnevna, število ur pa se večja glede na resnost bolezni. Takšna oskrbovanja lahko trajajo nekaj let.

Sorodniki, ki skrbijo za človeka z demenco, so zaradi zahtevnosti opravil pogosto žrtve različnih obremenitev, kot so fizična obremenitev, čustvene obremenitve, socialne obremenitve ter finančne obremenitve. Pri fizični obremenitvi govorimo o škodljivih učinkih, ki vplivajo na telesno počutje oskrbovalcev (sprememba apetita in poslabšano zdravstveno stanje). Kadar gre za čustveno obremenitev, se čustveni odnos do prejemnika pomoči poslabša, kar lahko predstavlja resno oviro pri njunem odnosu. Prav tako pa lahko pride tudi do čustvene izoliranosti. Pri finančnih obremenitvah pa govorimo predvsem o izgubi dohodka zaradi nezmožnosti opravljanja oskrbe in službenih obveznosti hkrati (Elmet 2001: 324–325).

Takšne obremenitve imajo lahko velik vpliv na življenje oskrbovalcev. Mali (2007 b: 117) opozarja, da potrebe sorodnikov ljudi z demenco ne smemo zanemariti, kljub temu da se jih zaradi preobremenjenosti pogosto ne zavedajo.

Preobremenjenost družinskega oskrbovalca lahko sproži probleme v družinskih odnosih, pride lahko tudi do prekinitve komunikacije med posameznimi družinskimi člani, čustvenih sprememb, občutka izpostavljenosti negativnim posledicam in stigmatiziranosti družine. Prav tako lahko pride do nezmožnosti združitve zahtev oskrbovalca ter drugih družinskih obveznosti. Pri tem Mali (2007 b: 126–128) opozarja, da sorodniki niso homogena skupina, ampak se razlikujejo po starosti, spolu, ekonomskemu stanju in drugih značilnostih, ki vplivajo tudi na njihove potrebe in zahteve. Vendar pa odgovornost za skrb

za človeka z demenco le redko prevzamejo vsi družinski člani. Skrb je tako razdeljena neenakomerno in osredotočena navadno na enega človeka v družini – žensko. Skrb navadno najprej prevzame zakonec, če tega ni, oskrbo navadno prevzame odrasla hči, snaha ali sin.

Pomembna težava za sorodnike oskrbovalce pa je tudi neznanje, kako skrbeti za človeka z demenco. Pri tem se sorodniki po pomoč zatečejo k institucijam in strokovnjakom, za katere menijo, da jim lahko pomagajo. Mali (2007 b: 129–130) navaja Noalan in Keady (2001: 164), ki opozarjata na pomen sorodnikov kot oskrbovalcev, saj so pri oskrbi starega človeka zelo pomembni, če le od strokovnjakov pridobijo pravo podporo in pomoč. Naloga socialnih delavcev je tako predvsem pomagati oskrbovalcem pri iskanju smisla v novih odnosih, zadovoljstvo ob skrbi za sorodnika ter druge pozitivne vidike socialne podpore. Prav tako je naloga socialnega delavca predati oskrbovalcu potrebno znanje za nadaljnje delo, v primeru preobremenjenosti oskrbovalca pa je potrebno urediti začasno razbremenitev. V primeru odhoda človeka z demenco v dom, mora socialni delavec spodbujati sorodnike k sodelovanju in jim tako dodeliti vlogo »posrednih obiskovalcev«. Socialni delavci bodo s takšno podporo oskrbovalcem v pomoč in načrtovanje pomoči bo lažje.

Mali *et al.* (2011: 112) navajajo, da tako formalni oskrbovalci v institucijah kot tudi neformalni oskrbovalci nimajo dovolj informacij o ustreznem ravnanju in sodelovanju z ljudmi z demenco. Dodatna znanja in usposabljanja za delo z ljudmi z demenco so tako nujna za kvalitetno opravljanje oskrbe. Težava pa je večja pri neformalnih oskrbovalcih, saj ti navadno v ospredje postavijo potrebe človeka z demenco, pri tem pa pozabijo na svoje potrebe. Ker se jim težave kopičijo, hitro pride do preobremenjenosti neformalnih oskrbovalcev, zaradi česar so največkrat prisiljeni poslati človeka z demenco v institucionalno oskrbo. Kljub temu da preložijo oskrbo človeka z demenco drugim strokovnjakom, pa njihove težave, skrbi in dileme s tem ne izginejo.

Mali *et al.* (2011: 113) nadaljujejo, da je velik problem pri neformalnih oskrbovalcih pomanjkanje koordinacije pomoči. Neformalni oskrbovalci potrebujejo nekoga, ki bi usmerjal njihovo delo s človekom z demenco, pri tem pa bi skrbel tudi za njihove potrebe.

Tudi sama sem mnenja, da je pri oskrbi ljudi z demenco prevelik poudarek na institucionalni ravni, premalo pa se posveča pozornosti razvoju drugih oblik oskrbe v skupnosti. Za kvaliteten razvoj oskrbe, ki bo ljudem z demenco in njihovim oskrbovalcem

omogočal kvalitetno življenje, je potrebno povezovanje strokovnjakov različnih strok, pri čemer lahko vsak s svojim znanjem in svojimi koncepti dela veliko pripomore. Prav tako bo potrebno veliko izboljšav tudi pri samem informiranju javnosti o možnih storitvah, saj je zdaj najbolj poznana oblika oskrbe institucionalno varstvo. Menim, da bo za uveljavljanje takšnih sprememb v družbi potrebno veliko truda in časa, saj imajo domovi za stare pri mnenju družbe velik vpliv, saj ljudje dobro poznajo njihovo delovanje in vedo, kaj lahko od te oskrbe pričakujejo.

1.6. Odnos med ljudmi z demenco, njihovimi sorodniki in zaposlenimi

Ljudje z demenco potrebujejo vire, iz katerih črpajo moč za svoje delovanje. Pri tem je družina človeka z demenco prva skupnost, ki pomaga. Prav tako pa je pomembna skupnost za človeka z demenco tudi širša okolica, v katero sodijo predvsem sosede, ki navadno ponudijo pomoč, kadar so družinski člani odsotni. Ljudem z demenco pomemben del socialne mreže predstavljajo tudi socialne oskrbovalke na domu, ki jih dnevno oskrbujejo (Mali *et al.* 2011: 78).

Čacinovič Vogrinčič (2007: 51–52) pravi, da je družina tista, ki potrebuje odprt prostor za pogovor, da lahko soustvarja pomoč z vsemi udeleženi v problemu. Pri tem družina potrebuje predvsem strokovno pomoč, da se lahko začne spreminjati in ustvarjati spremembe. Pri tem ji lahko pomaga socialno delo s povabilom družine v pogovor, ki omogoča zelene izide.

Hvalič Touzery (2009: 109) deli družinske oskrbovalce v dve skupini: primarni in sekundarni družinski oskrbovalci. Med primarne družinske oskrbovalce uvršča tiste člane, ki imajo glavno odgovornost za oskrbo človeka z demenco in ki to pomoč navadno zagotavljajo sami. Sekundarni družinski oskrbovalci pa so tisti, ki pri oskrbi človeka z demenco pomagajo primarnim oskrbovalcem.

Mali (2007 a: 39) navaja, da je življenje z demenco težka preizkušnja za vse, ki so udeleženi: za človeka z demenco, njegove prijatelje, sorodnike, sosede in strokovnjake. Demenca lahko vpliva tudi na samo medsebojno razumevanje teh ljudi. Prav tako so pogosto prisotni občutki nemoči, žalosti, lahko tudi jeze. Znanci, prijatelji in sosede se pogosto umaknejo človeku z demenco, zaradi česar se njihova socialna mreža začne krčiti.

Demenca tako prinaša spremembe na dveh ravneh: na ravni individualnega doživljanja bolezni in na ravni medsebojnih odnosov.

Ljudje z demenco oblikujejo svoje odnose z neformalnimi in formalnimi oskrbovalci pri vsakodnevnih aktivnostih, kot so obroki, nega in druge aktivnosti, ki se jih ljudje z demenco udeležujejo. Ocenitev njihovih medsebojnih odnosov je mogoča preko verbalne in neverbalne komunikacije. Na odnose med ljudmi z demenco in njihove oskrbovalce pa vplivajo različni dejavniki, ki so vezani na ljudi z demenco, in dejavniki, ki so vezani na oskrbovalce. Dejavniki, vezani na ljudi z demenco so:

- Stopnja demence, pri čemer ljudje z začetno stopnjo demence lažje komunicirajo z oskrbovalci, zaradi česar pogosteje razvijejo boljše odnose. Z napredovanjem demence je verbalna komunikacija med njimi otežena, zato je pomembno spodbujati neverbalno komunikacijo in izraziti naklonjenost človeku z demenco preko dotikov in nasmehov.
- Osebnostne značilnosti ljudi z demenco prav tako vplivajo na možnost razvijanja dobrih odnosov. Če je človek z demenco prijazen, sproščena in odprta oseba, je lažje vzpostaviti dober odnos kot v nasprotnem primeru, ko oskrbovalci potrebujejo več časa in potrpljenja.
- Razpoloženje človeka z demenco navadno niha, zaradi česar je lažje vzpostaviti dober odnos v času, ko njihovo razpoloženje sproščeno in prijazno.
- Poznavanje oskrbovalca prav tako vpliva na odnos, saj se človek z demenco bolj odpre tistim oskrbovalcem, ki jih pozna in jim zaupa (Rihter 2007: 95–96).

Menim, da je zelo pomembno pri ljudeh z demenco vzpostaviti odnos, v katerem se počutijo varne in sprejete. Strinjam se z naštetimi dejavniki, ki vplivajo na to, kakšen odnos lahko vzpostavimo s človekom z demenco. Pri tem pa bi želela opozoriti, da je ne glede na vse dejavnike potrebno z ljudmi z demenco ravnati spoštljivo, saj lahko naš odnos vpliva tudi na to, da sami spremenijo svoje razpoloženje.

Prav tako pa Rihter (2007: 96–97) navaja tudi dejavnike, ki so na strani oskrbovalcev:

- Osebnostne značilnosti oskrbovalcev in njihovo razpoloženje, pri čemer so sproščeni in prijazni oskrbovalci uspešnejši pri vzpostavljanju dobrih odnosov kot oskrbovalci, ki so utrujeni in brez volje.

- Možnost stikov, tudi ko pomoč ni potrebna, prav tako vpliva na boljše odnose, saj prijateljski odnosi oskrbovalcev do ljudi z demenco pomagajo k navezovanju prijateljskih stikov.
- Časovne obremenitve oskrbovalcev so zelo pogoste in negativno vplivajo na sodelovanje z ljudmi z demenco. Formalni oskrbovalci pridobijo s strani institucije organizirano delo, ki mora biti opravljeno v določenem roku, zaradi česar se morajo držati časovnih omejitev. Težave pa so tudi pri neformalnih oskrbovalcih, saj imajo tudi oni svoje obveznosti, ki niso vezane na oskrbo človeka z demenco. Časovni pritiski imajo tako negativen vpliv na odnose med ljudmi z demenco in oskrbovalce.
- Spodbujanje pogovora s strani oskrbovalcev pozitivno vpliva na razpoloženje človeka z demenco, saj mu da občutek sprejetosti in vrednosti.
- Upoštevanje želja človeka z demenco pripomore k boljšemu odnosu, saj dobijo občutek, da so slišani in upoštevani. V nasprotnem primeru lahko postanejo ljudje z demenco jezni in užaljeni, če niso slišani.

Ker ljudje z demenco veliko časa preživijo s svojimi oskrbovalci, je zelo pomemben njihov medsebojni odnos, ki se razvija preko komunikacije. Način dela oskrbovalcev vpliva tudi na to, kako se bodo odzvali ljudje z demenco. Pogosto je dovolj samo topel nasmeh ali dotik, ki jim sporoča pozitivno naravnost oskrbovalcev. Do ljudi z demenco je potrebno pristopiti vljudno, sproščeno in jim podati vabilo za sodelovanje. Prijazen odnos oskrbovalcev vpliva tudi na samo razpoloženje ljudi z demenco, ki s tem lahko postanejo odprti za nove izkušnje.

Ljudje z demenco pa nimajo odnosov samo z oskrbovalci, ampak tudi z drugimi ljudmi. Če živijo v institucionalnem okolju, imajo odnose z drugimi stanovalci in z zaposlenimi v domu. Če pa človek z demenco ostane doma, ima odnose tudi z drugimi sorodniki, prijatelji, sosedi in znanci. Odnosi z vsemi naštetimi osebami se kažejo preko medsebojne komunikacije. Pri tem pa je potrebno upoštevati, da ljudje z demenco, ki živijo v domačem okolju, nimajo veliko možnosti vzpostaviti novih stikov z različnimi ljudmi. Vseeno pa je zanje zelo pomembno, kakšni so njihovi odnosi tudi z drugimi ljudmi in z zaposlenimi v institucijah. Na odnose med njimi v veliki meri vpliva stopnja demence človeka, saj ko je demenca v začetni fazi, je komunikacija lažje. Ko pa se bolezen stopnjuje, postane komuniciranje za človeka z demenco težje, prav tako pa jo drugi ljudje težje razumejo.

Hkrati na odnose med ljudmi z demenco in drugimi ljudmi vplivajo osebnostne značilnosti človeka z demenco in njegovo trenutno razpoloženje. Odnosi bodo tako boljši v primeru, ko se bo človek z demenco dobro počutil in bo želel komunicirati. Prav tako bo komunikacija lažja in boljša če se bo počutil varno v okolju, kjer živi. Za ljudi z demenco je pomembno, da imajo še vedno možnost navezovati stike z drugimi ljudmi, zato je pomembno, da jim pri tem pomagajo oskrbovalci in sorodniki. Njihova naloga je, da spodbujajo priložnosti za navezovanje stikov, ne glede na okolje, v katerem živi. Izključitev človeka z demenco iz skupnosti negativno vpliva nanj in na njegovo identiteto. Težave se največkrat pokažejo v institucionalni oskrbi, ko se drugi stanovalci domov za stare ljudi ne želijo družiti z ljudmi z demenco (Rihter 2007: 97–98).

Na težave, ki jih demenca prinaša v medsebojne odnose, opozarja tudi Mali (2008: 130), ki pravi, da je demenca težka preizkušnja ne samo za človeka z demenco, ampak tudi za njegove sorodnike, znance, prijatelje in strokovne delavce. Pri medsebojnih odnosih so pogosto prisotni občutki nemoči, jeze in celo nerazumevanja. Človek z demenco se lahko umakne od prijateljev, sosedov in znancev, ali pa se nasprotno, odmaknejo oni. Sorodniki človeka z demenco, ki prevzamejo skrb zanj, navadno začnejo izgubljati svojo socialno mrežo, zaradi česar pogosto izgubijo tudi smisel življenja. Tudi človek z demenco se spopada s spremembami, ki jih bolezen prinaša. Spremembe se pojavijo na dveh ravneh: na ravni individualnega doživljanja bolezni in na ravni medsebojnih odnosov z drugimi ljudmi. Napredovanje bolezni prinaša še večje težave, saj se človek z demenco spopada z nemočjo opravljanja vsakodnevnih opravil, kar povzroča občutke razočaranja, jeze in obupa. Spoznanje, da se njihov krog prijateljev in znancev manjša, prinaša vedno pogostejše občutke izgubljenosti in zapuščenosti. Ko sorodniki postanejo edina vez med njimi in zunanjim svetom, postanejo ljudje z demenco še bolj odvisne od drugih. Preobremenjenost sorodnikov vpliva na odnose med vsemi člani družine. Ko je breme skrbi pretežno zanje, se odločijo za pomoč zunanjih oskrbovalcev.

Demenca tako ne prizadene samo človeka, ki zboli, ampak tudi njegove bližnje, ki z njim živijo ali zanj skrbijo. Schpolarich (2016: 319) ugotavlja, da je za človeka z demenco zelo pomembno domače okolje, a je kljub temu namestitev v institucijo pogosto neizogibna. Odnos med človekom z demenco in njegovimi sorodniki se spremeni po postavljeni diagnozi, saj sorodniki pred tem navadno ne kažejo veliko zanimanja do sprememb človeka z demenco. Ko pa je diagnoza demence postavljena, sorodnike pogosto spremljajo

občutki krivde, predvsem zaradi njihovih neprimernih odzivov na spremembe človeka z demenco.

Tudi Mali in Rihter (2006: 326) opozarjata na stiske in težave, s katerimi se srečujejo sorodniki ljudi z demenco. Predvsem jim težava predstavlja nepoznavanje demence in njenih značilnosti, hkrati pa jim službene in družinske obveznosti onemogočajo celodnevno skrb za človeka z demenco. Občutki nemoči in nesposobnosti pogosto prevladajo in izhod iz stiske se pokaže v institucionalni oskrbi. Stiske pa se s preložitvijo oskrbe na formalne oskrbovalce ne končajo, saj se pri sorodnikih okrepijo občutki krivde, da so človeka z demenco iztrgali iz domačega okolja. Svoje odnose z njimi skušajo krepiti z obiski, ki pa zaradi službenih obveznosti pri nekaterih sorodnikih niso pogosti.

Prav tako Mali in Rihter (2006: 325) raziskujeta, kašna je klima v odnosih med ljudmi z demenco in ostalimi stanovalci v domovih. Pri tem ugotavljata, da so odnosi med njimi predvsem pozitivni, veliko je sodelovanja, medsebojne pomoči, druženja in navezovanja prijateljskih stikov. Težave pa navadno nastanejo, ko stanovalci ne poznajo značilnosti demence in je ne sprejemajo. V tem primeru lahko pride tudi do fizičnih konfliktov. Prav tako je za ljudi z demenco težje, ko so zaradi svoje bolezni ločeni od ostalih stanovalcev v domu. S tem so namreč ljudje z demenco prikrajšani za navezovanje novih stikov.

Mlakar in Prapertnik (2013: 283) pa ugotavljata, da socialni delavci v domovih vzpostavljajo dobre odnose tako z ljudmi z demenco, kot tudi njihovimi sorodniki. Socialni delavci pri delu z ljudmi z demenco vlagajo veliko truda, saj gre za zelo zahtevno delo, kljub temu pa je njihovo delo nepoznano. Hkrati pa sta avtorici ugotovili, da so sorodniki z delom socialnih delavcev zadovoljni in jim zaupajo.

Mali *et al.* (2011: 78) ugotavljajo, da so v odnosih z ljudmi z demenco potrebne vztrajnost, prilagodljivost, strpnost in potrpežljivost. Ljudje z demenco ne želijo, da jih kdo nadzoruje in obtožuje, ampak potrebujejo spodbudo in topel pristop s strani drugih.

Za ljudi z demenco je zelo pomemben odnos, ki ga vzpostavijo z drugimi ljudmi. Zaradi bolezni se njihova socialna mreža krči, saj se jih družba zaradi spremenjenega vedenja začne izogibati. Pogosto jim edini stik s svetom predstavlja sorodniki, ki pa so, zaradi svojih obveznosti in obveznosti do oskrbe človeka z demenco, pogosto preobremenjeni in s tem tudi sami izgubljajo stike z drugimi ljudmi. Če človek z demenco odide v doma za stare ljudi, izgubi tudi stik s sorodniki, saj ga ti samo še obiskujejo, ko imajo čas. Ljudje z

demenco tako ostanejo sami v novem okolju, ki jim je nepoznan. Socialno delo lahko v takšnih primerih veliko pripomore k ohranjanju stikov ljudi z demenco z drugimi, prav tako pa so lahko socialni delavci v domovih tisti, ki prisluhnejo tako težavam ljudi z demenco kot tudi njihovim sorodnikom.

2. PROBLEM

Zaradi vse hitrejšega staranja prebivalstva narašča tudi število ljudi z demenco. Demenca je pojav, ki je v družbi še vedno predstavljen negativno, saj imajo ljudje še vedno premalo znanja o tej bolezni. Demenca s svojim delovanjem vpliva tako na življenje starega človeka kot tudi na življenje njegovih sorodnikov. Spremembe se kažejo predvsem v njihovi medsebojni komunikaciji in sodelovanju. Kljub temu da demenca pogosto prinaša negativne spremembe, se socialni delavci skušajo osredotočiti tudi na spremembe, ki pozitivno vplivajo na njihova življenja.

Ljudje z demenco v začetnih fazah bolezni še vedno zmorejo nekatera opravila in so do določene mere še samostojni. Pri napredovanju demence pa se začnejo pojavljati težave, kot so izguba orientacije in motnje govora. Ljudem z demenco so lahko v veliko podporo njihovi sorodniki, ki pa pogosto zaradi službenih in zasebnih obveznosti ne zmorejo oskrbovati človeka z demenco. S tem se pri sorodnikih pojavi preobremenjenost, ki lahko negativno vpliva na medsebojne odnose. Sorodniki potrebujejo podporo in pomoč pri oskrbi človeka z demenco. Pri tem se največkrat obrnejo na domove za stare ljudi, ki so najbolj razširjena oblika oskrbe. Vse več sorodnikov pa se odloča preizkusiti sodobnejše oblike oskrbe, med katerimi je najbolj znano dnevno varstvo. Pri tej obliki oskrbe ljudje z demenco preživijo del dneva v oskrbi, preostali del dneva pa so doma. S tem človek z demenco ne zapusti domačega okolja, saj se vanj vsakodnevno vrača.

Z raziskavo želim pridobiti pogled na življenja ljudi z demenco skozi njihovo perspektivo. Ker v ospredje raziskave postavljam koncept krepitve moči, me zanima, kolikšno moč imajo ljudje z demenco pri odločanju in oblikovanju lastnega življenja. Prav tako želim ugotoviti, kako se razlikuje podpora drugih ljudi pri ohranjanju samostojnosti tako stanovalcev doma kot obiskovalcev dnevnega varstva. Pri tem se osredotočam na štiri sklope raziskovanja. Prvi sklop raziskovanja zajema razloge za odhod v dom ali dnevno varstvo ter občutke, ki so jih pri tem spremljali. Drugi sklop zajema raziskovanje odnosov, ki jih imajo ljudje z demenco z drugimi v instituciji, z njihovimi sorodniki ter zaposlenimi. Tretji sklop zajema raziskovanje o poteku njihovega dneva ter možnosti samoorganizacije in samostojne izbire. Četrty sklop pa zajema pomen njihovega življenjskega prostora ter pomen in možnosti za zasebnost.

Postavila sem si naslednja raziskovalna vprašanja :

- Kakšni so bili razlogi za prihod v dom/dnevno varstvo?
- Kakšni so bili občutki ob odhodu v novo okolje?
- Kako poteka dan v domu/dnevnem varstvu?
- Kakšen je odnos zaposlenih do ljudi z demenco?
- Kakšen je odnos sorodnikov do ljudi z demenco?
- Kakšno socialno mrežo imajo ljudje z demenco?
- Kolikšno možnost samoodločanja imajo ljudje z demenco?
- Kolikšna je njihova možnost samostojne izbire?
- Kakšen je življenjski prostor ljudi z demenco?

3. METODOLOGIJA

3.1. Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativna, saj gre za raziskavo, ki jo »sestavljajo osnovno izkustveno gradivo, zbrano v raziskovalnem procesu, besedni opisi ali pripovedi, in v kateri je to gradivo tudi obdelano in analizirano na besedni način brez uporabe merskih postopkov, ki dajo števila, in brez operacij nad števili« (Mesec 1997: 6).

Raziskava magistrske naloge je kvalitativna, saj gre za raziskavo, ki temelji na podatkih, zbranih na podlagi besednih opisov sogovornikov. Podatki so tudi analizirani na besedni način.

3.2. Merski instrumenti in viri podatkov

V raziskavo sem vključila dva merska instrumenta. Prvi merski instrument je vprašalnik, oblika spraševanja pa je bila nestandardiziran intervju s smernicami za pogovor.

Drugi merski instrument je opazovanje z udeležbo, kjer sem se vključila v skupino, a nisem bila njihov polnopravni član. Pri tem sem svojo vlogo opazovalke predstavila tako zaposlenim kot tudi stanovalcem doma in obiskovalcem dnevnega varstva. Predstavila sem jim svojo nalogo in načrte, kaj želim z opazovanjem ugotoviti. Kot opazovalka sem se vključila v skupino, sodelovala pri določenih dejavnostih, kljub temu pa s tem nisem postala njihov polnopravni član. Opazovanje je bilo izvedeno odkrito, saj so bili vsi prisotni seznanjeni z njegovim namenom.

Ključna vsebina vprašalnika je vezana na posamezne dele, ki zajemajo vprašanja o samih vzrokih za prihod v doma ali dnevno varstvo in občutkih, ki so jih pri tem doživljali sogovorniki. Drugi sklop vprašanj zajema tematiko odnosov med sogovorniki, njihovimi sorodniki in zaposlenimi. Tretji sklop vprašanj zajema podatke o njihovi možnosti samostojne izbire v življenju, četrti sklop pa zajema raziskavo o pomenu njihovega življenjskega prostora ter zasebnosti. Vodilo za intervju se nahaja v prilogi št. 1.

3.3. Populacija in vzorec

Populacija moje raziskave zajema stanovalce Doma starejših občanov Šiška, ki so v času mojega raziskovanja živeli v domu ali obiskovali dnevno varstvo. Uporabila sem neslučajnostno vzorčenje ter priročni vzorec.

Vzorec raziskave je obsegal devet oseb, med katerimi je bilo pet stanovalk doma in štiri obiskovalke dnevnega varstva. V vzorec sem zajela samo osebe ženskega spola, saj moški, ki je obiskoval dnevno varstvo, ni želel sodelovati, v domu pa med mojim raziskovanjem moških z demenco ni bilo. Starost stanovalcev je bila raznolika, prav tako pa sem bila pozorna, da sem zajela ljudi z različnimi stopnjami demence. Tako sem opravila štiri intervjuje z obiskovalkami, ki so še zmožne samostojnega življenja, dva intervjuja s stanovalkami, ki sicer že živita v domu, a se še lahko prosto gibljeta ter tri intervjuje s stanovalkami, ki živijo na oddelku za ljudi z demenco.

3.4. Zbiranje podatkov

Pred samim zbiranjem podatkov sem za soglasje prosila socialno delavko doma, ki je z raziskavo seznanila direktorja in ostale zaposlene. Obiskovalce dnevnega varstva sem o zbiranju podatkov obvestila prvi dan, ko sem bila v dnevnem varstvu, ter jih prosila za privolitev k sodelovanju. Prav tako sem vsako obiskovalko dnevnega varstva prosila za sodelovanje pri intervjuju. Stanovalce doma je o namenu mojega obiskovanja obvestila socialna delavka, kasneje pa sem tudi sama predstavila namen mojega obiskovanja in zbiranja podatkov. Socialna delavka je obvestila sorodnike stanovalk o mojem raziskovanju ter prosila za sodelovanje njihovih sorodnikov pri intervjuvanju.

Po dogovoru sem začela zbirati podatke v času od ponedeljka, 8. 6. 2015, do petka, 12. 6. 2015. Pri zbiranju podatkov sem se trudila, da sem bila prisotna skozi ves dan in s tem pridobila veliko podatkov že s samim opazovanjem. Intervjuje sem opravljala tekom dneva. Pozorna sem bila na to, da sem si sogovornike v dnevnem varstvu izbrala sama, v domu pa mi jih je predstavila socialna delavka.

Pomembne stvari, ki sem jih opazila, sem si zabeležila, prav tako sem beležila tudi odgovore stanovalcev pri intervjujih. Prednost zbiranja podatkov z opazovanjem je, da lahko na dogajanje gledamo kot na celoto, saj lahko določen proces spremljamo od začetka do konca. Prav tako vidim prednost opazovanja v tem, da sem se lahko tudi sama

prepričala o samem dogajanju v instituciji in moji podatki niso temeljili samo na odgovorih intervjuvancev. Negativno stran opazovanja vidim predvsem v tem, da je velika verjetnost, da sem s svojo prisotnostjo vplivala na samo dogajanje v domu in dnevnem varstvu. S tem sem namreč lahko »zmotila« naravno dogajanje in posledično so se ljudje z demenco in zaposleni vedli drugače kot se sicer. Prav tako vidim problem v opazovanju glede objektivnosti. Pri opazovanju mora opazovalec ostati objektivni, saj so le takšni podatki verodostojni. Težava nastane, ko opazovalec v raziskovanje vključi svojo interpretacijo, svoje želje in predsodke.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Podatki raziskave so obdelani na kvalitativen način, saj so obdelani s pomočjo kvalitativne analize. Vse pridobljene podatke sem najprej pretipkala. Vsakemu pretipkanemu intervjuju sem določila relevantne enote kodiranja, ki sem jih postavila v oznako /.../ ter jim določila zaporedno številko. Sledilo je odprto kodiranje s pripisovanjem asociacij in sopomenk. Vse sopomenke sem kasneje združila v širše kategorije. Sledilo je aksialno kodiranje, kjer sem vzpostavila hierarhijo med kategorijami in podkategorijami.

Na tem mestu prikazujem primer obdelave podatkov za prihod v dom. Vprašanje se je glasilo: Zakaj ste prišli v dom? Najprej sem odgovor stanovalke pretipkala, kasneje pa sem del besedila, ki je pomemben, označila s poševnicami in označila zaporedno število, kot ponazarja primer:

Jaz mislim da ne zaradi starosti, ampak /ker sem imela operacijo na srcu. Jaz sem dobila spodbujevalnik/(4).

Sledilo je odprto kodiranje, kjer je bil prvi korak pripisovanje asociacij enotam, kot kaže primer:

(4) Gospa je v dom prišla zaradi operacije srca → bolezen

Naslednji korak je bil zapisovanje asociacij v širše kategorije:

(4) Gospa je v dom prišla zaradi operacije srca → bolezen → prihod v dom

Po odprtem kodiranju je sledilo še aksialno kodiranje, kjer sem kategoriji prihod v dom prepisala in ji pripisala podkategorije vseh intervjujev, kot kaže primer:

Prihod v dom:

- Bolezen (C)

S takšnim načinom sem obdelala vse podatke, ki sem jih dobila s spraševanjem in opazovanjem. Pridobljene podatke sem kasneje prikazala v rezultatih.

4. REZULTATI

4.1. Razlogi za odhod ljudi z demenco v institucionalno oskrbo

Iz rezultatov je bilo razvidno, da so se intervjuvanci odločili za odhod v dom zaradi zdravstvenih težav in nezmožnosti samostojne oskrbe. Predvsem so se za odhod odločali zaradi osamljenosti in nezmožnosti samostojne oskrbe v domačem okolju. Vzrok za odhod v institucionalno oskrbo je bila tudi bolezen in preobremenjenost sorodnikov z njihovim oskrbovanjem. Ena izmed intervjuvank je poudarila, da je v dom prišla zaradi njenih težav s srcem. *»[...] ker sem imela operacijo na srcu. Jaz sem dobila spodbujevalnik. Bila sem tako zanič, da se nisem mogla doma sama rihtat.«* (C4) Posledično je bila pri nekaterih intervjuvancih pobuda za odhod v dom podana s strani sorodnikov ali s strani zdravnice. Samo v dveh primerih je bila pobuda za odhod podana s strani intervjuvancev. Ena gospa je poudarila, da so ji pri odhodu pomagali njeni sorodniki in jo tudi pospremili v njeno sobo. *»Od mene en sorodnik me je sem pripeljal. Ne vem točno kako se piše.«* (E3)

Rezultati raziskovanja razlogov intervjuvancev za odhod v dnevno varstvo so bili podobni, saj so intervjuvanci razkrili, da so se za takšno obliko oskrbe odločili zaradi težav, s katerimi se srečujejo v vsakdanjem življenju. Vsi intervjuvanci so poudarili, da je bil razlog za to, da so se odločili za pomoč pri oskrbi, njihove bolezni, zaradi katerih so postali nesamostojni. *»Hitro sem padla, da sem bila kmalu fertik, nimam nobene moči.«* (H3)

Ena od intervjuvank je poudarila tudi, da je bil njen zelo pomemben razlog tudi starost, druga intervjuvanka pa je poudarila, da se je doma počutila zelo osamljeno in zmedeno, zato je potrebovala družbo. *»[...]ker biti sama doma je težko.«* (H2)

Dve intervjuvanki sta poudarili, da so bili zaradi njunih težav predvsem obremenjeni njihovi sorodniki. Tako je bila pobuda za odhod dana s strani njunih bližnjih. *»Sin me je nagovarjal, me je kar sam pripeljal [...].«* (I4)

Vse intervjuvanke so povedale, da so jih pri prvem obisku dnevnega varstva spremljali sorodniki. *»Sin me je najprej peljal v dom, da sem podpisala odločbo. No pol me je pa sem pripeljal. Mi je pa bilo všeč in sem sprejela, da me je tukaj pustil.«* (I1)

Intervjuvanke tako obiskujejo dnevno varstvo vsakodnevno, navadno pridejo vse že zjutraj pred zajtrkom, odidejo pa popoldan, ko se dnevno varstvo zapre. *»Ja mi pridemo sem kar*

zjutraj. Popoldan pa grem ob pol treh domov.» (F4, F5) Dve intervjuvanki sta povedali, da se vozita s prevozom, ki ga organizira Dom starejših občanov Šiška, ena intervjuvanka pa je pri tem popolnoma samostojna in se sama odpelje domov z mestnim avtobusom. »Mene je pa hči pripeljala, me je nekaj časa vozila, ker prej niso imeli šoferja, zdaj me pa on vozi.« (F2)

Tudi sama sem skozi opazovanje ugotovila, da se ena gospa vsakodnevno pripelje v dnevno varstvo z avtobusom in tako še vedno ohranja samostojnost. Dve intervjuvanki vsakodnevno pripeljejo v dnevno varstvo njuni sorodniki, za ostale pa je poskrbljeno z organiziranim prevozom. Enega gospoda je v dnevno varstvo pripeljala njegova sorodnica, saj je bil gospod poskusno v dnevnem varstvu in je želel ugotoviti, ali mu bo takšna oskrba ustrezala.

4.2. Občutki ljudi z demenco ob prihodu v dom ali dnevno varstvo

Pri spraševanju o občutkih, ki so spremljali intervjuvance pri odhodu iz domačega okolja, sem ugotovila, da so bili predvsem mešani. Nekateri so se z odhodom strinjali, za nekatere pa je bil odhod v neznano okolje stresen dogodek. Intervjuvanci, ki živijo v domu, so v večini doživljali odhod v dom kot stresen dogodek, saj so želeli ostati doma. »Ja zame je bil to šok, v novo okolje greš, jaz sem to tako razumela [...].« (A5) Samo ena intervjuvanka je poudarila, da so jo pri odhodu spremljali prijetni občutki. »[...]saj so me dobro sprejeli[...].« (C11)

Pri intervjuvankah, ki še vedno živijo doma, a se vsakodnevno udeležujejo aktivnosti dnevnega varstva, pa občutki ob prihodu niso bili tako zelo negativni. Kar štiri intervjuvanke so poudarile, da so jih pri prvem obisku dnevnega varstva spremljali dobri občutki in občutki sprejetosti »Ja na začetku sem to dobro sprejela.« (F6) »Dobro, v redu se počutim, se kar hitro vživim. Ni mi bilo težko, sem lepo sprejela in bom kar tukaj ostala. Pa še lažje je, ker nisi v domu in greš vsak dan nazaj domov.« (I9) Kar dve intervjuvanki sta se že ob prvem obisku dnevnega varstva počutili sprejeti.

Kljub nekaterim negativnim občutkom, s katerimi so se srečevale intervjuvanke, pa je njihovo zdajšnje počutje v domu predvsem pozitivno. Tri intervjuvanke so poudarile, da se v domu počutijo dobro. »Se pa tukaj počutim zdaj super, nimam kaj za potožit, čisto nič. Spremeniti nočem ničesar. Zdaj bo tako že čas za umret.« (E7) Dve intervjuvanki sta se na novo okolje hitro privadili. »[...] nisem rabila veliko časa da sem se privadila.« (A7) Prav

tako pa so tudi ostale intervjuvanke poudarjale predvsem pozitivne občutke, ki jih doživljajo v domu, kot so občutek varnosti, zadovoljstvo in občutki svobode. *»Oni nas poznajo in če bi na primer izbirali kakšne takšne stvari, kam pobegnemo, pa da nas ni en čas, to nima smisla, da ne povemo. Recimo mi smo zdaj tukaj njihovi in oni so naši. In oni odgovarjajo za nas in mi se moramo tako obnašati, kot v eni veliki družini.«* (E7) Ena izmed intervjuvank pa je povedala, da se sooča z negativnimi občutki, ko živi v domu. *»Tukaj mi ni zelo lepo, zato ker se moje učno delo tako zelo spreminja. Nikjer ne ostanem dvajset let, povsod pa ne zato, da bi letala iz ene šole v drugo, ne zato, ampak zato ker sem ob nadaljnjem študiju še kar naprej študirala, tako da sem postala predstojnik Filozofske fakultete. Nekaj me je gnalo da sem kar naprej še študirala, na kratko povedano.«* (B3)

4.3. Odnos ljudi z demenco s sorodniki

Na počutje starih ljudi v skupnosti lahko vplivajo tudi odnosi z drugimi ljudmi. Intervjuvanke iz dnevnega varstva so poudarile, da se s svojimi sorodniki dobro razumejo in da zanje lepo poskrbijo. *»Vsi so ljubeznivi. Vsi poskrbijo zame, imam to zelo lepo urejeno.«* (H14) Ena intervjuvanka je poudarila, da so bili njeni sorodniki preveč obremenjeni z njeno oskrbo, medtem ko so ostale sogovornice rekle, da so njihovi sorodniki kot zagovorniki, da jim pomagajo in svetujejo, ko kaj rabijo. *»To je pa hčerka moja tista, ker ona vse to ureja in me sili.«* (G24) Večina intervjuvank je pripomnila, da jih sorodniki še vedno odpeljejo na izlete, prav tako pa se tudi doma pogosto družijo skupaj. *»Ja, vsako leto gremo v Vrsar na morje, grem s sinom.«* (F26) *»[...]če imajo čas me vozijo malo naokoli.«* (G22)

Tudi intervjuvanke iz doma za stare ljudi so poudarjale, da so sorodniki pomemben del njihovega življenja. Ker pa te gospe ne stanujejo več doma, so predvsem poudarile, da se s sorodniki družijo preko vsakodnevnih obiskov. Prav tako so vse intervjuvanke povedale, da obiski nanje vplivajo pozitivno. *»Ja hči, pa pride skoraj vsak dan, danes je bila že, pa ne vem ali bo tudi zvečer prišla. Sem pa zelo vesela da pride.«* (C30, C31, C32) *»Najbolj, to je pa najlepša stvar zato, ker kar prekipevamo drug na drugim, kaj vse počnemo. Potem pa čas tako hitro mine in preden se začnemo resne stvari pogovarjat je že zdavnej konec.«* (B17) Dve intervjuvanki sta povedali, da ju sorodniki obiskujejo vsak dan, le eno pa sorodniki obiščejo bolj redko. *»Ja hči, pa pride skoraj vsak dan [...].«* (C30, C31) *»Nič kaj dosti, več grem jaz do njih, do otrok. K meni malo pridejo. So zaposleni, nobena ženska ni doma in imajo svoje skrbi.«* (D12) Nekatere intervjuvanke obiščejo tudi daljni sorodniki.

»[...]imam pa tudi daljne ane, pa včasih pridejo pa me presenetijo pa vprašam ja kako pa to. Oni pa rečejo ja smo slišali da si v domu pa smo šli sem.« (A46) Tudi intervjuvanke, ki živijo v domu, se na sorodnike obračajo v težavah in jih imajo za svoje zagovornike. »Ja tudi o tem sva se pogovarjali, je rekla ja mama, kako naj naredim ko umreš. Pa sem rekla, naredi tako, kot je prav. Ja vnukinja je tista, ki vse ureja zame.« (E26) Nekatere sogovornice imajo zelo dobre odnose s sorodniki, medtem ko so nekatere ostale brez sorodnikov. »Starši so mi umrli, oba moža in sin tudi.« (E22) Vendar pa se kljub dobrim odnosom le dve stanovalki še vedno vračata v domače okolje, medtem ko se tri stanovalke po odhodu v dom še niso vrnile nazaj. »Ja tudi, ne za dolgo, ampak vsaj malo. Če so rojstni dnevi.« (C33)

Intervjuvanke so odgovorile tudi na vprašanje, koliko stikov imajo še z drugimi prijatelji, sosedi, znanci. Štiri sogovornice iz doma so povedale, da še vedno ohranjajo prijateljstva z drugimi osebami, vseeno pa so ti stiki bolj redki. »Imam stare prijatelje, pa tudi blizu so eni sorodniki in me obiščejo. Jaz sem še malo v domu, nisem še dolgo tu.« (A55) »Ja pride me kdo pogledat, ne pogosto, bolj redko, ampak od časa do časa, ko imajo čas pa pridejo.« (C35, C36) Tudi intervjuvanke iz dnevnega varstva še vedno imajo prijatelje, znance ali sosede, s katerimi se srečujejo, kljub temu pa je ena poudarila, da ima zelo šibko socialno mrežo. »Ja pridejo včasih k meni na obisk. Ko na primer imam rojstni dan, pa tukaj proslavljamo, pa pridejo k meni domov še oni. Pa včasih pridejo sosede na kavo.« (F34) »S sosedi pa nimam opravka, imela sem sosedo, sva se veliko družile, pa sama pa nimam iti kam.« (I22)

Tudi sama sem skozi opazovanje ugotovila, da imajo sogovorniki več stikov s sorodniki kot z drugimi prijatelji in znanci. Kljub temu pa je eno gospo obiskala prijateljica kar v prostorih dnevnega varstva.

4.4. Odnos ljudi z demenco z zaposlenimi in drugimi uporabniki oskrbe

Sogovornice so odgovarjale na vprašanja o njihovem odnosu z zaposlenimi. Vse gospe iz doma so povedale, da imajo z zaposlenimi dobre odnose ter da jih zaposleni spoštujejo in jim pomagajo, ko kaj potrebujejo. »Jaz imam občutek da me spoštujejo, zato ker jih spoštujem in spoštujem to kar je in da je to drugačno življenje in da tako mora biti. Jaz tako nimam nobenih problemov, nič.« (A41) Z zaposlenimi se stanovalke večinoma vikajo, dve stanovalki pa se s poznanimi tikata. »Po navadi vi, če si si pa bolj blizu se pa tikaš.«

(A37, A38) Kljub temu da je ena stanovalka izrazila, da imajo zaposleni nalogo nadzirati stanovalce, so kar tri sogovornice povedale, da nimajo občutka, da bi bili zaposleni večvredni od njih ali se tako vedli. *»Ne, nimam, so kot naši prijatelji, ampak moraš biti tudi ti takšen do njih, ker tole ni lahko delo, pa še veliko nas je, veliko različnih ljudi. Različno smo živeli, nekateri so težko živeli in mislijo da bo tu boljše pa so razočarani ali pa niso vajeni tega. Veste to je težko. Mi pa smo čisto normalno živeli in meni ni nič hudega. Se spoštujemo med seboj in oni me spoštujejo.«* (A42)

Tudi gospe iz dnevnega varstva imajo dobre odnose z zaposlenimi in se z njimi razumejo ter se medsebojno spoštujejo. *»[...]se mi zdi da me kar spoštujejo in me imajo radi.«* (H25) Tudi obiskovalke dnevnega varstva se z zaposlenimi tikajo in vikajo, kar je odvisno predvsem od njihovega odnosa in zaupanja. Kljub temu pa nihče nima občutka, da bi bili zaposleni večvredni od njih. *»Ne, nikoli nimam tega občutka, smo si kar enaki.«* (G27)

Tudi sama sem skozi opazovanje tako v domu kot v dnevnem varstvu ugotovila, da so odnosi med starimi ljudmi in zaposlenimi zelo pozitivni in prijetni. Zaposleni se predvsem trudijo ugoditi željam ljudem z demenco glede prehrane, oblačenja in sodelovanja pri aktivnostih. Prav tako se poskušajo prilagoditi situacijam in pomagati tistim, ki potrebujejo njihovo pomoč. Njihovo nalogo sem spoznala predvsem preko vodenja stanovalcev skozi dnevne aktivnosti ter njihovega spodbujanja k samostojnosti. Zaposleni se trudijo ohraniti samostojnost stanovalcev in obiskovalcev dnevnega varstva pri oblačenju, aktivnostih, pripravi obroka ter tudi pri izražanju čustev. V primerih, ko stanovalci niso bili zmožni samostojnosti, so zaposleni pri tem pomagali. Prav tako sem ugotovila, da zaposleni skrbijo tudi za red in čistočo v prostorih doma in dnevnega varstva.

Na vprašanja o odnosih stanovalcev doma z drugimi stanovalci je večina odgovorila, da se z drugimi dobro razumejo. *»Dobro se razumem. Odvisno je od človeka, kakšen odnos ima do sočloveka, a veste, ker mi smo vsi v eni kaši ane.«* (A50) Prav tako je večina intervjuvancev poudarila, da se najbolje razumejo z osebo, ki stanuje v sobi poleg njih. *»Ja s to, ki je v moji sobi [...].«* (A51) *»Smo kot ena družina. Včasih se tudi skregamo. Ko gospa hoče kaj reči, pa še jaz in je to tako. Potem se pa smejemo in kaj zapojemo.«* (E35) Ena gospa je odgovorila, da ima zelo malo stikov z drugimi stanovalkami in stanovalci. Večina stanovalcev se druži samo na oddelku z demenco, medtem ko imata dve stanovalki stike tudi s stanovalci drugih oddelkov. *»[...]pa tudi z drugimi, se srečujemo, smo skupaj*

na kosilu, večerji, se pozdravimo, pa gremo ven, pa na telovadbo, sem zadovoljna.» (A52, A53)

Tudi sama sem opazila, da se stanovalci oddelka z demenco najpogosteje družijo med seboj. V času, ko jih zaposleni odpeljejo na vrt, pa se družijo in srečujejo tudi s stanovalci drugih oddelkov. Prav tako se ljudje z demenco družijo z ostalimi stanovalci med prireditvami ali zabavami, ki jih pripravijo zaposleni.

Tudi intervjuvanke, ki so prihajale v dnevno varstvo, so povedale, da se med seboj dobro razumejo in da se radi družijo. Vseeno pa se nekatere med seboj še vedno vikajo in si na ta način izkazujejo spoštovanje. *»Jaz se z vsemi razumem, se z vsemi družim. Z enimi se družim več, z enimi pa manj.«* (G28) Opazila sem, da se obiskovalci dnevnega varstva zelo radi družijo med seboj, posebno pri igranju tombole.

4.5. Dejavnosti za ljudi z demenco v domu in dnevnem varstvu

Pri pogovorih sem opazila, da imajo vse intervjuvanke ustaljen urnik dejavnosti in vnaprej določen potek dneva, da se lažje orientirajo. V domu za stare ljudi se po jutranjem bujenju najprej opravi jutranja nega. *»Ja zjutraj, ko se zbudimo se umijemo [...]«* (A11) Po jutranji negi sledi zajtrk za stanovalce. *»[...] pripravijo nas za zajtrk, jaz jim pa pomagam.«* (E11, E12) Stanovalke se po zajtrku radi družijo med seboj ali pa se udeležijo aktivnosti na prostem. Pogosto pa odidejo samo v park in tam sedijo. *»[...]potem se malo pogovarjamo ali smo v sobah ali smo v skupnem prostoru ali pa gremo tudi ven na vrt skupaj.«* (A13, A14) Po dopoldanskih aktivnostih stanovalci dobijo kosilo, nato pa kdor želi, gre lahko počivat. Stanovalci svoj preostali čas v domu posvetijo sodelovanju pri raznovrstnih aktivnostih, preizkušanju novih izzivov, pogosto pa tudi pomagajo zaposlenim pri kakšnih opravilih. *»No pol je pa spet šport, pa pojemo, igramo, igre se gremo. Imamo kar naročeno kdaj moramo kam it gledat. Danes je to, jutri tisto.«* (E16) Stanovalci si čas krajšajo tudi z obujanjem spominov in različnimi ročnimi spretnostmi. *»Ja, znam ročna dela, šivam pa sebi obleke in vsem otrokom jih šivam.«* (B5) Ena od stanovalk si pogosto privošči kakšno kavo ali sladico. *»[...]gremo na kakšno kavico, tortico [...]«* (A24) Kljub številnim aktivnostim, ki se dogajajo v domu, pa je ena stanovalka poudarila, da se vseeno velikokrat dolgočasi.

Podoben vzorec poteka dneva v domu sem opazila tudi sama. Zjutraj se pred zajtrkom navadno opravi jutranja nega stanovalcev. Prav tako se pred zajtrkom uredijo vse sobe

stanovalcev. Nato sledi zajtrk, kjer se večina stanovalcev zbere v jedilnici, nekateri pa jedo v svojih sobah. Tisti stanovalci, ki so v jedilnici čakali na zajtrk, so lahko gledali televizijo. Po zajtrku zaposleni počistijo prostore, stanovalce pa se pospremi v park. Stanovalci po prihodu nazaj na oddlek dobijo malico, pred kosilom pa gredo lahko počivat, če želijo. Po kosilu zaposleni nekatere stanovalce ponovno odpeljejo na vrt, tisti stanovalci, ki so utrujeni, pa lahko ostanejo na oddelku ali počivajo v sobi. Zaposleni se trudijo, da se stanovalci popoldne ne dolgočasijo, zato jih pogosto spodbujajo k petju ali branju novic iz časopisa. Zaposleni skupaj s stanovalci rešujejo križanke, igrajo družabne igre ali gledajo televizijo. Vseeno pa sem opazila, da je v popoldanskem času premalo aktivnosti za stanovalce z demenco. Popoldanski čas je namenjen tudi negi in kopanju stanovalcev.

Tudi obiskovalci dnevnega varstva imajo okvirno določen urnik, kaj bodo počeli določen dan. Intervjuvanke so povedale, da ko pridejo v dnevno varstvo, jih tam čaka zajtrk. *»Ja to pa tukaj mam najprej zajtrk [...]«* (F18) Po kosilu navadno sledi telovadba. Ko je zunaj lepo vreme, obiskovalce dnevnega varstva prostovoljka pelje na krajši sprehod, kdor pa ne želi iti, lahko sedi na klopci v parku ali bere časopis. *»Drugače pa radi beremo časopis, nas zanima kaj je novega [...]«* (F13) Potem prinesejo zaposlene malico. Obiskovalci dnevnega varstva dobijo tudi kosilo. Po kosilu lahko vsak obiskovalec dela, kar želi. Zaposlena vodi tombolo, ki jo imajo vsi zelo radi. Prav tako obiskovalci radi delajo različna ročna dela, vaje za spomin, velikokrat pa tudi kaj zapojejo ali pečejo. *»Ja takole, tukaj barvamo, delamo vaje za spomin.«* (I10, I11) Obiskovalci dnevnega varstva imajo možnost kadarkoli iti počivat, kljub temu da zaposleni določajo program, kaj se bo delalo.

Ko sem opazovala dogajanje v dnevnem varstvu, sem opazila, da se dejavnosti pogosto ponavljajo iz dneva v dan. Zjutraj obiskovalci dobijo zajtrk. Zaposleni počakajo, da vsi pozajtrkujejo. Nato sledi telovadba, ki jo vodi zaposlena oseba. Po telovadbi, ki je prilagojena vsem, je zaposlena prebrala novice iz časopisa, ki jih tudi pokomentirajo. Zaposlenim pomaga tudi prostovoljka, ki odpelje nekaj obiskovalcev dnevnega varstva na sprehod. Če kdo ne želi iti, lahko ostane v dnevnem varstvu. Čas si potem krajšajo z drugimi aktivnostmi, kot so ročne spretnosti, branje knjig in petje. Obiskovalci imajo tudi možnost odhoda v park, kjer lahko počivajo. Po aktivnostih sledi malica in nato počitek ali igranje družabnih iger. Obiskovalci se lahko igrajo različne igre, lahko pa si tudi preberejo kakšno zanimivo knjigo. Nato sledi čas kosila, po kosilu pa igranje tombole, ki jo vsi obožujejo.

4.6. Spodbujanje samostojnosti ljudi z demenco

Tako stanovalci doma kot tudi obiskovalci dnevnega varstva imajo možnost, da pri določenih stvareh odločajo samostojno. Intervjuvanke, ki bivajo v domu, so poudarile, da imajo največjo izbiro pri tem, kdaj zjutraj vstanejo in kdaj gredo zvečer spat. *»To nimamo določeno, se sama zbudim [...].«* (A27) Kar štiri intervjuvanke so poudarile, da se same odločijo, kaj bodo oblekle in če se bodo preoblekle. *»[...] seveda se sama oblačim. Imam tukaj garderobo.«* (C24) Prav tako so štiri stanovalke povedale, da se samostojno odločajo o tem, ali bodo sodelovale pri kakšnih aktivnostih in pri katerih ne želijo sodelovat. *»[...]sem videla, da je vse svobodno kar delamo, ali pa še nisem izkusila to. Ne vem, kaj bi delali skupaj, so stvari ki jih delaš sam in so stvari, ki jih delamo skupno [...].«* (A20) Tri stanovalke so povedale, da lahko odidejo iz doma, a le če jih pri tem spremljajo njihovi sorodniki. Nekatere stanovalke imajo tudi možnost, da se same odločajo o tem, ali želijo sodelovati z drugimi stanovalci pri aktivnostih ter ali želijo obiskovati aktivnosti na prostem. *»Lahko grem če hočem. Lahko hodim, ampak me moje noge bolijo. To, da me že sestre peljejo ven in da sem na dvorišču mi je lepo.«* (E19, E20) Pri raziskovanju o možnosti izbire stanovalcev sta dve sogovornici poudarili, da sta si dom izbrali samostojno. *»[...]sem pa sama, to pa, ker mi je bil všeč pa blizu je, ker vidim iz svoje hiše domov.«* (C10) Intervjuvanke pa so povedale tudi, da se lahko samostojno odločajo o zapravljanju lastnega dohodka ter o samem upravljanju z njim. *»Ja tisti denar, ki je za tu, drugače imaš pa svoje, kar ti ostane, ti dajo otroci.«* (A33) Stanovalke so tako poudarjale, da imajo še vedno lasten nadzor nad svojim življenjem, pri čemer jih tudi zaposleni in drugi spodbujajo, da ostanejo samostojne. Kljub temu pa nekatere stanovalke nimajo možnosti oditi iz doma, ko bi želele, prav tako se nekatere ne morejo več samostojno kopati. *»Pa kopajo me tudi one [...].«* (C22)

Tudi sama sem z opazovanjem spoznala, da nekateri stanovalci še vedno skušajo ostati samostojni, pri tem pa jim pomagajo predvsem zaposleni. Opazila sem, da imajo vsi stanovalci možnost, da se sami odločajo o tem, koliko hrane bodo pojedli. Prav tako zaposleni upoštevajo njihove želje, kje želijo sedeti pri obroku. Zaposleni stanovalcev ne priganjajo k jedi, ampak jih pustijo, da se sami odločijo, kdaj bodo odšli od mize. Stanovalci pa nimajo možnosti izbire samo glede prehrane, ampak tudi glede sodelovanja na aktivnostih v domu. Stanovalci se tako sami odločajo, če želijo sodelovati pri kakšni aktivnosti, ki jih prireja dom. Zaposleni jih sicer spodbujajo k aktivnemu sodelovanju, a če

kdo ne želi, ga ne silijo. Prav tako so stanovalci samostojni tudi pri gibanju, a to samo pod določenimi pogoji. Opazila sem, da imata dve stanovalki možnost, da kadarkoli odideta iz oddelka ven. Vsi ostali stanovalci pa imajo možnost gibati se kjerkoli po oddelku. Ti stanovalci nimajo možnosti samostojnega odhoda iz doma, lahko pa odidejo skupaj z zaposlenimi ali s sorodniki. Vendar pa je potrebno opozoriti, da imajo to možnost samo tisti stanovalci, ki so zmožni še hoditi, medtem ko so gibalno ovirani odvisni od pomoči zaposlenih. Zaposleni skušajo ugoditi prošnjam stanovalcev glede odpiranja in zapiranja oken na oddelku. Ena stanovalka pa ohranja svojo samostojnost tudi tako, da ima mobilni telefon, s katerim pokliče svoje sorodnike.

Tudi obiskovalci dnevnega varstva imajo možnost, da odločajo o določenih stvareh. Vse intervjuvanke so poudarile, da še vedno same odločajo o porabi denarja. *»Imam pa svojo pokojnino. Ta je pa moja in sem si jo sama zaslužila.«* (G23) Kljub temu da imajo svoj denar, pa jim stvari pogosto kupujejo tudi sorodniki. *»Ja oblačim se sama, samo kupujem si pa ne. To mi pa hčerka.«* (G19, G20) Intervjuvanke si same izberejo, kaj se bodo oblekle. *»Sama si kupujem kar mi je všeč.«* (F23) Sorodniki so jim v veliko pomoč tudi pri kuhanju. V dnevnem varstvu se intervjuvanke same določijo, kaj bodo delale in česa ne želijo početi. Na splošno so intervjuvanke poudarile, da so zadovoljne s lastnim nadzorom.

Pri opazovanju sem spoznala, da imajo obiskovalci dnevnega varstva možnost, da sami izberejo, koliko želijo pojesti ter kje bodo med obrokom sedeli. Zaposleni pri tem upoštevajo njihov željen sedežni red. Ena gospa si je od doma prinesla svojo blazino, ki jo pušča na svojem stolu v dnevnem varstvu. Prav tako zaposleni upoštevajo, da obiskovalci dnevnega varstva jedo, kolikor časa želijo. Obiskovalci dnevnega varstva pa imajo možnost izbire tudi glede sodelovanja pri aktivnostih. Prav tako lahko obiskovalci dnevnega varstva samostojno odidejo domov.

4.7. Življenjski prostor ljudi z demenco

Na samostojnost ljudi z demenco vpliva tudi njihov življenjski prostor tako v domačem okolju kot v institucionalni oskrbi. Stanovalka, ki biva v domu, so poudarile, da so s trenutnim življenjskim prostorom zadovoljne. *»Meni je kar prijetno, gremo lahko tudi na teraso in smo na zraku. Jaz nimam občutka, da nisem svobodna. Jaz sem svobodna v tem velikem domu.«* (A58) Dve stanovalki sta izrazili svoje nezadovoljstvo s prostorom, kjer živita. Intervjuvankam je bilo všeč predvsem to, da so imele možnost v dom prinesiti lastne

predmete in lastno garderobo. *»Ja lahko sem, saj imam svojo garderobo, pa vazico, pa dam noter kakšno rožico. Imam sliko od mojih domačih, pa imam slike mamo pa očeta, ki jih ni več, in tako imam spomine s seboj.«* (A59, A60, A61) Stanovalke so tudi povedale, da jim soba predstavlja zasebnost v domu pred drugimi, kamor se lahko umaknejo. Ena stanovalka nima ključa, da bi se zaklenila, medtem ko dve imata to možnost. *»Imam tudi ključe, se lahko zaklenem. Eni se zaklepajo, pa omare tudi.«* (E39) *»Ne, mene ne moti, zakaj bi me. Ker tisti ki se zaklepajo so preveč zaprti ljudje, zaprti so, jaz pa nisem, jaz sem svetovljan, sem po svetu hodila.«* (A64) Stanovalke si sobo pospravljajo same, pri tem pa jim zaposleni pomagajo. Z redom v domu so zelo zadovoljne. *»Ja to pa tako, da sama skrbim, če je kaj večjega pa oni počistijo.«* (A62, A63)

Skozi opazovanje v domu sem prišla do naslednjih ugotovitev: oddelek za ljudi z demenco se nahaja v prvem nadstropju doma. Na oddelek lahko pridemo po stopnicah ali z dvigalom. Oboje pa je zavarovano, saj imajo vrata namesto kljuka »bunko«, dvigalo pa se odpre samo ko pritisnemo istočasno dva gumba. Tudi okna so zavarovana na način, da jih lahko odprejo samo zaposleni s ključem. Pri dvigalu se nahaja dolg hodnik, ki povezuje dva oddelka doma. Oddelek za ljudi z demenco ima velik dnevni prostor in jedilnico. V jedilnici je televizija in radio, na stenah pa so postavljeni izdelki stanovalcev. Na eni izmed sten se nahaja veliko ogledalo, ki sega od stropa do tal. Sobe stanovalcev so eno in dvoposteljne, stanovalci pa so ločeni glede na spol. Kljub temu da sobe nimajo ključev za zaklepanje, stanovalcem predstavljajo edini prostor za zasebnost v domu. Dom ima pred vhodom tudi velik vrt za sprehajanje in počitek, ki pa je ograjen z ograjo in živo mejo.

Prostor, kjer poteka dnevno varstvo, je manjši od doma. Nahaja se v pritličju, zato je namenjen tudi gibalno oviranim. Ko vstopimo v prostore dnevnega varstva, najprej vidimo dnevni prostor, kjer je velika miza in klopi. Tam imajo zaposleni svoj računalnik in svoje dokumente. Stene so okrašene z izdelki obiskovalcev in različnimi ročnimi deli. Naslednja soba je kuhinja z jedilnico. Kuhinja je manjša, a ima vseeno vse potrebne stvari, da si obiskovalci lahko kaj skuhamo. Jedilnica je velika, v njej so mize in stoli, postavljeni v krog. V prostorih dnevnega varstva se nahaja tudi manjša soba, namenjena počitku obiskovalcev. Vsak obiskovalec ima tudi svojo omarico. WC-ja obiskovalcev in zaposlenih sta ločena, pri tem pa je WC zaposlenih zaklenjen. Prostori dnevnega varstva so manjši, a kljub temu zelo lepo opremljeni z vsemi potrebnimi stvarmi.

Tudi vsem intervjuvankam so prostori dnevnega varstva prijetni. *»Ta prostor je pa lep, mi je všeč.«* (G31) Ker pa se v njih zadržujejo bolj malo časa, jim je bolj pomemben prostor, ki ga imajo v domačem okolju. Večina sogovornic živi v domačem okolju skupaj s svojimi sorodniki. Intervjuvanke imajo v domačem okolju svoje lastne prostore. *»Imam svojo sobo, kopalnico in kuhinjo.«* (F37) Intervjuvanke so doma še samostojne, prav tako samostojno skrbijo za svoje prostore. Samo ena sogovornica je povedala, da se doma počuti nesamostojno. *»Nikoli nisem več sama, vedno je kdo doma. Sem že prosila, naj me dajo v dom.«* (H18) Domači prostori za sogovornice največkrat predstavljajo prostore, kamor se lahko umaknejo v zasebnost. *»Ja mam pa spalnico svojo. Imam zasebnost.«* (G32) Kar tri sogovornice imajo svoj ključ od hiše, medtem ko ga samo ena nima. *»Ja, ker sem popoldan sama dom, ko sina še ni. Pa imam ključ in grem sama noter.«* (I30) Intervjuvanke so poudarile, da so zelo zadovoljne z življenjem doma.

5. RAZPRAVA

Razlogi za prihod stanovalcev v dom so bili različni, a kljub temu so bili najbolj pogost vzrok težave, s katerimi so se stanovalci srečevali v domačem okolju. Stanovalci so se namreč v domačem okolju srečevali z osamljenostjo in nezmožnostjo, da sami skrbijo zase. Kljub temu da so jim pri oskrbi pogosto pomagali njihovi sorodniki, so stanovalci kmalu spoznali, da njihove bolezni vplivajo na njihovo vse večjo odvisnost od drugih ljudi. Sorodniki so tako postali vse bolj obremenjeni, tako s svojim delom v službi, doma, pri tem pa so morali skrbeti tudi za sorodnika z demenco. V primerih, ko ljudje z demenco niso imeli nikogar, da bi zanje skrbel, so se samostojno odločili za institucionalno oskrbo. V nekaterih primerih pa so to pobudo dali sorodniki, saj niso zmogli ljudem z demenco ustrezno pomagati.

Nagode (2009: 125) pri tem izpostavlja, da si Slovenija prizadeva urediti okoliščine, ki bi starim ljudem omogočale čim daljše bivanje v domačem okolju. Predvsem je za stare ljudi pomembno, da ohranjajo samostojnost ter zadnje obdobje svojega življenja preživijo na kakovosten način doma. Pri tem prav tako opozarja na preteklost, ko je bila pri nas oskrba usmerjena predvsem v institucionalno oskrbo in nego starih ljudi. Po osamosvojitvi države pa se je začel premik na tem področju, kar je pripeljalo do razvoja pomoči na domu in varovanja na daljavo. S tem se je tudi začel razvoj organizirane oblike pomoči na domu starih ljudi.

Želja ljudi z demenco je predvsem, da ostanejo čim dalj časa doma. Toda zaradi napredovanja bolezni je to zanje postalo neuresničljivo in tako so se morali sprijazniti z odhodom v dom za stare ljudi. Čeprav so jih pri odhodu v novo okolje spremljali njihovi sorodniki, so bili pri ljudeh z demenco pogosti predvsem negativni občutki. Odhod iz domačega, poznanega okolja v novo okolje zahteva veliko prilagajanja in novega učenja. Ljudem z demenco je ta odhod predstavljal stresen dogodek, saj si odhoda niso želeli. Želeli so ostati doma, a ker to ni bilo možno, so se z odhodom morali sprijazniti. Le malo stanovalcev je pri tem odhodu spremljal prijeten občutek in občutek varnosti.

Mali (2007 a: 46–47) pri tem opozarja na pomen socialnih delavcev kot ključnih oseb, ki skrbijo za lažji prihod starih ljudi v dom. Socialni delavec ima namreč vlogo, da pospremi človeka z demenco v novo okolje, mu ga predstavi, pri tem pa v sodelovanje vključi tudi

njegove sorodnike. Človeka z demenco predstavi drugim stanovalcem ter zaposlenim, pri tem pa mu pomaga ohranjati primarno socialno mrežo.

Vendar pa ti negativni občutki kmalu izginejo, saj se stanovalci hitro navadijo na novo okolje. Stanovalci se v domu trenutno počutijo dobro, saj so se navadili na nov ritem življenja, prav tako pa se v tem okolju počutijo varne in sprejete. Z zaposlenimi in s storitvami doma so zadovoljni in kljub temu da so nastanjeni v institucionalni oskrbi, se na nek način še vedno počutijo dovolj svobodne. Le manjše število stanovalcev se še vedno počuti slabo v domu in so s tem načinom življenja nezadovoljni. Na dobro počutje ljudi z demenco v institucionalni oskrbi lahko vplivajo tudi programi, ki jim omogočajo kvalitetnejše življenje. Človek z demenco potrebuje podporo in pomoč ob samem sprejemu v novo okolje. Socialni delavci so tako dolžni sprejeti novega stanovalca, ga predstaviti timu in spoznati njegove želje, potrebe in navade (Milošević Arnold 2006: 124).

Nekateri ljudje z demenco so bili zaradi svoje bolezni prisiljeni poiskati primerno oskrbo, saj je demenca pri njih že napredovala do tiste stopnje, ko samostojno delovanje v domačem okolju ni več možno. V primerih, ko se demenca pojavlja še v začetnih stopnjah, pa je življenje doma še vedno mogoče. Tisti ljudje z demenco, ki so določen čas še zmožni samostojnega življenja doma, imajo možnost obiskovati dnevno varstvo. V dnevnem varstvu imajo možnost preživeti del dneva v organizirani dejavnosti, skupaj z drugimi vrstniki, preostali del dneva pa si lahko organizirajo sami. Pri tem želim navesti Flaker *et al.* (2011: 85), ki pravijo, da ima vsak človek v življenju določen ritem, določene navade in potrebe. Ljudje, ki potrebujejo oskrbo, imajo prav tako svoje konjičke in opravke, pri tem pa pogosto potrebujejo sredstva za uveljavitev želja in ustrezno pomoč. Veliko težje pa je tistim ljudem, ki živijo v institucijah, saj je njihov potek dneva določen s strani drugih ljudi.

Ljudje z demenco se za vsakodnevni odhod v dnevno varstvo odločijo predvsem zaradi svoje starosti, ki prinaša različne bolezni in s tem nezmožnost samostojnega življenja. Razlog za obiskovanje dnevnega varstva tako ni samo demenca kot bolezen, ampak tudi druge oblike bolezni, kot so bolezni srca in okrevanje po različnih operacijah. Nekateri stari ljudje pa se za obiskovanje dnevnega varstva odločijo samo zaradi osamljenosti, saj po izgubi njihovega partnerja nimajo nikogar, s komer bi preživeli dan. Prav tako kot pri ljudeh z demenco, ki so odšli v dom, imajo tudi pri tej skupini ljudi pomembno vlogo njihovi sorodniki. Zaradi lastnih službenih obveznosti ne zmorejo skrbeti za človeka z

demenco v dopoldanskem času, zato se pogosto odločijo za takšno obliko oskrbe, ki človeka z demenco zjutraj pripeljejo v prostore dnevnega varstva, po končanih službenih obveznostih, pa ga ponovno odpeljejo domov. Ljudje z demenco tako dnevno obiskujejo prilagojeno varstvo, še vedno pa živijo v domačem okolju. Takšna oblika oskrbe od človeka z demenco ne zahteva, da ta zapusti svoj domači kraj in se odseli v novo okolje, ampak se vanj vsakodnevno vrača. Posledično lahko sklepamo, da se sogovornice zato niso srečevale z negativnimi občutki, ko so se odločile za takšno oskrbo. Nasprotno od stanovalk, ki živijo v domu, so obiskovalke dnevnega varstva spremljali pozitivni občutki in občutki sprejetosti. Le pri nekaterih je bilo lahko zaznati občutke zmedenosti, ki pa so kmalu izginili. Obiskovalci dnevnega varstva vsakodnevno zjutraj zapustijo svoj dom, preživijo dan v dnevnem varstvu, v popoldanskem času pa se vrnejo nazaj domov. Pri tem jih v dnevno varstvo lahko pospremi njihovi sorodniki, prav tako pa imajo možnost uporabe organiziranega prevoza ali uporabe mestnega avtobusa.

Flaker *et al.* (2008: 30–33) navajajo, da si stari ljudje ne želijo oditi v institucionalno oskrbo. Nekateri se takšnega odhoda celo sramujejo, večina pa si želi svoje zadnje obdobje življenja preživeti v lastnem stanovanju ali hiši. Institucionalno oskrbo vidijo kot rešitev za tiste stare ljudi, ki so ostali brez sorodnikov, ki bi zanje skrbeli, ali kot zadnjo izbiro za tiste, ki sami niso več zmožni skrbeti zase. Ljudje z demenco, ki živijo doma, so navadno zadovoljni s svojim življenjem, kljub težavam, s katerimi se soočajo.

Ljudje z demenco, ki obiskujejo dnevno varstvo se vsakodnevno srečujejo s sorodniki, s katerimi navadno tudi živijo. Sorodniki skrbijo zanje v popoldanskem času, med vikendi in prazniki, ko je dnevno varstvo zaprto. Sogovornice vidijo sorodnike kot njihove zagovornike, ki skrbijo zanje in delajo v njihovo korist. Zaradi njihovega medsebojnega razumevanja se ti obiskovalci dnevnega varstva doma počutijo sprejete in dobrodošle, čeprav so sorodniki pogosto obremenjeni tako zaradi svojih obveznosti kot tudi zaradi oskrbe, ki jo opravljajo za sorodnika z demenco. Sogovornice zato zelo rade preživljajo čas z domačimi, ki jih pogosto odpeljejo tudi na izlete, na morje ali obiske k prijateljem in znancem. Njihova socialna mreža se zaradi življenja v domačem okolju ni zmanjšala, saj imajo vse sogovornice še vedno dobre odnose s sosedami, prijatelji in znanci. Zaradi pogostih druženj z ostalimi, je le manjšina intervjuvank izrazila mnenje, da ima šibko socialno mrežo. Na pomen skupnosti opozarja tudi Filipovič Hrast (2009: 170), ki pravi, da soseska ljudem z demenco predstavlja poznano okolje, polno poznanih ljudi, ki človeka z demenco sprejemajo. Človek z demenco se v takšnem okolju počuti domače in sprejeto.

Dobre odnose s svojimi sorodniki vzdržujejo tudi ljudje z demenco, ki živijo v domu. Mali in Milošević Arnold (2007: 67) kot pogost vzrok za namestitev človeka z demenco v institucionalno oskrbo navajata bojazen pred tveganji. Sorodniki človeka z demenco težko ocenijo, kje je meja, ko se oceni, kaj človek z demenco še zmore. Prav tako težko določijo, kdaj so ravnanja človeka z demenco še varna in kdaj je potrebno posredovanje. Pri tem je zanje najlažje, da človeku z demenco zagotovijo stalen nadzor, zaradi česar se odločijo za namestitev v dom. Kljub temu da ljudje z demenco ne živijo več skupaj s sorodniki, z njimi še vedno ohranjajo dobre in prijateljske odnose. Sorodniki zanje predstavljajo zagovornike in zaupnike, posebno v primeru, če nastanejo kakšne težave, ki jih je potrebno rešiti. Kljub temu da so ravno sorodniki pogosto dali pobudo za odhod v institucionalno oskrbo, se med seboj še vedno dobro razumejo. Dobri odnosi se kažejo tudi z rednim ali celo vsakodnevnim obiskovanjem. Stanovalci se obiskov svojih domačih razveselijo in jih vedno z veseljem pričakujejo. Skupne proste dneve sorodniki pogosto preživijo v domu pri ljudeh z demenco. Družijo se lahko tako v prostorih doma kot tudi na velikem vrtu. Pogosti pa so tudi skupni izleti domov ali na obiske. Večina stanovalcev se nazaj domov vrača samo na različna praznovanja, le redki pa se vračajo domov za dlje časa. Zaradi odhoda v novo okolje stanovalci navadno izgubijo stike s prijatelji, sosedi in znanci, posledično pa se krči tudi njihova socialna mreža. Le redkim uspe ohranjati prijateljstva z ljudmi izven doma, kljub temu pa v domu navežejo nova prijateljstva s svojimi sostanovalci.

Ljudje z demenco, ki živijo v domu, se morajo z odhodom iz domačega okolja navaditi na nov način življenja, ki ga določa institucija, hkrati pa se morajo naučiti živeti skupaj z drugimi ljudmi v domu. Pri tem večina stanovalcev ni imela težav, saj so se hitro navadili živeti z veliko skupino ljudi. Stanovalci se med seboj dobro razumejo, si pomagajo in se med seboj družijo. Sogovornice se najbolje razumejo s svojimi sostanovalkami, saj imajo z njimi največ stikov. Kljub temu pa se zelo rade družijo tudi z ostalimi stanovalci ne glede na oddelek, kjer so nastanjeni.

Tudi obiskovalci dnevnega varstva se med seboj dobro razumejo. Kljub temu da se vsi obiskovalci med seboj vikajo, vzdržujejo prijateljske odnose. Medsebojno si pomagajo in so si v oporo, v primeru težav si prisluhnejo. Njihov prijateljski odnos se kaže predvsem skozi vsakodnevno druženje. Čas v dnevnem varstvu si krajšajo z različnimi igrami, pogovori in drugimi aktivnostmi, ki jih povezujejo.

Obiskovalci dnevnega varstva se dobro razumejo tudi z zaposlenimi, ki jih vsakodnevno pričakajo. Njihovo dobro medsebojno razumevanje se kaže skozi prijateljstva, ki so nastala skozi leta druženja. Obiskovalci dnevnega varstva se z zaposlenimi tikajo, kar povzroča sproščeno vzdušje in prijeten odnos. Zaposleni nekatere obiskovalce tikajo, saj ti tako želijo, medtem ko ostale vikajo. S tem se kaže spoštovanje do starih ljudi, na kar opozarjajo tudi obiskovalci dnevnega varstva. Kljub temu da so zaposleni odgovorni za dogajanje v dnevnem varstvu, obiskovalci ne občutijo, da bi zaradi te naloge dajali občutke večvrednosti. Prav nasprotno zaposlene označujejo kot prijetne, prijazne in spoštljive, ki so vedno pripravljeni pomagati. Zaposleni se trudijo upoštevati želje ljudi z demenco ter se jim prilagajati pri njihovih potrebah. Prav tako zaposleni skrbijo za prijazno vzdušje v dnevnem varstvu in spodbujajo ljudi z demenco k sodelovanju pri aktivnostih dnevnega varstva. Flaker *et al.* (2008: 322) pri tem navajajo, da je za ljudi z demenco pomemben drugačen način dela. Pomemben je osebni pristop, ki od zaposlenih zahteva umirjenost, delo brez hitenja in sodelovanje z ljudmi z demenco. Kvalitetni odnosi med ljudmi z demenco in zaposlenimi temeljijo na enakovrednih odnosih in medsebojnem sodelovanju.

Zaposleni v domu predstavljajo pomemben del življenja za stanovalce doma, saj se z njimi srečujejo dnevno, tudi med vikendi in ob praznikih. Podobno kot v dnevnem varstvu se tudi v domu zaposleni trudijo čim bolj poskrbeti za stanovalce, kar pa je veliko težje, saj je njihovo število večje kot obiskovalcev dnevnega varstva. Stanovalci imajo z zaposlenimi dobre odnose, ki temeljijo predvsem na spoštovanju in upoštevanju ljudi z demenco. Prijateljski odnos med obema skupinama temelji predvsem na enakopravnosti in spoštovanju drug drugega. V primerih, ko so odnosi med zaposlenimi in stanovalci bolj prijateljski, stanovalci zaposlene tikajo, v ostalih primerih pa vikajo. Zaposleni imajo vlogo voditi skupino ljudi z demenco na način, ki je prijazen in spodbuden. Mali *et al.* (2011: 78) pri tem poudarjajo, da ljudje z demenco ne potrebujejo obtoževanja in nadzorovanja, temveč potrebujejo kvalitetne odnose, ki bodo temeljili na prilagodljivosti, vztrajnosti, strpnosti in potrpežljivosti. Tako zaposleni v domu skušajo upoštevati želje stanovalcev, pri tem pa jih še vedno spodbujajo, da veliko opravil naredijo sami. Zaposleni stanovalce spodbujajo k samostojnemu oblačenju, slačenju, sprehajanju, hranjenju. Stanovalce prav tako spodbujajo, da si sami napravijo obrok in sami vzamejo zdravila, pri čemer jih ne nadzirajo. Vsi stanovalci, ki pri nekaterih stvareh potrebujejo pomoč, jim jo zaposleni tudi nudijo. Stanovalcem tako pomagajo pri težjih opravilih, ki jih sami niso zmožni opraviti, oziroma bi se pri njih lahko poškodovali (na primer pri samostojnem kopanju, kjer bi

lahko padli in se poškodovali). Zaposleni skrbijo za stanovalce, jih spodbujajo k samostojnosti, pri tem pa jih ne nadzirajo. Naloga zaposlenih je tudi skrb za red in čistočo v domu. Flaker *et al.* (2008: 324 – 325) pri tem poudarjajo, da je pomembna naloga zaposlenih, da ljudem z demenco posvetijo več časa. Ljudem z demenco je potrebno zagotoviti spoštljiv odnos, ki bo zajemal potrpežljivost in spoštovanje. Čas, ki ga zaposleni namenijo ljudem z demenco, je pomemben, saj se tako ljudje z demenco počutijo cenjene, ker jih zaposleni poslušajo.

Tako zaposleni v dnevnem varstvu kot tudi zaposleni v domu opravljajo nalogo vodenja vsakodnevnih aktivnosti. Aktivnosti v dnevnem varstvu omogočajo obiskovalcem, da svoj čas preživijo karseda aktivno. Mali (2013 b: 68) opozarja, da imajo stari ljudje zelo malo možnosti za opravljanje dela, ki bi jim prinesla zaslužek. Za stare ljudi je v Mestni občini Ljubljana najbolj razširjena ponudba dnevnih centrov, ki so namenjeni preživljanju prostega časa starih ljudi, varstvu v času, ko sorodniki ne zmorejo zagotoviti oskrbe ter družabnemu življenju. Tudi delovni čas dnevnih centrov je določen glede na njegov namen, saj ko je dnevni center usmerjen na varstveno funkcijo, deluje v dopoldanskem času, če pa je poudarek na družabnih dejavnostih, deluje v popoldanskem času. Ker je dnevno varstvo v Šiški namenjeno predvsem varstvu ljudi z demenco, dejavnosti potekajo samo v dopoldanskem času. Čas prihoda v dnevno varstvo ni posebno določen, zato imajo obiskovalci možnost, da se sami odločijo, kdaj bodo prišli. Zjutraj jim zaposleni postrežejo zajtrk, ki ga pripeljejo iz doma. Če kateri od obiskovalcev ne želi jesti, ga zaposleni ne silijo. Nekateri obiskovalci namreč zajtrkujejo doma skupaj s sorodniki, zato v dnevnem varstvu zajtrk preskočijo. Zaposleni počakajo, da vsi obiskovalci pojejo zajtrk, nato pa pospravijo ostanke in počistijo prostor. Zajtrku sledi telovadba, ki jo vodi zaposlena oseba. Pri telovadbi se spodbuja, da vsi sodelujejo in podajajo ideje, kakšne vaje se bodo izvajale. Vaje pri telovadbi potekajo tako sede kot tudi stoje, so pa vaje prilagojene vsem obiskovalcem. Telovadbi sledi vsakodnevno branje časopisa in diskusija o prebranem. Pri tem se spodbuja ljudi z demenco, da izražajo svoja mnenja in prepričanja, upošteva pa se mnenja vseh. Zaposlenim v dnevnem varstvu pomaga tudi prostovoljka, ki ob dopoldnevih prihaja po obiskovalce in jih odpelje na sprehod. Te aktivnosti se lahko udeleži katerikoli obiskovalec, glede na njihove zmožnosti pa se dolžina sprehoda prilagodi. Ostali obiskovalci imajo možnost ostati v prostoru in sodelovati pri drugih aktivnostih. Obiskovalci imajo možnost izdelovanja ročnih del ali igranja družabnih iger. Vsak obiskovalec ima tudi možnost počitka v parku ali branja knjig. Po vrnitvi obiskovalcev s

sprehoda je čas za malico, ki jo obiskovalci pripravijo skupaj z zaposlenimi. Prav tako si obiskovalci pogosto sami kaj spečejo ali skuhamo. Čas po malici si obiskovalci samostojno zapolnijo s stvarmi, ki jih želijo opravljati. Čas pred kosilom je namenjen tudi pogovorom z zaposlenimi za načrtovanje naslednjih dni. Kosilo za obiskovalce pripeljejo iz doma. Po kosilu je čas za počitek in klepet. Obiskovalci, ki si počitka ne želijo, imajo možnost igranja družabnih iger, petja, poslušanja glasbe ali gledanja televizije. Obiskovalci dnevnega varstva si vsakodnevno urijo spomin z igranjem tombole. Malo pred zaprtjem dnevnega varstva obiskovalci odidejo domov. Pri tem jih lahko pospremi sorodniki ali pa odidejo sami. Prav tako imajo tudi organiziran prevoz s strani doma. Potek dneva je skoraj v celoti določen vnaprej s strani zaposlenih, kljub temu pa imajo obiskovalci možnost prilagajanja in opravljanja tistih aktivnosti, ki jih veselijo.

Tudi v domu je potek dneva navadno določen s strani zaposlenih. Mali (2008: 133–136) pri tem opozarja na mortifikacijo, ki je značilnost totalnih ustanov. Vsak star človek, ki vstopi v institucijo, doprinese svoje osebne značilnosti, svojo lastno identiteto, ki pa se z mortifikacijo uniči. Vloge stanovalcev se tako spremenijo, saj institucije niso prilagojene posameznikom. Domovi za stare ljudi določajo pravila, ki veljajo za vse stanovalce, kar povzroči izgubo identitete starih ljudi. Tudi v Domu starejših občanov Šiška velja določen red o poteku dneva. Stanovalci po jutranjem bujenju, ki ga lahko opravijo sami, lahko pa jih zbudijo zaposleni, opravijo jutranjo nego. Tisti stanovalci, ki so se zmožni umiti in urediti, to storijo sami, ostalim pa pomagajo zaposleni. Vse stanovalce, ki so opravili nego, se pospremi v jedilnico, kjer se lahko pripravijo za zajtrk. Stanovalci imajo navadno svoj sedežni red, ki zaposlenih ne moti. Tudi v primeru, ko si stanovalec želi jesti v sobi, se njegovi prošnji ugodijo. Zajtrk pripravijo zaposleni, ki upoštevajo diete pri posameznikih. Vsak stanovalec se odloči, koliko želi pojesti in kaj želi pri zajtrku popiti. Trajanje zajtrka ni določeno, saj zaposleni počakajo, da vsi stanovalci pozajtrkujejo, nato pa pospravijo ostanke. Po zajtrku se stanovalce odpelje na vrt doma, kjer se lahko sprehajajo in se med seboj družijo. K odhodu na vrt se spodbuja vse stanovalce, hkrati pa se upošteva njihove želje, če ne želijo oditi. Na vrtu doma potekajo različne aktivnosti, ki se jim ljudje z demenco lahko pridružijo. Kljub določeni meri svobodnega gibanja, morajo zaposleni paziti na stanovalce, da se kdo ne izgubi ali odide z vrta. Stanovalci, ki se ne želijo udeležiti aktivnosti, lahko v parku sedijo, ali pa se vrnejo na oddelek. Nekateri stanovalci si med tem privoščijo tudi kavo ali sladico, vse pa je odvisno, ali si to lahko privoščijo. Zaposleni ob odhodu nazaj na oddelek skrbijo, da odpeljejo vse stanovalce. Po prihodu v

jedilnico sledi malica. Stanovalci, ki so utrujeni, imajo možnost, da odidejo v sobo počivat, ostali pa se lahko sprehajajo po oddelku ali sedijo v dnevnem prostoru. Zaposleni in prostovoljci spodbujajo stanovalce k druženju, petju in igranju iger. Pred kosilom se stanovalci ponovno zberejo v jedilnici, tisti, ki pa želijo, lahko jejo v svoji sobi. Kosilo je razdeljeno s strani zaposlenih, ki stanovalcem pripravijo tudi zdravila. Nekateri stanovalci pomagajo pri preprostih opravilih. Stanovalci pojedjo, kolikor želijo. V popoldanskem času je za ljudi z demenco manj aktivnosti, a zaposleni se vseeno trudijo, da jim ni dolgčas. Po kosilu jih tako spet odpeljejo na vrt, kjer se sprehajajo in družijo. Stanovalce, ki so preveč utrujeni, da bi odšli ven, pospremijo v sobe k počitku. Prav tako zaposleni popoldneve izkoristijo za kopanje tistih stanovalcev, ki sami tega niso zmožni. Za tiste stanovalce, ki ostanejo v dnevnem prostoru, zaposleni poskrbijo za aktivnosti, kot so branje, pogovori, igranje iger in reševanje križank. Stanovalci imajo tudi možnost gledati televizijo in poslušati radio. Dom organizira za vse stanovalce tudi raznolike prireditve in igre, stanovalce pa zaposleni spodbujajo, da se jih glede na zmožnosti udeležijo. Ljudje z demenco svoje dneve v domu preživljajo s sodelovanjem pri aktivnostih, a le če to želijo. Nekateri stanovalci se teh dejavnosti zelo radi udeležujejo, nekateri pa se raje ukvarjajo z drugimi stvarmi. Potek dneva ljudi z demenco v domu je vnaprej določen s strani zaposlenih, kljub temu pa se zaposleni prilagajajo njihovim željam in potrebam.

Pridemo do spoznanja, da imajo ljudje z demenco še vedno možnost samostojnega izbiranja. Kljub svoji bolezni lahko stanovalci še vedno nadzirajo svoje življenje, nekateri v celoti, nekateri pa pri določenih stvareh. Stanovalci imajo največjo možnosti izbire pri tem, kdaj se zjutraj zbuja in kdaj gredo zvečer spat. Zaposleni jim tega urnika ne določajo, vseeno pa stanovalce zjutraj zbudijo ali opomnijo, da je zajtrk zanje pripravljen. Stanovalci imajo poleg tega tudi možnost, da se sami odločijo, kaj bodo določeni nad oblekli. Samostojni so tako pri izbiri, kakšna so oblačila in kako so oblečeni. Zaposleni jih pri tem ne nadzorujejo, tudi če se stanovalci večkrat dnevno preoblečejo. Če so se stanovalci še zmožni samostojno kopati, jim zaposleni ne pomagajo. V primerih, ko pa je velika nevarnost, da bo človek z demenco padel, pa so pri kopanju prisotni zaposleni. Zaposleni jim prav tako ne določajo, pri katerih aktivnostih morajo sodelovati, saj je to odvisno od želja, potreb in zmožnosti posameznega stanovalca. Sodelovanje pri dejavnostih ni nujno, je pa zaželeno, da stanovalci ostanejo aktivni. Kljub temu da imajo stanovalci možnost izbire glede sodelovanja, se nekateri zelo radi udeležujejo vsega, kar se v domu dogaja, nekateri pa obiskujejo samo določene dejavnosti, nekateri pa nobene.

Zaposleni jih sicer spodbujajo na prijazen način, a jih ne silijo v nekaj, česar ne želijo. Dom organizira veliko raznolikih dejavnosti, tako da lahko vsak stanovalec najde aktivnost, ki mu je všeč. Pri tem se stanovalci svobodno odločajo, koliko časa bodo sodelovali in se družili z drugimi stanovalci. Pri tem želim pomen samostojnosti povezati z ugotovitvami Mali (2008: 160), ki pravi, da kontrola posameznika nad svojim življenjem v instituciji vpliva na doživljanje smiselnosti njegovega življenja v domu, saj takšen način življenja pozitivno vpliva na doživljanje starosti. Pri tem lahko že na videz majhne aktivnosti veliko prispevajo k dobremu počutju stanovalcev v domu za stare ljudi.

Zaposleni dajejo stanovalcem možnost, da se samostojno odločijo, kaj želijo jesti in koliko. Pri tem seveda upoštevajo njihove diete, vendar jih pri prehranjevanju ne nadzirajo. Stanovalci lahko pojejo kolikor želijo. Prav tako imajo možnost izraziti želje o tem, kaj želijo piti in kdaj. Če stanovalec prosi za hrano, mu jo zaposleni prinesejo, kljub temu da ni čas za obrok. Stanovalci imajo možnost odločiti se, kje želijo jesti. V jedilnici imajo svoj dogovorjen sedežni red, ki pa ga lahko spremenijo. Če stanovalec želi jesti v sobi, ga zaposleni upoštevajo. Zaposleni stanovalcev ne silijo k obroku, prav tako ne hitijo z obroki. Ljudje z demenco imajo možnost, da se samostojno odločajo o tem, kje bodo jedli, koliko bodo pojedli in koliko časa bo trajal njihov obrok. Stanovalci imajo možnost izbire tudi pri razpolaganju s svojimi dohodki. Nekateri stanovalci zaupajo svoje dohodke sorodnikom, ki s tem denarjem plačujejo stroške oskrbe, vendar nihče od sogovornikov ni podal kritike, da si zaradi pomanjkanja denarja ne more ničesar privoščiti. Sorodniki ljudem z demenco prinesejo nekaj denarja, ko pa ga porabijo, spet dobijo določeno vsoto. Pri tem pa Flaker *et al.* (2008: 224) navajajo, da je za večino dejavnosti prostega časa potreben denar. Težave pogosto nastanejo, ko uporabniki nimajo dovolj sredstev, da bi si privoščili dejavnosti, ki zajemajo določene stroške. Tako zaradi slabega finančnega stanja hobiji, ki nekaj stanejo, ne pridejo v poštev. Tisti stanovalci, ki še imajo možnost samostojnega odhoda iz oddelka, si lahko kupijo kakšno kavo ali posladek. Drugi stanovalci, ki nimajo možnosti samostojnega izhoda, pa lahko preko sorodnikov naročijo kavo, ki jo kasneje tudi plačajo. Izhod iz oddelka je za ljudi z demenco možen samo, če je stopnja demence v začetnem stadiju, tako da se stanovalec zna vrniti nazaj. V primeru, da stanovalec še ima orientacijo, lahko sorodniki podpišejo, da dovoljujejo, da njihov sorodnik sam zapušča oddelek. V primeru moje raziskave sta to možnost imeli le dve stanovalki. Ostali stanovalci lahko oddelek zapustijo skupaj z zaposlenimi ali sorodniki.

Takšen nadzor omogoča zaposlenim, da lahko brezskrbno opravljajo svoje delo, nasprotno pa ljudem z demenco predstavlja oviro pri samostojnosti.

Stanovalce v domu se spodbuja k samostojnosti, hkrati pa obstajajo pravila, posebej glede izhodov iz oddelka. Mali, Milošević Arnold (2007: 63–64) navajata, da ljudje, ki živijo v domovih za stare ljudi nimajo možnosti tvegati, saj institucija določa, da je oskrba, ki jo nudi dom, načrtovana in organizirana. To stanovalcem onemogoča, da bi tvegali. Zaposleni pri tem delujejo zelo zaščitniško, saj se trudijo varovati in ščititi stanovalce pred tveganji. S takšnim načinom dela se ljudem z demenco onemogoča samostojnost.

Mali (2013 b: 124–125) opozarja, da imajo ljudje z demenco v domovih zmerno možnost izbire, na kar vpliva tudi tako demenca kot bolezen kot tudi način dela zaposlenih. Ljudje z demenco imajo v domovih omejen nadzor nad življenjem. Njihova možnost zagovorništva, odločanja in sodelovanja je majhna. Zaposleni s svojim načinom dela, pristopom in organizacijo dela vplivajo na življenja stanovalcev, ki se morajo prilagoditi načinu dela in ritmu življenja v domu.

Medtem ko samostojni izhodi iz doma za ljudi z demenco niso dovoljeni, obiskovalci dnevnega varstva lahko zapustijo njihove prostore, če to želijo. Ljudje z demenco, ki obiskujejo dnevno varstvo, imajo več možnosti za samostojno življenje. Sami nadzorujejo svoje življenje in so pri večini opravil lahko bolj samostojni kot stanovalci v domu. Obiskovalci dnevnega varstva imajo prav tako kot stanovalci doma možnost, da se sami odločajo o tem, kaj želijo jesti, koliko bodo pojedli in kje bodo jedli. Prav tako se lahko samostojno odločajo o tem, pri katerih aktivnostih bodo sodelovali, saj če ne želijo sodelovati, jih zaposleni ne silijo. Obiskovalci dnevnega varstva imajo možnost, da si samostojno izberejo oblačila, njihovo nakupovanje pa navadno prepustijo sorodnikom. Oblačila si navadno plačajo s svojim dohodkom, kar kaže, da tudi s svojimi prihranki razpolagajo po lastnih željah. V primerjavi s stanovalci doma imajo ljudje z demenco, ki bivajo v domačem okolju, več svobode pri odločanju o svojem življenju. Nekateri lahko celo sami odidejo domov z mestnim avtobusom, kar kaže na to, da jih nihče ne nadzoruje. Nasprotno pa Flaker *ett al.* (2008: 89) navajajo, da se ljudi z demenco pogosto nadzoruje pri izhodi iz stanovanja. Zaradi želje po preprečevanju neželenih dogodkov se ljudem z demenco pogosto preprečuje, da odidejo iz svojega okolja, saj bi se lahko izgubili. V primerih, ko jim je takšen izhod dovoljen, jih navadno pri tem izhodu iz stanovanja spremljajo drugi.

Možnost izbire ljudi z demenco je odvisna od stopnje demence, zaupanja s strani njihovih sorodnikov, prav tako pa na njihovo samostojnost vpliva tudi to, kje živijo. Ljudje z demenco, ki še vedno živijo doma, so navadno bolj samostojni tako pri vsakdanjih opravilih kot tudi pri stvareh, ki zahtevajo več pozornosti. Sorodniki, ki živijo skupaj z njimi, jim dajejo možnost, da se samostojno odločajo o pomembnih stvareh. Nasprotno pa življenje v instituciji stanovalcem onemogoča samostojnost pri določenih stvareh, kot so izhod iz doma ali celo iz oddelka.

Na možnosti samostojnega življenja ljudi z demenco vpliva tudi prostor, kjer preživijo svoje dneve. Ker je dnevno varstvo namenjeno predvsem ljudem z demenco, ki še imajo možnost, da se orientirajo, so tudi prostori temu prilagojeni. Obiskovalci lahko svoj čas preživijo tako v dnevni sobi kot v jedilnem prostoru. Prav tako je v dnevnem varstvu tudi soba za počitek s posteljami. Vsak od obiskovalcev ima tudi svojo omarico, kamor lahko odloži svoje stvari. Obiskovalci pogosto prinesejo tudi kašno stvar od doma in jo pustijo v dnevnem prostoru. Prostori dnevnega varstva nudijo obiskovalcem možnost, da se lahko družijo med seboj, prav tako pa se lahko tudi umaknejo v zasebnost. Obiskovalci dnevnega varstva se vsako popoldne vrnejo nazaj v domačo hišo ali stanovanje, kjer imajo svoje prostore. Ti prostori so ločeni od prostorov, v katerih stanujejo sorodniki, kar jim omogoča samostojnost in zasebnost. Pri tem je pomembno poudariti, da se lahko sami zaklepajo, saj imajo svoje ključe od vrat. Svoje prostore si največkrat sami pospravijo, včasih pa jim na pomoč priskočijo tudi sorodniki. Ljudje z demenco, ki živijo doma, imajo torej več možnosti ostati samostojni, kar vpliva tudi na to, da so s takšnim načinom življenja zelo zadovoljni.

Nasprotno pa stanovalci v domu nimajo možnosti, da odidejo iz oddelka, saj imajo vrata, ki vodijo na hodnik, »bunko«, ki jih stanovalci navadno ne znajo odpreti. Tudi dvigalo je varovano na način, da je potrebno pritisniti dva gumba, da se dvigalo odpre. Oddelek za ljudi z demenco se nahaja v prvem nadstropju doma, v času mojega raziskovanja pa so ravno v tem oddelku delali teraso, da se bodo lahko stanovalci po njej sprehajali. Stanovalci so nastanjeni v sobah, ki so eno in dvoposteljne, zaposleni pa jih ločijo glede na spol. Sobe na oddelku za demenco nimajo ključev, kljub temu pa se stanovalci v njih počutijo varne. Vsak stanovalec lahko odide v svojo sobo, ko želi, kar jim predstavlja možnost, da se umaknejo v zasebnost. Poleg varoval na dvigalu pa na tem oddelku obstaja tudi varovalo na oknih, tako da lahko okna odpirajo samo zaposleni s ključi. Za varnost stanovalcev doma je poskrbljeno tudi zunaj, saj je okoli doma postavljena visoka ograja.

Rihter (2007: 104–105) opozarja, da na spoštovanje zasebnosti človeka z demenco vpliva predvsem stopnja odvisnosti človeka z demenco od pomoči drugih ljudi. Tisti ljudje z demenco, ki potrebujejo pomoč pri osnovnih življenjskih opravilih, kot so umivanje, oblačenje, hranjenje, ne morejo imeti zagotovljene zasebnosti. Kljub temu pa se lahko zaposleni potrudijo, da jim omogočijo zasebnost vsaj pri opravljanju nege. Zasebnost ljudi z demenco se kaže tudi s prostorskimi pogoji, kjer je zaradi natrpanosti stanovalcev po oddelkih zasebnost skoraj onemogočena. Podobno je z zasebnostjo, ko ljudje z demenco bivajo v domačem okolju, saj navadno bivajo z drugimi sorodniki.

Stanovalci doma so s prostori, ki so jim na voljo, zadovoljni, saj se lahko po oddelku prosto gibljejo, imajo pa tudi možnost umika v zasebnost v sobah. Tisti stanovalci, ki imajo demenco, a vseeno živijo na drugih oddelkih, imajo več možnosti izbire in se lahko bolj samostojno gibljejo po domu.

Z raziskavo sem želela ugotoviti, pri katerih stvareh ljudje z demenco še vedno vzdržujejo samostojnost in o katerih stvareh se še lahko samostojno odločajo. Prav tako me je zanimalo, kakšni so njihovi odnosi s sorodniki in zaposlenimi, ter kako prostor, kjer živijo, vpliva na njihovo zasebnost. Pomanjkljivost moje raziskave je predvsem premajhen vzorec, saj so se odgovori intervjuvank zelo razlikovali. Prav tako je pomanjkljivost raziskave v tem, da so bile v pogovor vključene samo predstavnice ženskega spola. V raziskavo bi bilo potrebno vključiti več oseb, ki bivajo na drugih oddelkih doma, s čimer bi pridobila celostni pogled na dogajanje v domu.

V veliko pomoč pri raziskovanju mi je bila tehnika opazovanja, a pomanjkljivost tega je predvsem prekratko časovno obdobje, saj bi v daljšem času opazovanja lahko pridobila več podatkov, ki bi pripomogli k boljšemu pregledu dogajanja v domu in dnevnem varstvu.

6. SKLEPI

- Najpogostejši vzrok za odhod ljudi z demenco v dom ali dnevno varstvo je bolezen in nezmožnost samostojnega življenja v domačem okolju.
- Pobudo za iskanje pomoči pri oskrbi ljudi z demenco so največkrat podali sorodniki.
- Ljudje z demenco, ki so se odločili za odhod v dom za stare ljudi, so se večkrat srečevali z negativnimi občutki kot tisti, ki so se odločili za odhod v dnevno varstvo.
- Tako stanovalci doma kot tudi obiskovalci dnevnega varstva imajo dobre odnose z zaposlenimi, ki temeljijo na spoštovanju, medsebojnemu razumevanju in upoštevanju potreb.
- Ljudje z demenco zaposlenih ne vidijo kot večvredne zaradi svojega dela, ampak kot enakopravne njim.
- Ljudje z demenco vzdržujejo s sorodniki prijetne odnose, ki jim predstavljajo vez z domačim življenjem.
- Stanovalci doma se srečujejo s sorodniki v času obiskov, obiskovalci dnevnega varstva pa živijo skupaj s sorodniki.
- Ljudje z demenco, ki še živijo v domačem okolju lažje vzdržujejo svojo socialno mrežo kot tisti, ki so odšli v dom.
- Tako stanovalci doma kot tudi obiskovalci dnevnega varstva se dobro razumejo z drugimi stanovalci in obiskovalci.
- Pri obeh skupinah ljudi z demenco zaposleni določajo potek dneva.
- Stanovalci doma in obiskovalci dnevnega varstva imajo možnost samostojne izbire pri času vstajanja, oblačenju, upravljanju z denarjem in pri udeleževanju aktivnosti.
- Obiskovalci dnevnega varstva imajo možnost samostojnega odhoda domov, stanovalci doma pa lahko institucijo zapustijo samo s spremstvom sorodnikov.
- Ljudje z demenco, ki živijo v domačem okolju, imajo zaradi lastnih prostorov več zasebnosti kot stanovalci v domu.

7. PREDLOGI

- Pri obravnavi moči ljudi z demenco bi bilo potrebno več povezovanja strokovnjakov različnih strok. Predvsem bi bilo potrebnega več sodelovanja med socialnimi delavci in zdravstvenimi delavci. Pri tem bi zdravstveni delavci obravnavali bolezni, socialni delavci pa bi k odnosu doprinesli znanje o sodelovanju in analiziranju virov moči.
- Za boljše poznavanje demence in njenih značilnosti bi bilo potrebno več informiranja družbe, saj zaradi njenega nepoznavanja družba odriva tako ljudi z demenco kot tudi njihove sorodnike. Potrebna je večja ozaveščenost javnosti, ki bi pripomogla k nižanju stopnje stigmatiziranosti ljudi z demenco. Predlagam predvsem sodelovanje medijev z različnimi službami, ki delajo z ljudmi z demenco, saj bi lahko svoje izkušnje in znanja z zapisi v revijah in časopisih omogočili bralcem, da spoznajo demenco in njene značilnosti.
- Ljudem z demenco bi bilo potrebno omogočiti čim daljše bivanje v domačem okolju. Pri tem bi bilo potrebo podati potrebno znanje o ravnanju z ljudmi z demenco njihovim sorodnikom. Prav tako sorodniki potrebujejo podporo v obliki raznolikih storitev in programov, kot so pomoč na domu, dnevna varstva in skupine za samopomoč.
- Da bi ljudje z demenco ohranili svojo neodvisnost in samostojnost, je potrebno prilagoditi tako individualno kot celostno obravnavo, kar pomeni, da je potrebno za vsakega človeka z demenco izdelati osebni načrt, ki bi zajemal tako njegove želje in potrebe kot tudi potrebe njegovih sorodnikov in širše skupnosti.
- Za ljudi z demenco in njihove sorodnike predstavljajo dnevni centri ugodno obliko oskrbe, ki pa poteka samo v dopoldanskem času. Potrebno bi bilo razviti oblike oskrbe, ki bi bile ljudem z demenco na voljo vsak dan, podnevi in ponoči, tudi za vikende in praznike. S tem bi sorodnikom ljudi z demenco omogočili večjo možnost razbremenitve.
- Domovi, ki imajo posebne oddelke za ljudi z demenco, bi morali preoblikovati svoje prostore, s čimer bi omogočili ljudem z demenco, da bi se lahko svobodno gibali po vseh prostorih. Oddelki za ljudi z demenco bi se lahko nahajali v pritličju, zaradi česar bi se lahko stanovalci prosto gibali tako po oddelku, kot tudi po vrtu.

8. VIRI IN LITERATURA

1. Čačinovič Vogrinčič, G. (2000), Družina in star človek. *Socialno delo*, 39, 4–5: 287–292.
2. Čačinovič Vogrinčič, G. (2007), Star človek z demenco in njegova družina. V: Mali, J., Milošević Arnold, V. (ur.), *Demenca – izziv za socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (51–61).
3. Čačinovič Vogrinčič, G. (2008), *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
4. Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2008), *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
5. Dragoš, S. (2005), Moč – navodila za uporabo. V: Dragoš, S., Leskovšek, V., Petrič Erlah, P., Škerjanc, J., Urh, Š., Žnidarec Demšar, S. (2005), *Krepitev moči*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (10–47).
6. Elmet, A., C. (2001), Neformalni oskrbovalci starejših odraslih: Obremenitve oskrbovalcev in koristi oz. prednosti skupin za samopomoč. *Socialno delo*, 40, 6: 323–327.
7. Filipovič Hrast, M. (2009), Pomen lokalne skupnosti in sosedov v življenju starejših: spremembe v zadnjih 20 letih. V: Hlebec, V. (ur), *Starejši ljudje v družbi sprememb*. Maribor: Aristej (169–182).
8. Flaker, V. (2013), *K taksonomiji (storitev) socialnega dela in in socialnega varstva 2*. Ljubljana, Fakulteta za socialno delo (delovni dokument).
9. Flaker, V., Mali, J., Kodele, T., Grebenc, V., Škerjanc, J., Urek, M. (2008), *Dolgotrajna oskrba: očrt potreb in odgovorov nanje*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
10. Flaker, V., Nagode, M., Rafaelič, A., Udovič, N. (2011), *Nastajanje dolgotrajne oskrbe: ljudje in procesi – eksperiment in sistem*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
11. Hlebec, V., Mali, J. (2013), Tipologija institucionalne oskrbe starejših ljudi v Sloveniji. *Socialno delo*, 52, 1: 29–41.
12. Hojnik – Zupanc, I. (1999), *Samostojnost starega človeka v družbeno-prostorskem kontekstu*. Ljubljana: Znanstvena knjižnica FDV.

13. Hvalič Touzery, S. (2009), Družinska oskrba bolnih starih družinskih članov. V: Hlebec, V. (ur.), *Starejši ljudje v družbi sprememb*. Maribor: Aristej (109–123).
14. Imperl, F. (2012), *Kakovost oskrbe starejših – izziv za prihodnost*. Logatec: Firis Imperl.
15. Kogoj, A. (2007), Značilnosti in razumevanje demence. V: Mali, J., Milošević Arnold, V. (ur.), *Demenca – izziv za socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (15–22).
16. Kogoj, A. (2011), *Vedenjske in psihične spremembe pri demenci s študijskimi primeri*. Ljubljana: Visoka zdravstvena šola.
17. Mali, J. (2007 a), Socialno delo z osebami z demenco. V: Mali, J., Milošević Arnold, V. (ur.), *Demenca – izziv za socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (37–50).
18. Mali, J. (2007 b), Potrebe svojcev oseb z demenco. V: Mali, J., Milošević Arnold, V. (ur.), *Demenca – izziv za socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (117–130).
19. Mali, J. (2008), *Od hiralnic do domov za stare ljudi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
20. Mali, J. (2009), Medgeneracijska solidarnost v obstoječih oblikah skrbi za stare ljudi. V: Tašner, V. (ur.), Lesar, I. (ur.), Antid, M. G. (ur.), Hlebec, V. (ur.), Pušnik, M. (ur.), *Brez spopada: kultur, spolov, generacij*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta (243–256).
21. Mali, J. (2011), Pogled z vidika skrbi za stare ljudi. *Socialno delo*, 50, 1: 59–62.
22. Mali, J. (2013 a), Socialno delo s starimi ljudmi kot specializacija stroke. *Socialno delo*, 52, 1: 57–67.
23. Mali, J. (2013 b), *Dolgotrajna oskrba v Mestni občini Ljubljana*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
24. Mali, J., Milošević Arnold, V. (2007), Tveganja pri demencah. V: Mali, J., Milošević Arnold, V. (ur.), *Demenca – izziv za socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (63–71).
25. Mali, J., Rihter, L. (2006), Skrb za stanovalce z demenco v domovih za stare. *Socialno delo*, 45, 6: 323–332.

26. Mali, J., Mešl, N., Rihter, L. (2011), *Socialno delo z osebami z demenco: Raziskovanje potreb oseb z demenco in odgovorov nanje*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
27. Mesec, B. (1997), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu II*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
28. Mesec, B. (2006), Očarani z močjo. *Socialno delo*, 45, 3/5: 235–247.
29. Milošević Arnold, V. (2006), Celostna obravnava oseb z demenco v domu za stare. *Socialno delo*, 45, 3/5: 119–126.
30. Milošević Arnold, V. (2007), Socialnodelovni pogled na demenco. V: Mali, J., Milošević Arnold, V. (ur.), *Demenca – izziv za socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (23–36).
31. Milošević Arnold, V., Postrak, M. (2003), *Uvod v socialno delo*. Ljubljana: Študentska založba.
32. MZ 2016 *Strategija obvladovanja demence v Sloveniji do leta 2020*. Dostopno na:
http://www.mz.gov.si/fileadmin/mz.gov.si/pageuploads/NOVICE/25052016_Srtrategija_obvladovanje_demence.pdf (zadnji ogled 26.05.2016).
33. Mlakar, K., Prapertnik, A. (2013), Vloga socialnega dela pri zagotavljanju kakovosti življenja osebam z demenco in njihovim svojcem. *Socialno delo*, 52, 4: 281–284.
34. Moore, D., Jones, K. (2012), *Social Work and Dementia*. London: Learning Matters.
35. Nagode, M. (2009), Organizirana pomoč za stare ljudi, ki živijo na domu: pomoč na domu in varovanje na daljavo. V: Hlebec, V. (ur.), *Starejši ljudje v družbi sprememb*. Maribor: Aristej (125–138).
36. Pečjak, V. (2007), *Psihologija staranja*. Bled: Samozaložba.
37. Ramovš, J. (2003), *Kakovostna starost – Socialna gerontologija in gerontagogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
38. Rihter, L. (2007), Dejavniki, pomembni za sožitje z osebo z demenco. V: Mali, J., Milošević Arnold, V. (ur.), *Demenca – izziv za socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (91–115).
39. Schpolarich, D. (2016), *Nega bolnika na domu. V objemu alzheimerjeve bolezni*. Kranj: Založba Narava.

40. Škerjanc, J. (2005), Kakovost življenja, participacija in vpliv. V: Dragoš, S., Leskovšek, V., Petrič Erlah, P., Škerjanc, J., Urh, Š., Žnidarec Demšar, S. (2005), *Krepitev moči*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (48– 8).
41. Van Hülsen, A. (2007), *Zid molka: Oblike dela z osebami z demenco na primeru validacije in drugih novih teorij*. Logatec: Firis Imperl & Co.
42. Žnidarec Demšar, S., Petrovič Erlah, P. (2005), Trening asertivnosti. V: Dragoš, S., Leskovšek, V., Petrič Erlah, P., Škerjanc, J., Urh, Š., Žnidarec Demšar, S. (2005), *Krepitev moči*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (67– 76).

9. PRILOGE

9.1. Priloga 1 – vodilo za intervju

1. POTEK DNEVA

- Prosim, če opišete, kako je bilo, ko ste prišli v dom/dnevno varstvo? (Kdaj je bilo to, kdo vam je pomagal, kdo je izbral dom, kako ste se počutili...)
- Kako se tu počutite (kako ste se na začetku počutili, kako se zdaj, kaj vas moti, kaj vam je všeč)
- Opišite vaš dan v domu/ dnevnemu varstvu (od jutra do večera, vikendi, prazniki)

2. MOŽNOSTI IZBIRE

- Kolikšna je vaša možnost izbire pri:
 - Nadzorovanju svojega življenja (kdo vam določa kaj morate narediti)
 - Izbiranju aktivnosti
 - Času vstajanja, kopanja, spanja
 - Času kdaj želite jesti
 - Tem kaj želite jesti
 - Tem, ko želite iz doma/dnevnega varstva
 - Izbiri oblačil
 - Času obiskov
 - Odhodu domov za več dni
 - Upravljanju z lastnim denarjem
- Kdo vam je pri tem v pomoč (kdo se zavzame za vašo samostojnost in kdo ne)
- Ali imate možnost zagovorništva (kdo je vaš zagovornik – komu poleg sorodnikom in tu zaposlenim zaupate težave?)
- Kakšna je vaša možnost dostopa do informacij, ki jih potrebujete?

3. MEDSEBOJNI ODNOSI

- Kakšni so vaši odnosi z zaposlenimi
 - S kom imate najboljši/najslabši odnos?
 - Kako se kličete med seboj?
 - Koga navadno prosite za pomoč in zakaj?
 - Kdo vas najbolj spoštuje? Kako se to kaže?
 - Občutki večvrednosti zaposlenih?
- Kakšni so vaši odnosi s sorodniki
 - Kdo vas obiskuje od sorodnikov?
 - Opišite vaš odnos z njimi (se veselite obiska)?
 - Kolikokrat odidete z njimi domov?
- Kakšni so vaši odnosi z drugimi stanovalci
 - S katerimi stanovalci se največkrat družite?
 - Ali se družite tudi s tistimi iz drugih oddelkov?
 - Pri katerih aktivnostih sodelujete z njimi?
- Kako vzdržujete stik z ljudmi izven institucije?
 - Kako pogosto zapustite institucijo?
 - Kdo vas spremlja pri odhodu?
 - Za koliko časa odidete? Kam?

4. ŽIVLJENJSKI PROSTOR

- Opišite vaš prostor, kjer živite? (sobo, koliko oseb je v njej, kaj je vašega, kaj ste prinesli od doma, kdo je uredil sobo?)
- Ali imate možnost, da ste sami v sobi?
- Imate ključ od sobe?
- Kdo vstopa vanjo brez dovoljenja?

9.2. Priloga 2 – zapisi intervjujev z odprtim kodiranjem

9.2.1. INTERVJU A

1. Zakaj ste prišli v dom?

/Ker so doma vsi odsotni in potem si sam ane/(1), in dokler lahko še za njih kaj narediš, dokler si toliko pri moči, da lahko za njih skuhaš je dobro, ko ti je pa tega dost, /pa osamljen si/(2), potem se pa odločiš, da greš v eno skupnost ane in to je dom.

2. Kdo se je odločil da odidete v dom?

/Ja ja sama, to je moja izbira/(3).

3. Kdo vam je pa izbral dom?

To je pa čisto, kako bi rekla, /je odvisno kje je bližje doma in kjer je prostor/(4), ker ni vsepovsod. Takrat ko sem jaz šla, to je že precej časa, je še bilo prostora, zdaj pa to primanjkuje. Nas je vedno več.

4. Kakšni so bili občutki ko ste odhajali sem?

Ja /zame je bil to šok/(5), v novo okolje greš, jaz sem to tako razumela in meni ni nič, ker grem lahko domov na počitnice.

5. Kako se pa zdaj tukaj počutite?

Ja /dobro se počutim/(6), kar dobro se počutim.

6. Koliko časa ste potrebovali da ste se privadili na novo okolje?

Ne, /nisem rabila veliko časa da sem se privadila/(7).

7. Kaj bi tukaj spremenili?

Ja veste kaj, saj je odvisno od nas, kako se mi obnašamo. /Oni nas poznajo in če bi na primer izbirali kakšne takšne stvari, kam pobegnemo, pa da nas ni en čas, to nima smisla, da ne povemo. Recimo mi smo zdaj tukaj njihovi in oni so naši. In oni odgovarjajo za nas in mi se moramo tako obnašati, kot v eni veliki družini/(8). In to ni nič hudega. Meni to paše. Na primer/ pridejo moji otroci, moji vnuki, pridejo me obiskat in se veselim/(9), in potem me peljejo ven, gremo kam svobodno, ni nobenih zadržkov, ker vejo, da me bodo nazaj pripeljali, gremo na vikend, malo naokrog pogledat. In tako se moraš obnašat, ane.

8. Se pravi, da ste tu zadovoljni?

Ja, /sem zadovoljna tu/(10).

9. Mi lahko opišete kako poteka vaš dan tu.

Ja zjutraj, /ko se zbudimo se umijemo/(11), /potem je zajtrk/(12), /potem se malo pogovarjamo ali smo v sobah ali smo v skupnem prostoru/(13) ali pa /gremo tudi ven na vrt/(14) skupaj. Ampak /mora biti pa nekdo zraven od zaposlenih/(15). Da je zraven da ne skačemo kam. Mislim samodisciplina je tu potrebna, da veš da si tukaj in da so ljudje, ki za tebe odgovarjajo. Mislim, /ni kar tako divje, mora biti red/(16).

10. Kaj pa med vikendi in prazniki? In popoldneve?

/Ja to pa z domačimi/(17), odvisno kam oni če kam gredo, drugače smo pa tu, skupaj smo, pa gremo ven v park, samo da se držimo. Veste kaj, toliko moramo biti pri sebi, da se držimo tiste discipline, ki tu vlada. Če se ne držimo, če kdo pobegne, ga iščejo, pa kje je, pa tako. Je bilo že tudi ane. In to je ena ustanova, ki ščiti tebe in moraš tudi ti njo ščititi, jaz to tako vzamem.

11. Mi lahko poveste kaj menite, koliko lahko še sami nadzirate svoje življenje?

Ja pa saj, /sama nadzorujem v toliko, da vem da sem v domu, da nisem doma, da nimam več službe, da ne letim sem in tja/(18), ampak da vem, da /gremo tudi po mene in gremo kam skupaj, da gremo okrog in da me pripeljejo nazaj/(19). Torej odgovornost je tu glavna. Odgovornost da če sem jaz zaščitena, moram biti sama toliko da vem za to in tako delam.

12. Sodelujete tudi pri aktivnostih v domu? Kaj pa če nočete, morate ali ne?

Jaz nisem nič čutila, /sem videla, da je vse svobodno kar delamo/(20), ali pa še nisem izkusila to. Ne vem, kaj bi delali skupaj, /so stvari ki jih delaš sam in so stvari, ki jih delamo skupno/(21) na primer ko /gremo ven skupno smo tam skupaj, se tam sprehajamo po parku/(22) in tako. Potem tukaj dol so

klopce, /sedimo tam/(23), /gremo na kakšno kavico, tortico/(24) in gremo nazaj. Torej vsak si mora to disciplino ane da nismo zdaj tu, zdaj tam, ampak da je en red, ki se ga moramo držat.

13. Vas ta red ne moti?

/Mene na primer ne moti/(25). Nekoga pa, ker bežijo pa jih ni, ne povejo kam gredo, ja pa kaj saj sem bil doma, samo to morajo vedeti kje si. /Ker ko pride sin po mene, ali kdorkoli, pa rečemo da gremo in da nas ne bo kakšne dve urci, da se bomo sprehajali, to je treba povedat/(26).

14. Obstaja red tudi pri vstajanju in ko greste spat?

To nimamo določeno, /se sama zbudim/(27), /se oblečem/(28), smo že navajeni. /Vse se sama uredim/(29), nekateri pa se ne. Potem gremo tudi ven, ker je lepo vreme, je čist zrak, ampak da povemo kje smo. /Sami pa ne gremo ven/(30). /Zdaj delajo to teraso, ampak jaz sem zunaj kolikor mi paše/(31).

15. Ali tudi odidete za več dni?

To še nisem šla, /bi pa lahko, samo da povem/(32).

16. Kdo upravlja z vašim denarjem, imate kaj možnosti da si kaj kupite?

Ja tisti denar, ki je za tu, /drugače imaš pa svoje, kar ti ostane, ti dajo otroci/(33). /Gremo pa na kakšno kavico/(34) skupaj se pogovarjamo, največkrat tukaj spodaj, ali pa kdo pride kdo od naših, po navadi sin pa punčke in gremo dol. Spijemo kaj pa pojemo tortico, gremo na sprehod in si povemo kaj je novega. Meni je čisto lepo.

17. Na koga se pa obrnete če imate kakšne težave?

Ja seveda /na svojce/(35), tukaj pa saj ni problemov, jaz jih nimam, nekateri jih mogoče imajo, pa jih rešujejo, jaz jih nimam.

18. Kakšni so odnosi z zaposlenimi? Imate s kakšnimi slabe odnose?

Jaz sem tako, kako bi rekla, kaj je dom, dom je organizacija, ki nas ščiti in da je tudi tu disciplina, ker ti ne moreš se obnašati kar brez vsake, kako bi rekla, moraš vedeti kaj delaš. Spoštuješ to kjer si, ker si ti zaščiten. /Jaz nisem imela še nikoli kakšnih problemov/(36).

19. Kako se kličete med seboj?

/Po navadi vi/(37), /če si si pa bolj blizu se pa tikaš/(38).

20. Koga po navadi prosite za pomoč če sami ne zmorete?

Jaz nič ne rabim, če pa, pa /tiste, ki so za naš oddelek/(39). /Po navadi pa kar sama naredim vse/(40).

21. Imate občutek da vas spoštujejo?

Jaz /imam občutek da me spoštujejo/(41), zato ker jih spoštujem in spoštujem to kar je in da je to drugačno življenje in da tako mora biti. Jaz tako nimam nobenih problemov, nič.

22. Imate kdaj občutek da so zaposleni nadrejeni nad vami, da so večvredni?

/Ne, nimam, so kot naši prijatelji/(42), ampak moraš biti tudi ti takšen do njih, ker tole ni lahko delo, pa še veliko nas je, veliko različnih ljudi. Različno smo živeli, nekateri so težko živeli in mislijo da bo tu boljše pa so razočarani ali pa niso vajeni tega. Veste to je težko. Mi pa smo čisto normalno živeli in meni ni nič hudega. /Se spoštujemo med seboj in oni me spoštujejo/(43).

23. Kakšni so pa vaši odnosi s sorodniki, kdo vas po navadi obišče?

Meni največkrat pride moj /sin pa njegova družina/(44). /Vnukinje/(45), največ pa on. Z njimi se dobro razumem, v bistvu najboljše, /imam pa tudi daljne ane/(46), pa včasih pridejo pa me presenetijo pa vprašam ja kako pa to. Oni pa rečejo ja smo slišali da si v domu pa smo šli sem.

24. Kako pogosto pa pride sin na obisk?

Moj /sin pa skoraj vsak dan pride/(47). Zdaj je nekaj bolan in ga ni že par dni. Ne vem kaj mu je, si je že kakšno gripo naštimal.

25. Ste jih veseli? In kaj počnete skupaj?

/Seveda sem vesela/(48). Potem ko pridejo gremo pa skupaj ven na zrak, pa gremo skupaj na kakšno poslastico, na tortico, kavico, tako kakšno malenkost.

26. Niste pa še odšli z njimi domov?

/Ne, to pa ne. Ker ni bilo treba./ (49)

27. Kako se pa razumete z drugimi stanovalci tu?

/Dobro se razumem/(50). Odvisno je od človeka, kakšen odnos ima do sočloveka, a veste, ker mi smo vsi v eni kaši ane.

28. Se s katero sostanovalko najbolj razumete?

/Ja s to, ki je v moji sobi/(51), /pa tudi z drugimi/(52), /se srečujemo, smo skupaj na kosilu, večerji, se pozdravimo, pa gremo ven, pa na telovadbo/(53), sem zadovoljna. Ker jaz sem že šla v dom za en čas ane in potem pa spet nazaj domov, samo ne v ta dom, še v druge domove. Takrat ko mi je bilo tako, ko sem bila osamljena, sem šla kar v dom. ko pa sem se razvedrila, sem šla spet domov. Veste ker jaz sem v veliko krajih živela, po celi Jugoslaviji in mi to ni težko.

29. Se srečujete tudi s stanovalci, ki so na drugih oddelkih?

Ja, /tudi se srečujemo/(54), pa jaz imam poznanstva. Glih tukaj gor imam ene deklice, ko sem jaz bila odrasla pa smo skupaj stanovali in me zdaj one obiskujejo. Pa v parku smo skupaj. Ker veste meni je to v redu, ker sem po celi Jugoslaviji hodila, meni to ni problem.

30. Imate tudi prijatelje izven doma?

Ja tudi to imam./ Imam stare prijatelje/(55), pa tudi blizu so eni sorodniki in me obiščejo. Jaz sem še malo v domu, nisem še dolgo tu.

31. Kako vam je všeč vaša soba?

Meni je /kar prijetno/(56), /gremo lahko tudi na teraso/(57) in smo na zraku. Jaz nimam občutka, da nisem svobodna. /Jaz sem svobodna v tem velikem domu/(58). Pa všeč mi je da je tu še ta gospa, nočem biti sama, ker se rada pogovarjam.

32. Kaj ste pa smeli prinesiti s seboj od doma?

Ja lahko sem, saj /imam svojo garderobo/(59), /pa vazico, pa dam noter kakšno rožico/(60). Imam /sliko od mojih domačih/(61), pa imam slike mamo pa očeta, ki jih ni več, in tako imam spomine s seboj. Veste, odvisno je kako človek vzame to, da je vse minljivo, da je nekaj že za mano ane. Nekaj kar je bilo lepega, in da si zdaj moraš tudi kaj lepega ustvarit. Prej je bila dirka v službo pa nazaj, pa otroci in skrbeti za vse, zdaj pa tega ni in je drugo. Gremo lahko ven v naravo, se pogovarjamo, kaj preberemo, poslušamo radio, gledamo televizijo in to premlevamo. Pa spremljamo vnuke kaj delajo, pa tako.

33. Vaša soba je zelo urejena. Kdo skrbi za to da je pospravljeno?

Ja to pa tako, da /sama skrbim/(62), /če je kaj večjega pa oni počistijo/(63). No danes še postelje nisem postlala, bom kasneje.

34. Vas moti da sta dve v sobi?

Ne, saj smo dve dekleti.

35. Kaj pa to da ni ključev, vas moti?

/Ne, mene ne moti/(64), zakaj bi me. Ker tisti ki se zaklepajo so preveč zaprti ljudje, zaprti so, jaz pa nisem, jaz sem svetovljan, sem po svetu hodila. Moj mož je bil pilot in mi smo bili naokoli, vedno v drugem mestu. Bil je pilot potniškega letala. On je bil to v službi, ko je bil prost pa smo šli skupaj in si ogledali veliko krajev in veliko spoznali. Meni je bilo zanimivo to, razni običaji, razni ljudje, imela sem veliko prijateljev, meni je bilo to zanimivo.

36. Kje vam je bilo najbolj všeč?

Povsod, južna Srbija, Bosna, Hercegovina, povsod. Ker vsak narod ima svojo folkloro. Imamo mi Slovenci vpliv germanski in imamo drugačne navade, oni dol pa spet drugačne. Mi smo bolj zaprti, se bojimo, oni pa so bolj odprti. Pa še obiskali so me doma eni iz Beograda, smo obujali spomine, smo šli ven, se poveselili. Tako.

Odprto kodiranje:

- (1) V dom je prišla ker os bili doma vsi odsotni → odsotnost sorodnikov → prihod v dom
- (2) Bila je osamljena → osamljenost → prihod v dom
- (3) Sama se je odločila za odhod v dom → lastna pobuda → prihod v dom
- (4) Pri izbiri je bila pozorna na bližino doma → bližina lastnega doma → prihod v dom
- (5) Za gospo je bil odhod šokanten dogodek → stresen dogodek → občutki ob prihodu
- (6) Gospa se dobro počuti v domu → trenutno dobro počutje → počutje v domu
- (7) Za privajanje ni rabila veliko časa → hitro privajanje na novo okolje → počutje v domu
- (8) Dom skrbi zanje in jim daje občutek varnosti → občutek varnosti → počutje v domu

- (9) Gospo obiskujejo njeni otroci in vnuki → obiski bližnjih sorodnikov → odnos med stanovalci in sorodniki
- (10) V domu je gospa zadovoljna → zadovoljstvo → počutje v domu
- (11) Ko se zbudi se umije → samostojna jutranja nega → potek dneva
- (12) Potem gre na zajtrk → zajtrk → potek dneva
- (13) Pogovarjanje v skupnem prostoru → druženje → potek dneva
- (14) Skupaj gredo tudi na vrt → aktivnosti na prostem → potek dneva
- (15) Zaposleni so zraven pri aktivnostih → nadzor zaposlenih → odnos med stanovalci in zaposlenimi
- (16) V domu mora biti red → vzdrževanje reda v domu → življenjski prostor
- (17) Med vikendi jo obiščejo njeni domači → obiski bližnjih sorodnikov → odnos med stanovalci in sorodniki
- (18) Gospa se sama nadzoruje → lasten nadzor → možnost izbire
- (19) Gospa lahko s sorodniki odide iz doma → možnost odhoda s spremstvom sorodnikov → možnost izbire
- (20) Za vse aktivnosti se sama odloči če bo sodelovala → možnost odločanja o izbiri aktivnosti → možnost izbire
- (21) Sama se odloča če želi sodelovati z drugimi → možnost odločanja o sodelovanju z drugimi → možnost izbire
- (22) Sama se odloča če želi iti ven → možnost odločanja o sodelovanju pri zunanjih aktivnostih → možnost izbire
- (23) Ko so zunaj sedijo na klopcih → sedenje v parku → potek dneva
- (24) Gredo na kavo in tortico → kava in sladica → potek dneva
- (25) Red v domu je ne moti → zadovoljstvo z redom v domu → življenjski prostor
- (26) S sorodniki pogosto odide iz doma → možnost odhoda s spremstvom sorodnikov → možnost izbire
- (27) Gospa se sama zbudi in gre spat → možnost izbire glede časa vstajanja in spanja → možnost izbire
- (28) Gospa se sama obleče → možnost izbire oblačil → možnost izbire
- (29) Gospa si vse uredi sama → možnost ostati samostojna → možnost izbire
- (30) Sami ne gredo ven → nezmožnost samostojnega odhoda → možnost izbire
- (31) Gospa gre tudi ven → aktivnosti na prostem → potek dneva
- (32) S sorodniki lahko odide za več dni domov → možnost odhoda s spremstvom sorodnikov → možnost izbire
- (33) Z denarjem, ki ji ostane razpolaga sama → možnost odločanja o lastnih dohodkih → možnost izbire
- (34) Z denarjem gre na kavo → možnost zapravljanja denarja → možnost izbire
- (35) V primeru težav se obrne na svojce → sorodniki kot zagovorniki → odnos med stanovalci in sorodniki
- (36) Z zaposlenimi nima slabih izkušenj → dobri odnosi → odnosi med stanovalci in zaposlenimi
- (37) Z zaposlenimi se vikajo → vikanje → odnosi med stanovalci in zaposlenimi
- (38) Če so si bolj blizu se tikajo → tikanje → odnosi med stanovalci in zaposlenimi
- (39) Za pomoč prosi tiste, ki so na oddelku → pomoč s strani zaposlenih → odnos med stanovalci in zaposlenimi
- (40) Gospa sama naredi kar lahko → spodbujanje samostojnosti → možnost izbire
- (41) Zaposleni jo spoštujejo → spoštovanje → odnos med stanovalci in zaposlenimi
- (42) Nima občutka da so zaposleni večvredni → brez občutka večvrednosti zaposlenih → odnos med stanovalci in zaposlenimi
- (43) Med seboj se spoštujejo → spoštovanje → odnos med stanovalci in zaposlenimi
- (44) Na obisk največkrat pride sin z družino → obiski bližnjih sorodnikov → odnos med stanovalci in sorodniki
- (45) Na obisk pridejo vnukinje → obiski bližnjih sorodnikov → odnos med stanovalci in sorodniki

- (46) Na obisk pridejo tudi daljni sorodniki → obiski daljnih sorodnikov → odnos med stanovalci in sorodniki
- (47) Sin pride na obisk vsak dan → vsakodnevni obiski → odnos med stanovalci in zaposlenimi
- (48) Obiskov je vedno vesela → pozitiven odziv na obiske → odnos med stanovalci in sorodniki
- (49) S sorodniki se ne vrača domov → brez vračanja v lasten dom → odnos med stanovalci in sorodniki
- (50) Dobro se razume z drugimi stanovalci → dobro razumevanje → odnos med stanovalci
- (51) Najbolje se razume s sostanovalko → dobri odnosi s sostanovalko → odnos med stanovalci
- (52) Dobro se razume z vsemi stanovalci → dobro razumevanje → odnos med stanovalci
- (53) S stanovalci se stalno srečuje → stalni medsebojni stiki → odnos med stanovalci
- (54) Srečuje se tudi s stanovalci drugih oddelkov → stiki s stanovalci drugih oddelkov → odnos med stanovalci
- (55) Gospa ima stare prijatelje → ohranjanje prijateljstev → socialna mreža
- (56) Njena soba se ji zdi prijetna → zadovoljstvo s prostorom → življenjski prostor
- (57) Gospa gre lahko na teraso → zadovoljstvo s prostorom → življenjski prostor
- (58) Gospa se počuti svobodno v domu → občutki svobode → počutje v domu
- (59) Gospa ima lastno garderobo → lastna garderoba → življenjski prostor
- (60) Prinesla je vazo → osebni predmeti dovoljeni → življenjski prostor
- (61) S seboj je prinesla slike domačih → osebni predmeti dovoljeni → življenjski prostor
- (62) Soba si sama čisti → samostojna skrb za prostor → življenjski prostor
- (63) Večje svari zaposleni pospravijo → pomoč zaposlenih pri pospravljanju → življenjski prostor
- (64) Gospe ne moti da se ne more zakleniti v sobo → soba brez ključa → življenjski prostor

9.2.2.INTERVJU B

1. **Prosim, če opišete kako ste prišli v ta dom? kdo vas je pripeljal, zakaj ste se odločili da odidete od doma?**

Kako smo se znašli? A zdaj? Ja tako kot vsi.

2. **Kdo vas je pripeljal sem?**

Ja smo prišli že zelo zgodaj, smo se preselili v zgornjo Šiško, kjer smo potem kot družina skoz prebivali. Se nismo selili ne vem kolikokrat ampak smo tam imeli trisobno stanovanje, ker nas je bilo več kot pa eden. V družini nas je bilo pet, in pa prijateljev pa znancev pa vsega. Zelo veliko. Živelimo pa stalno zgoraj na Ježici pri Ljubljani. To je bila takrat vas, zavita vas, samo pet kilometrov stran od Ljubljane. Tako da sem jaz imela vse na doseg roke, na razpolago mesto in Ljubljano in vas. In to sem jaz temeljito izkoristila. In sicer sem vas izkoristila za to, da sem bila sosedova dekla, delala sem in fizično in to, sem znala obdelovati njive. In sem tudi rada to delala. Mama me je takoj vpisala v srednjo šolo v nižjo gimnazijo, kjer sem bila izredno uspešna in strašno rada delala. Skratka potem me je gnala v študiju naprej, sem se vpisala na učiteljsko, pet let in sem ga dokončala. To pet letno učiteljsko pa mi je dalo odprto pot za vse, tudi za druge moje službe.

3. **Kaj vse ste pa delali? Kaj ste bili po poklicu?**

Učiteljica. Učila sem v razredu, vse.

4. **Ali ste se težko odločili za upokožitev?**

Ja saj razmišljam, ni mi bilo nikoli preveč težko. Jaz sem rada zamenjala delo, mi je bilo v veselje, ker kar sem počela, sem zmeraj na novo in z veseljem pa nekaj se je poznalo, če sem tako delala.

5. **Zakaj ste pa prišli sem v dom?**

Ooo, to pa ni en dom, v teh domovih sem pa jaz na različne čase različni čas hodila. Jaz sem bila zaposlena kot učiteljica, še najbolj, pa pozneje profesor, pa pozneje še vodja osnovnih šol. To vse se je stopnjevalo in tako sem se vpisala na nadaljnji študij že ko se bila učiteljica nekaj let, sem se vpisala v srednjo in potem pa višjo in visoko šolo. Skratka, dokončala sem šolanje na visoki ravni. Potem sem si pa izbirala, kaj bom delala. Rada sem tudi malo zamenjala delo. Najprej sem bila učiteljica, navadna, potem sem bila voditeljica učiteljev in tako naprej. Potem sem se vpisala na visoko šolo, sem dokončala univerzo, skratka kar naprej sem nekam rinila. In kamor sem šla, se

stvari dokončala, nisem bila taka, da bi se iz ene šole v drugo prepisovala pa ne vem kaj. Jaz sem po študiju učiteljskega sem se vpisala na fakulteto in sem potem dokončala visoko izobrazbo, postala sem profesor pedagogike in psihologije. In na tem položaju približno sem potem menjala službe kakor je tudi potreba po učiteljih postala. Sem se zato preselila, ker so nujno rabili učitelja, včasih sem pa dobila veliko veselja do študija in sem že kot učiteljica začela naprej študirat.

6. Se pravi da ste se veliko selili?

Ja veliko sem se selila, veliko sem se učila.

7. Kaj pa zdaj radi delate?

/Zdaj pa rada premišljujem kaj sem delala, o preteklosti/(1). Vendar se /zmeraj rada lotim še česa takega, kar zahteva eno dobro delo/(2). Na primer kot profesor sem postala vodja pedagoške skupine, skratka delala sem naprej na pedagogiki in psihologiji. Še naprej, ne glede na to, da sem ta poklic že imela. Tako sem se znašla na učiteljski še dodatno svoje delo.

8. Mi lahko poveste kako se počutite tukaj v domu?

/Tukaj mi ni zelo lepo/(3), zato ker se moje učno delo tako zelo spreminja. Nikjer ne ostanem dvajset let, povsod pa ne zato, da bi letala iz ene šole v drugo, ne zato, ampak zato ker sem ob nadaljnjem študiju še kar naprej študirala, tako da sem postala predstojnik Filozofske fakultete. Nekaj me je gnalo da sem kar naprej še študirala, na kratko povedano.

9. Super, vidim da vam je bilo to v veselje, kaj pa zdaj radi delate?

Zdaj pa ne študiram več, sem se pa vrgla na, ne boste verjeli, /na šivanje/(4).

10. Res? Lepo.

/Ja, znam ročna dela/(5), šivam pa sebi obleke in vsem otrokom jih šivam. Imela sem tri fantke in vse tri sem ustrezno izpopolnjevala. Naučila sem se hlače šivat, dolge, kratke hlačke, ker sem rodila tri sinove. Nobene punčke, in to razočaranje je bilo največje v mojem življenju. Tako zelo sem želela biti odlična šivilja, pa nisem. Sem bila šivilja pa več po poklicu sem bila profesor pedagogike in psihologije, ves čas. Med tem časom sem pa menjala delo in se izpopolnjevala.

11. Ali delate še kaj drugega kot šivate? Hodite kaj na telovadbo, ali kaj drugega?

Ne, na telovadbo ne hodim, ker sem imela težave s hrbtenico. Še vedno delam vse, predvsem pa /oblačim svoje tri sinove in to lastnoročno/(6).

12. Kako so pa zadovoljni s tem kar sešijete?

Ja so, nosijo vse kar naredim, kar vse nosijo. Ker sem iz učiteljske pozicije prišla skoraj totalno na šiviljsko. Se pravi da sem imela delo doma, nisem si dala miru. Vedno sem nekje napredovala, predvsem sem pa na področju šivanja, strikanja, ročnih del, na tem področju sem se sama razvijala. Drugače pa imam vrt v zgornji Šiški in gredice okopavam. /In imam tudi vrtičke rada/(7).

13. Kaj pa imate posajeno na vrtu?

Oh, zdaj bi mogla pa kar gredice naštet. Vso zelenjavo, na kratko rečeno, za domačo uporabo. Ne za prodajo. Vse sem sama kuhala, recepte sem kupovala in jih spravljala, skratka zdaj sem se pa izpopolnjevala pri vrtnarjenju.

14. In kako vam uspeva vrtnarjenje?

Ja ja to mi pa rata, vse mi rata, kar začnem enkrat zares. Saj kakšno reč mislim da bom, pa mi potem ne rata, pa jo pustim. Zamenjam pa menjala sem pa zelo veliko, od šivanja, do učenja, skratka sem bila bolj nemirnega duha.

15. Odlično, torej se vsega lotite. Kako pa poteka vaš dan, če lahko malo opišete kaj delate.

Tukaj pa prvič nisem še dolgo tu, /drugič pa prireditve pripravljam, proslave/(8) in takšne reči, poleg seveda rednih obveznosti v službi. Zelo rada delam z ljudmi, kot v takem stilu da nastopamo za proslave, pripravljamo marsikaj novega, tam kjer živim.

16. Potem pa zgodaj vstajate zjutraj?

/Ja, sama vstajam, se zbudim/(9), /oblečem/(10).

17. Kolikokrat pa odidete domov na obisk?

/Seveda da grem/(11), potem se vrnem na svoj prvi dom in potem dejansko tam živim, v svojem starem stanovanju, opremljenem na novo in za otroke svoje, ki so že odrasli pripravljam programe, da tudi oni nastopajo, praznujemo državne praznike ali pa v kakšnem domu zraven, tako delamo.

18. Kako se pa razumete z ljudmi, ki so tukaj, ki tukaj delajo?

Tukaj je pa zelo kratek čas in nebi mogla kaj povedat, /absolutno se razumemo /(12)in se skupaj pripravljamo za vse projekte in proslave, to kar je stvar učitelja na podeželju.

19. Torej vas spoštujejo in upoštevajo?

/Ja mislim, da me/(13), ne bom rekla spoštujejo, to je zelo visoko ampak kar predlagam, to naredimo.

20. Imate kakšen občutek da so oni večvredni kot vi?

/Ne, to pa nimam/(14), jaz sem bila rada v družbi učiteljski in sem s svojim delom tudi zadovoljna.

21. Kako se pa razumete s sorodniki vašimi?

/Zelo dobro/(15), ker so drugih poklicev, nimamo istih poklicev, samo jaz sem učiteljica. Nazadnje sem bila predstojnica pedagoške službe, do vrha sem prišla, tako da sem ves čas v pogonu.

22. Kdo vas pa obišče v domu?

Oh, to pa sem samo en teden ali deset dni kar sem tukaj, /me pa pridejo pogledat/(16). Saj mi tudi svetujejo, se posvetujemo, jih kaj vprašam in zelo radi sodelujejo, drugače se pa jaz z njimi ukvarjam še na drug način, jih jaz usmerjam v delo z učenci. Imela sem pa tri sinove, eden mi je žal umrl, druga dva sta pa v mojem poklicu bi rekla. Ampak malo drugače.

23. Pa pridejo kaj sem k vam na obisk?

Zdaj trenutno, ker ležim deset dni tu, ne štejem za ne vem kaj, drugače pa se posvetujemo med seboj kar se učenja tiče.

24. Ste veselim ko jih vidite?

/Najbolj, to je pa najlepša stvar zato, ker kar prekipevamo drug na drugim/(17), kaj vse počnemo. Potem pa čas tako hitro mine in preden se začnemo resne stvari pogovarjat je že zdavnaj konec.

25. Kako se pa razumete z drugimi, ki so tukaj, s katerimi preživljate čas?

/Zelo dobro/(18), saj delamo kolektivno. Jaz ne kuham sama vsega, ne morem. Posebej zdaj, ko so otroci vsi odrasli, vsi imajo poklice in tako naprej, jaz jih ne morem več naprej učiti.

26. Seveda ja. Ali imate tudi druge prijatelje, od druge?

Ne, prijatelja nimam, /prijateljico pa imam, dve, s katerimi se srečujemo/(19), dobimo, se pogovarjamo o šoli seveda, takšnih velikih prijateljstev naokrog pa nimam, ker nimam časa, veste.

27. Ste zaposleni preveč?

Ja tudi zdaj, ko sem na dopustu pa ko sem že konec. Ko sem končala svoje letne obveznosti še zmeraj nimam časa za zabušavanje.

28. Potem se redko vidite s prijateljicami?

/Ja, bi rekla da bolj redko/(20).

29. Kako pa vam je všeč ta prostor kjer smo zdaj?

Sprejela sem jo čisto v redu in /nebi rekla da mi je strašno lepa s temi dolgimi omarami/(21), ampak /je pa praktična in zame udobna/(22). Ker jaz sem skromna ženska.

30. Kako se pa razumete s to gospo, ki stanuje z vami v tej sobi?

/Ja popolnoma/(23), normalno, nisva prijateljici ker nas je tudi več tukaj, to je malo več. Po pravici povedano ne vem koliko nas je vseh skupaj. Kar precej nas je tukaj na tem koncu.

31. Kdo pa pospravlja to sobo?

/Jaz ne, pospravljam nerada/(24).

32. Vam je všeč da je še gospa z vami v sobi ali bi želeli biti sami?

Ja to se pa tako menja, da vam ne morem reči da sem zelo zadovoljna ali nezadovoljna, užaljena, ne eno ne drugo, počutim se dovolj dobro. Kakšnih manifestacij pa prireditvev za kolektiv pa ne delam.

33. Jutri so igre v parku, boste prišli malo tekmovat?

O to pa seveda, jaz če tekmujem, tekmujem s ta mlajšimi, ne odraslimi.

Odprto kodiranje:

- (1) Gospa rada premišljuje o svoji preteklosti → obujanje spominov → potek dneva
- (2) Vedno se rada loti česa novega → preizkušanje novih izzivov → potek dneva
- (3) Gospe v domu ni lepo → nezadovoljstvo → počutje v domu
- (4) Gospa rada šiva → ročne spretnosti → potek dneva
- (5) Gospa zna ročna dela → ročne spretnosti → potek dneva

- (6) Obleči svoje tri sinove → dobri odnosi s sorodniki → odnos med stanovalci in sorodniki
- (7) Gospa rada ureja stvari zunaj → aktivnosti na prostem → potek dneva
- (8) Gospa pomaga pri prireditvah → sodelovanje pri aktivnostih → potek dneva
- (9) Gospa se sama zbujata in vstaja → možnost izbire glede časa vstajanja in spanja → možnost izbire
- (10) Gospa se sama obleče → možnost izbire oblačil → možnost izbire
- (11) Gospa odide tudi domov → odhod v lasten dom → odnos med stanovalci in sorodniki
- (12) Dobro se razume z zaposlenimi → dobri odnosi → odnos med stanovalci in zaposlenimi
- (13) Gospa se počuti spoštovano → spoštovanje → odnos med stanovalci in zaposlenimi
- (14) Gospa nima občutka, da so zaposleni večvredni → brez občutka večvrednosti zaposlenih → odnos med stanovalci in zaposlenimi
- (15) Dobro se razume s svojimi sorodniki → dobri odnosi s sorodniki → odnos med stanovalci in sorodniki
- (16) Gospo obiskujejo njeni sinovi → obiski bližnjih sorodnikov → odnos med stanovalci in sorodniki
- (17) Obiski so zanjo najlepša stvar → pozitiven odziv na obiske → odnos med stanovalci in sorodniki
- (18) Zelo dobro se razume z drugimi stanovalci → dobro razumevanje → odnos med stanovalci
- (19) Gospa ima tudi dve prijateljici izven doma → ohranjanje prijateljstev → socialna mreža
- (20) Ima pa redke stike z drugimi ljudmi → redki stiki s prijatelji → socialna mreža
- (21) Soba v domu ji ni preveč všeč → nezadovoljstvo s prostorom → življenjski prostor
- (22) Soba ji je praktična in udobna → zadovoljstvo s prostorom → življenjski prostor
- (23) Gospa se dobro razume s sostanovalko v sobi → dobri odnosi s sostanovalko → odnosi med stanovalci
- (24) Gospa ne pospravlja sobe → pomoč zaposlenih pri pospravljanju → življenjski prostor

9.2.3. INTERVJU C

1. Vidim da imate vi sami svojo sobo, to je pa super kajne?

Ja to pa je, /to je lušno, vsaj malo/(1). Samo /ponoči je za znoret, je vroče/(2). Brez zraka, včasih sem se zbudila čisto mokra, tako da imam zadnje čase odprto okno da malo piha, pa še ventilator da se shladi, ker drugače sem čisto premočena.

2. Mi lahko opišete kako je bilo ko ste prišli sem?

Ja prišla sem 2. Avgusta 2013, prvi vtis je bil kar, sem prišla v sobo, kjer je bila samo ena oseba notri, ne vem, z njo sem hodila skupaj jest v jedilnico, sva se kar dobro razumele. Bila je starejša gospa, /ampak je bilo kar dobro/(3).

3. Zakaj ste prišli v dom?

Jaz mislim da ne zaradi starosti, ampak /ker sem imela operacijo na srcu. Jaz sem dobila spodbujevalnik/(4). /Bila sem tako zanič da se nisem mogla doma sama rihtat/(5), tako da je bila hčerka pri meni. /Ampak ona ima svojo družino/(6), /pa je rekla, da naj grem raje v dom/(7), ker ne morem skozi zame skrbet. No /potem pa je pa zdravnica tudi rekla, da naj grem, da ne bo hudo/(8). No saj sem potem pristala, da grem sem.

4. Sami niste želeli it?

/Ne ne, nikakor, bi bila raje doma/(9).

5. Kdo je izbral ta dom za vas?

To /sem pa sama/(10), to pa, ker mi je bil všeč pa blizu je, ker vidim iz svoje hiše domov.

6. Kako ste se počutili ko ste prišli sem?

Ja no, /saj so me dobro sprejeli/(11), /zlasti osebje tu je zelo dobro, se zelo razumemo/(12) in jih imam zelo rada. Tako da ne vem, če bi se s kom drugje boljše razumela kot se tukaj z njimi. To so pa res zlate, vse punce od a do ž. vse so v redu.

7. Je bila to za vas velika sprememba odhod sem?

/O seveda, je bila./(13)

8. Kaj vam je tu všeč in kaj bi spremenili?

Ja /konkretno sobo bi takoj zamenjala za drugo, malo večjo/(14), pa okoliš tudi. Tu notri so takšne ženske, preveč no, saj ne vem kako reči. Vse so stare tu notri, pa se kličejo med seboj muce, pa a je to način. Samo to moram sprejeti pa poslušat.

9. Ali lahko opišete kako poteka vaš dan, kaj delate?

Ja/ zjutraj sama vstanem/(15), /se uštimam/(16), malo pospravim, vse stvari, potem /grem na fizioterapijo/(17), pa tam delam razne vaje, to je vse. Potem pridem gor, /imamo zajtrk/(18), po tem pa običajno ali pride delovna terapevtka pa spet svoje delamo. Tako da kar teče.

10. Kaj pa vikende in praznike?

Ja isto, smo tukaj, /redkokdaj grem domov/(19), oziroma ne domov, s hčerko kam. Ali imajo oni kakšne rojstne dneve da grem z njimi.

11. Ali bi lahko rekli da nadzorujete svoje življenje?

Ja seveda, /grem sama lahko ven iz doma/(20), /hodim na telovadbo/(21), čeprav ni nekaj posebnega, je zjutraj že. /Pa kopajo me tudi one, mi pomagajo da ne padem/(22). /Se pa zjutraj sama zbudim brez budilke./(23)

12. Se tudi sami oblečete?

Ja /seveda se sama oblačim. Imam tukaj garderobo./(24)

13. Imate svoj denar da si lahko kaj kupite?

Ja lahko, ampak denarja nimam veliko. /Lahko pa si kupim kakšno kavo./(25)

14. Kako se razumete z zaposlenimi?

/Ja super, zelo so v redu vse. Se razumemo/(26), jaz jih imam zelo rada vse, najbolj pa sestro medicinsko. Pa njeno kolegico.

15. Kako vas pa kličejo?

/Ja vikajo me ja./(27)

16. Imate občutek da vas spoštujejo? Imate občutek da so oni nadrejeni nad vami?

Ja /seveda da me spoštujejo/(28). Ja /seveda da so nadrejeni, ker skrbijo zame samo zato, niso pa večvredni./(29)

17. Kako se pa razumete s svojimi sorodniki, kdo vas obiskuje?

/Ja hči,/(30) pa pride skoraj vsak dan/(31), danes je bila že, pa ne vem ali bo tudi zvečer prišla. /Sem pa zelo vesela da pride./(32)

18. Ali tudi vi greste domov?

/Ja tudi, ne za dolgo, ampak vsaj malo. Če so rojstni dnevi./(33)

19. Kako se pa z drugimi stanovalci tu notri razumete?

/Dobro se razumemo, brez da bi kaj rekla. Smo v redu. Pa zunaj nas je več še drugi pridejo./(34)

20. Imate tudi stike z drugimi prijatelji ali s sosedi?

/Ja pride me kdo pogledat/(35), ne pogosto, /bolj redko, ampak od časa do časa, ko imajo čas pa pridejo./(36)

21. Vam je všeč da imate svojo sobo?

/Ja seveda to je super/(37). Sem že bila skupaj v sobi na koncu z gospo, pa sem potem prosila za svojo sobo. Potem so tam sobo predelavali, pa so me sem dali. In je to boljše da sem sama. Kakšen neolikan kar pride noter, pa pride noter, ker se zmotijo pa potem gredo ven ko vprašam kaj hoče. Je pa super da sem sama v sobi,ooo to pa.

Odprto kodiranje:

- (1) Gospa je zadovoljna ker ima svojo sobo → zadovoljstvo s prostorom → življenjski prostor
- (2) Ponoči ji je vroče v sobi → nezadovoljstvo s prostorom → življenjski prostor
- (3) Ob vstopu v dom ji je bilo še kar dobro → prijetni občutki → občutki ob prihodu
- (4) Gospa je v dom prišla zaradi operacije srca → bolezen → prihod v dom
- (5) Gospa se ni mogla sama urejati → nezmožnost samooskrbe → prihod v dom
- (6) Hčerka ni zmogla sama skrbeti zanjo → preobremenjenost sorodnikov → prihod v dom
- (7) Hčerka je dala pobudo za njen odhod v dom → pobuda sorodnikov za odhod → prihod v dom
- (8) Zdravnica predlagala odhod v dom → pobuda zdravnice za odhod → prihod v dom
- (9) Gospa bi raje živela doma → želja ostati doma → občutki ob prihodu
- (10) Gospa je sama izbrala dom → lastna izbira doma → možnost izbire
- (11) V domu so jo dobro sprejeli → dobro razumevanje → odnos med stanovalci
- (12) Z zaposlenimi se dobro razume → dobri odnosi → odnos med stanovalci in zaposlenimi

- (13) Odhod je bil zanjo velika sprememba → stresen dogodek → občutki ob prihodu
- (14) Sobo bi zamenjala → nezadovoljstvo s prostorom → življenjski prostor
- (15) Zjutraj sama vstanem → možnost izbire glede časa vstajanja in spanja → možnost izbire
- (16) Se uštimam → Samostojna jutranja nega → potek dneva
- (17) Grem na fizioterapijo → Sodelovanje pri aktivnostih → potek dneva
- (18) Imamo zajtrk → zajtrk → potek dneva
- (19) Redkokdaj grem domov → Brez vračanja v lasten dom → odnos med stanovalci in sorodniki
- (20) Grem lahko sama ven iz doma → možnost odhoda s spremstvom sorodnikov → možnost izbire
- (21) Hodim na telovadbo → možnost odločanja o izbiri aktivnosti → možnost izbire
- (22) Pomagajo mi pri kopanju da ne padem → nezmožnost samostojnega kopanja → možnost izbire
- (23) Zjutraj sama vstanem → možnost izbire glede časa vstajanja in spanja → možnost izbire
- (24) Sama se oblačim, imam svojo garderobo → možnost izbire oblačil → možnost izbire
- (25) Z denarjem si kupi kavo → možnost zapravljanja denarja → možnost izbire
- (26) Z zaposlenimi se dobro razume → Dobri odnosi → odnos med stanovalci in zaposlenimi
- (27) Vikajo me → vikanje → odnos med stanovalci in zaposlenimi
- (28) Gospo spoštujejo → spoštovanje → odnos med stanovalci in zaposlenimi
- (29) Zaposlene ima za nadrejene, a ne za večvredne → Brez občutka večvrednosti zaposlenih → odnos med stanovalci in zaposlenimi
- (30) Hčerka jo obišče → Obiski bližnjih sorodnikov → odnos med stanovalci in sorodniki
- (31) pride vsak dan na obisk → Vsakodnevni obiski → odnos med stanovalci in sorodniki
- (32) Obiskov je vesela → pozitiven odziv na obiske → odnos med stanovalci in sorodniki
- (33) Gospo odpeljejo tudi domov → odhod v lasten dom → odnos med stanovalci in sorodniki
- (34) Z ostalimi stanovalci se dobro razume → stiki s stanovalci drugih oddelkov → odnos med stanovalci
- (35) Obiskujejo jo prijatelji → ohranjanje prijateljstev → socialna mreža
- (36) Obiski prijateljev so redki → redki stiki s prijatelji → socialna mreža
- (37) Gospa je rada sama v sobi → zadovoljstvo s prostorom → življenjski prostor

9.2.4.INTERVJU D

1. Mi lahko opišete kako je bilo ko ste prišli sem v dom?

A jaz sem v domu? Nič ne vem o tem.

2. A vam je lepo tukaj?

/Ja, je/(1), pa /saj nimam kaj za počet/(2) saj je zmeraj kaj drugega ane. Nič mi ni hudega no.

3. Kako se pa počutite tukaj?

Ja pa saj nimam tukaj nič, kaj naj rečem. /Z ničemer se tukaj ne ukvarjam/(3). Kar pridem, kaj sem pa, nič posebnega no. Pridem sem ali /malo poklepetat/(4) ali pa kaj naredit, nisem čisto iztrgana iz družbe.

4. Tako, da niste čisto sami se malo podružite. Kaj pa še kaj delate?

Ja, /delam ročna dela/(5), imam zmeraj kaj, ali pletem ali pa kaj takega.

5. Lepo, kako pa zjutraj, se sami zbudite?

/Zjutraj, ja sama ja, se sama zbudim/(6) /pa oblečem/(7). Samo ker mam zdaj to majico, ker se nisem dvignila iz tukaj pa nisem čisto tako oblečena.

6. Ja tako ste oblečeni ker ste počivali, kar pustite, mene ne moti. Kako pa je s kopanjem?

Kopat? /Ja to se pa tudi še vse sama, seveda./(8)

7. Kaj pa popoldne kaj delate?

Ja, saj ne morem reči, včasih sem največ pri otrocih. Saj ne znam reči, kaj bi rekla, če kaj pletem ali pa kaj takega delam, drugače pa ne vem, sem tu. Nič posebnega. Pa saj nekaj skozi počnem, brskam kaj ne znam reči.

8. Hodite kaj na telovadbo?

Ne, ne hodim, /sama delam vaje, ki so za držo pa tako,/(9) /ne grem pa na skupno telovadbo/(10). Tisto je bolj za razvedrilo. Jaz imam otroke pa tako, pa/ gremo na sprehod./(11) Ker imam tri otroke, sem še za vse sama.

9. Kdo vas kaj obišče tu?

/Nič kaj dosti/(12), več grem jaz do njih, do otrok. K meni malo pridejo. So zaposleni, nobena ženska ni doma in imajo svoje skrbi. Tudi meni ne delajo nobenih skrbi, tako da. Za družbo pa pridejo, kakor kdo, ker imam tri otroke. /Dva sina in hčerko./(13) Pa so vsi v službi ane. Se oglasijo, ampak nimam pa veliko opravkov z njimi, so vsi pridni.

10. Imate že vnuke?

Imam, samo so še premajhni da bi hodili.

11. Ste veseli obiskov?

/Ja/(14),pa sej se jaz večkrat oglasim pri njih. Grem jaz tja, kakor kdaj, včasih prav pride, včasih pa ne.

12. Kako se pa razumete z zaposlenimi? So do vas prijazni?

A tukaj, delajo. Nimam nič opravka z njimi, vse še sama lahko, pomislim na vse še lahko. Nimam nič, nobenega ne zadržujem, če pa je treba po se z otroki zmenim.

13. Imate kakšnega prijatelja tukaj?

/Ne, nimam/(15), ker sem premalo časa tukaj, pa nimam.

14. Kaj pa prijatelji iz domačega okolja?

/Ne, nič nimam, nobenih takih prijateljev/(16). Tiste, ki jih imam pa se dobimo v mestu, ampak ne dostikrat. Nismo pač. Premalokrat se vidimo.

15. Kako vam je pa všeč ta prostor?

Saj nimam nič drugega, imam samo tole. Niti ne vem, oja saj je balkon. Samo ne grem gor.

16. Vam je dolgčas ker ste sami v sobi?

Ne, ne, nikoli. Nisem veliko doma, pa že kaj takega delam, po navadi pri otrocih.

17. Vam je všeč da imate svojo sobo?

Ja, ne pogrešam druge. Kaj drugega pa nimam. Nisem za v družbo, veste imam tri otroke pa jih pokličem.

18. So to vse vaše slike, jih je veliko.

Ja, nas je veliko, ja to sem jaz, potem pa še vnukinje so zraven, pa tako.

19. Vidim da imate ključ v vratih. Se kdaj zaklenete v sobo?

/Zaklenjena, seveda da se. Zvečer se zaklenem./(17)

20. Greste kdaj kaj na kavo?

Ne, tudi to ne.

Odperto kodiranje :

- (1) Gospe je lepo v domu → trenutno dobro počutje → počutje v domu
- (2) V domu nima kaj početi → dolgočasenje → potek dneva
- (3) Z ničemer se ne ukvarja v domu → dolgočasenje → potek dneva
- (4) Ko ima čas klepeta z ostalimi → druženje → potek dneva
- (5) Zjutraj se sama zbudi → možnost izbire glede časa vstajanja in spanja → možnost izbire
- (6) Sama se obleče → možnost izbire oblačil → možnost izbire
- (7) Dela ročna dela → ročne spretnosti → potek dneva
- (8) Gospa se sama kopa → možnost samostojnega kopanja → možnost izbire
- (9) Gospa sama telovadi → možnost odločanja o sodelovanju z drugimi → možnost izbire
- (10) Ne hodi na skupinsko telovadbo → možnost odločanja o izbiri aktivnosti → možnost izbire
- (11) Gospa odide ven na sprehod z otroki → možnost odhoda s spremstvom sorodnikov → možnost izbire
- (12) Nima veliko obiskov → redki obiski sorodnikov → odnos med stanovalci in sorodniki
- (13) Obiskujeta jo sin in hči → obiski bližnjih sorodnikov → odnos med stanovalci in sorodniki
- (14) Gospa je obiskov vesela → pozitiven odziv na obiske → odnos med stanovalci in sorodniki
- (15) Z drugimi stanovalci nima veliko stikov → malo stikov z drugimi → odnos med stanovalci

- (16) Gospa nima prijateljev izven doma → redki stiki s prijatelji → socialna mreža
 (17) V svojo sobo se lahko zaklene → možnost zaklepanja sobe → življenjski prostor

9.2.5.INTERVJU E

1. **Mi lahko opišete, zakaj ste prišli sem v dom in kdo vas je sem pospremil?**
 Sem me je pripeljal avto, /socialna iz hiše me je dala za sem/(1). /Šla sem pa zato, ker sem se veselila doma, da sem rešena hudega/(2). Prec so me sprejeli, ker so že večkrat slišali od mene, da sem dobra.
2. **Kdo vas je pripeljal?**
 Od mene /en sorodnik me je sem pripeljal/(3). Ne vem točno kako se piše.
3. **Kdo vam je izbral ta dom?**
 /Sama sem si ga izbrala/(4).
4. **Kakšni pa so bili vaši občutki ko ste odhajali od doma?**
 /Ja na začetku je bilo kar težko/(5), /zdaj sem se pa navadila/(6). Zdaj pa težko živim, ampak nič ne delam. /Se pa tukaj počutim zdaj super/(7), nimam kaj za potožit, čisto nič. Spremeniti nočem ničesar. Zdaj bo tako že čas za umret.
5. **Mi lahko opišete kako poteka vaš dan?**
 Zmeraj je kakšno delo. /Zjutraj se sama zbudim/(8) ob pol šestih, pa /se počasi sama preoblečem/(9) in /umijem/(10). No pol pa pridejo delavci, pa /pripravijo nas za zajtrk/(11) /jaz jim pa pomagam/(12), ker je zmeraj treba kaj narediti. Ana daj to, ana daj uno, pa mi povejo kaj nar naredim. No po zajtrku /mamo pa šport/(13). Enkrat to, enkrat uno, potem je pa konec dopoldneva in je /čas za kosilo/(14). /Po kosilu grem pa počivat/(15). No pol je pa spet šport, pa pojemo, igramo, igre se gremo. /Imamo kar naročeno kdaj moramo kam it gledat. Danes je to, jutri tisto./(16)
6. **Pa morate iti na vse prireditve?**
 /Ne, ni mi treba/(17). Včasih ko sem kaj bolna, ali pa če se mi ne da it, pa ne grem. Ampak jaz to rada hodim gledat.
7. **Kaj kopate se še vedno sami?**
 /Ja lahko kadar hočemo/(18). Zdaj tukaj hodim okoli sedmih spat. Ko sem bila pa v službi sem se pa sama. Zdaj se pa po naročilu na dva tedna, lahko mi pomagajo, če pa imam čas, se pa kar sama.
8. **Kje pa jeste? Tukaj ali dol v jedilnici?**
 Jem kar tukaj gor. Zajtrk in večera je pa tudi tukaj v teh malih jedilnicah ob določenih urah. Samo če imamo sestanek, me hrana počaka, pa pomagam jim kaj narediti.
9. **Greste tudi kaj iz doma?**
 /Lahko grem če hočem./(19) Lahko hodim, ampak me moje noge bolijo. To, da me že /sestre peljejo ven in da sem na dvorišču mi je lepo./(20)
10. **Greste kdaj tudi domov?**
 /Doma nimam nobenega, zato ne grem domov/(21). /Starši so mi umrli, oba moža in sin tudi./(22)
11. **Kdo pa pride k vam na obisk?**
 Včasih pridejo med tednom,/ pridejo pa samo poznani/(23) ker ostali so mi pomrli.
12. **Rekli ste, da si sami določate kaj boste oblekli in kdaj se kopate. Kako je pa glede denarja?**
 /Ves moj denar ima vnukinja/(24), /smo se tako zmenili. Ona vse plača tukaj, jaz ji dam denar, to ja. Ji dam tudi da zase kaj kupi, pa še meni kupi kaj in prinese sem./(25)
13. **Torej je vnukinja vaša zagovornica, odloča glede vas?**
 Ja tudi o tem sva se pogovarjali, je rekla ja mama, kako naj naredim ko umreš. Pa sem rekla, naredi tako, kot je prav. /Ja vnukinja je tista, ki vse ureja zame./(26)
14. **Kako se pa razumete z drugimi sorodniki?**
 /Dobro se razumem, me včasih obiščejo/(27), jih nimam veliko, ampak se razumemo.
15. **Kdo prihaja na obisk k vam?**
 Pridejo sestrčne in bratranci z družinami. /Vnukinja je sama, je pa šla najbrž/(28) na bolniško, ker je bila na operaciji in je zdaj v Srbiji. No pa iz Srbije me pridejo pogledat, včasih pogosto, včasih pa enkrat na mesec.

16. Ste veseli obiskov?

/Ja seveda, to pa vedno sem vesela./ (29)

17. Greste tudi domov?

Ne, to pa ne. Ker pri nas doma ni nobenega, je gospodarstvo, ampak tam nimam jaz kaj delati.

18. Kako se pa razumete z zaposlenimi tukaj?

/V redu, tu ni nobenega strahu/ (30), ah kje pa. Ana to, Ana tisto me kar naprej kličejo. Pomagam tudi postelje postiljat.

19. S kom se pa tukaj najbolj razumete od zaposlenih?

Z vsemi, imena že poznamo med seboj.

20. Kako se pa kličete med seboj?

/Ja tikamo se/ (31). /Včasih mi reče kdo gospa/ (32), soseda, kakor kdo.

21. Koga od zaposlenih prosite za pomoč?

/Ja vseeno. Katerokoli sestro, kogar poznam./ (33)

22. Vas spoštujejo?

/Ja ja, to pa me/ (34). Se lahko pozanimamo, smo kot družina in to mi je všeč.

23. Imate občutek, da so večvredni?

Ja, to pa so, saj so tukaj zaposleni. Tako je treba.

24. Kako se pa razumete z drugimi stanovalci?

/Smo kot ena družina. Včasih se tudi skregamo. Ko gospa hoče kaj reči, pa še jaz in je to tako. Potem se pa smejemo in kaj zapojemo./ (35)

25. Vas moti da sta dve v sobi?

Ne, to me pa ne moti. Ene ženske so rade same, meni pa ni za to./ Sem raje tako kot zdaj. Imam raje družbo./ (36) Nočem biti sama.

26. Kdo vam pa pospravlja sobo?

/To pa nekaj sama/ (37), /nekaj pa čistilka./ (38)

27. Kaj ste pa prinesli s seboj od doma?

Nič, samo drobnarije. Tukaj pa kakšno rožico dobim.

28. Vas moti da so vrata v vašo sobo odprta?

Ne, to je samo če je vroče, so odprta, drugače imam zaprta. /Imam tudi ključke, se lahko zaklenem./ (39) Eni se zaklepajo, pa omare tudi. Direktor je rekel, da naj zaklepamo ker se tožijo da kradejo.

29. Ali pred vstopom potrkaajo na vrata?

/Ja, vedno potrkaajo in me pokličejo./ (40)

30. Bi lahko rekli da so vaše želje upošteevane?

/Meni se zdi da so/ (41). Ker če bi hotela kdaj za kaj zaprosit, samo jaz še nisem, drugi pa so že in vidim kako to gre.

Odprto kodiranje :

- (1) Prišla je na predlog strokovne delavke → pobuda zdravnice za odhod → prihod v dom
- (2) Gospa se je veselila odhoda → lastna pobuda → prihod v dom
- (3) Imela je spremstvo sorodnika → spremstvo sorodnikov → prihod v dom
- (4) Sama si je izbrala dom → lastna izbira doma → možnost izbire
- (5) Na začetku je bilo težko → stresen dogodek → občutki ob prihodu
- (6) Zdaj se je navadila → hitro privajanje na novo okolje → počutje v domu
- (7) V domu se počuti zelo dobro → trenutno dobro počutje → počutje v domu
- (8) Zjutraj se sama zbudi → možnost izbire glede časa vstajanja in spanja → možnost izbire
- (9) Sama se obleče → možnost izbire oblačil → možnost izbire
- (10) Sama se zjutraj umije → samostojna jutranja nega → potek dneva
- (11) Nato je zajtrk → zajtrk → potek dneva
- (12) Gospa pomaga zaposlenim → pomoč pri opravilih → potek dneva
- (13) Potem gre na šport → sodelovanje pri aktivnostih → potek dneva
- (14) Nato je kosilo → kosilo → potek dneva

- (15) Po kosilu gre počivat → počitek → potek dneva
- (16) Pozna vse aktivnosti v domu → sodelovanje pri aktivnostih → potek dneva
- (17) Gospe ni treba na vse aktivnosti → možnost odločanja o izbiri aktivnosti → možnost izbire
- (18) Gospa se koplje sama ko želi → možnost samostojnega kopanje → možnost izbire
- (19) Če želi gre lahko iz doma → možnost odločanja o sodelovanju pri zunanjih aktivnostih → možnost izbire
- (20) Zelo rada gre na vrt → možnost odločanja o sodelovanju pri zunanjih aktivnostih → možnost izbire
- (21) Domov se ne vrača → brez vračanja v lasten dom → odnos med stanovalci in sorodniki
- (22) Bližnjih sorodnikov nima več → ostala brez bližnjih sorodnikov → odnos med stanovalci in sorodniki
- (23) Prijatelji jo obiščejo → ohranjanje prijateljstev → socialna mreža
- (24) Denar zaupa vnukinji → možnost odločanja o lastnih dohodkih → možnost izbire
- (25) Vnukinja ji kupuje kar potrebuje → možnost odločanja o lastnih dohodkih → možnost izbire
- (26) Vnukinja je skrbnica → sorodniki kot zagovorniki → odnos med stanovalci in sorodniki

9.2.6.INTERVJU F

1. Mi lahko opišete kako je bilo, ko ste prišli v dom?

/Sem je hčerka prišla z mano/(1), ko so ga odprli. Gor sem bila že sedem let, tukaj pa šest. Zdaj tukaj eni pogledajo, eni pridejo nazaj, eni ne. Kakor jim odgovarja. Eni pridejo samo za dan, pa gredo v drugi dom, mislijo da je kaj boljše, samo nimaš kaj izbirat.

Mene je pa hči pripeljala, /me je nekaj časa vozila, ker prej niso imeli šoferja, zdaj me pa on vozi./ (2) Zdaj je pa tam imajo več sob in imajo jogo, telovadbe. Pa tja sami pridejo in grejo. Tukaj smo pa vsi skupaj.

2. Kako se pa tukaj počutite?

Počutim se/ kakor kdaj. včasih dobro, včasih pa niti ne/(3). Včasih pa gremo tja v dom.

3. Mi lahko opišete kako poteka vaš dan?

Ja mi /pridem sem kar zjutraj./ (4) /Popoldan pa grem ob pol treh domov./ (5)

4. Kakšni so bili pa vaši občutki ko ste prišli sem?

/Ja na začetku sem to dobro sprejela./ (6) Je pa kakor za koga. Ne vem, najbrž jim dom ne odgovarja pa so pol tukaj.

5. Kako ste pa vi sprejeli to spremembo, da morate vsak dan priti sem?

Ja hči pa zet sta imela delavnico, sta delala knjige. Pa sem jih jaz sem nosila. No ker oni so delali za Nemčijo in Anglijo. So te knjige vezali, jaz sem pa sem prišla ker /imam sladkorno in me niso hoteli pustiti samo doma. Pa sem začela sem prihajati./ (7)

6. Kaj pa počnete tukaj?

Ja /ko pridem je najprej zajtrk/(8), pa da vsi pojemo, /potem je telovadba/(9). Se malo razgibamo roke, noge. Potem pa kakor hočeš. /Jaz delam slikice/(10). Eni ne morejo tega, pa tudi nočejo delat za dom. Potem je pa čas, da grem domov do drugega dneva. Tukaj grem /malo posedet ven na klopco/(11), /eni gredo pa tudi počivat/(12). /Drugače pa radi beremo časopis/(13), nas zanima kaj je novega, /pa pojemo tudi malo/(14). /Ta ki je tukaj zaposlena pa sama pove kakšen bo program/(15). /Če želiš to delaš, če pa ne pa tudi prav./ (16)

7. Se pravi da če ne želite delati vam ni treba?

Če nočeš delat lahko gledaš druge, pa kaj lahko prebereš. Jaz po navadi preberem časopis

8. Ali lahko izbirate kdaj greste domov?

/Ja ne, to je pa odvisno kdaj pride šofer/(17), on vzame dve, tri osebe, potem pride še po ostale.

9. Kaj pa glede hrane in časa, kdaj želite jesti?

/Ja to pa tukaj mam najprej zajtrk/(18), /potem malico/(19) /pa kosilo/(20). Popoldan nam dajo za malico sadje, jogurt. Vsak dan različno. /Ker doma je pa tako, da so moji vsi v službi,/(21) /pa potem še zame skuhamo ko pridem domov./ (22)

10. Kdo pa skrbi za nakup vaših oblačil?

/Ja to pa še vedno sama. Sama si kupujem kar mi je všeč./ (23)

11. Potem tudi sami skrbite za svoj denar?

/Ja seveda sama skrbim za svojo pokojnino./ (24)

12. Za koga bi lahko rekli da vam je v pomoč da ostajate samostojni?

Jaz nimam pomoči. Imam hčerko in zeta, z njima se dobro razumem. Sta že oba v pokoju. Vnuk ima že dve hčerki, živijo pa v Nemčiji. Tukaj je bila zdravnica, ima zato dobro plačo. /Jaz pa živim v hiši pri hčerki/ (25). Obiščemo pa tudi njenega brata, tako da se vsak dan vidimo.

13. Hodite tudi na izlete?

/Ja, vsako leto gremo v Vrsar na morje, grem s sinom./ (26)

14. Kako se pa razumete z zaposlenimi?

/Dobro se razumem z njimi./ (27) ta ki je danes tukaj je nova, se še navaja.

15. S kom se pa razumete najbolje?

Razumem se z vsemi. Ob desetih imamo malico, potem pa počitek, tišino, kakor ti paše, noben ti ne brani.

16. Kako se pa kličete med seboj?

/Ja mi se vikamo/ (28), /z zaposlenimi se pa jaz tikam/ (29), me kar po imenu pokličejo.

17. Katero zaposleno pa prosite za kakšno pomoč če to rabite?

Ja tisto, ki je takrat tukaj./ meni ni važno, so mi vse dobre./ (30)

18. Imate kdaj občutek, da so zaposleni večvredni?

/Niso večvredni/ (31), imajo pa odgovornost. Enkrat je bil en gospod, je doma ušel na Jesenice, pa ga je našla policija in so ga dali v dom.

19. Kako se pa razumete z drugimi tukaj?

/Se razumemo dobro./ (32) /Skupaj smo, beremo, igramo šah pa človek ne jezi se./ (33)

20. Se s kom najbolj razumete?

Družim se čisto z vsemi tukaj.

21. Kakšni so pa vaši odnosi s sosedi doma?

/Ja pridejo včasih k meni na obisk/ (34). Ko na primer imam rojstni dan, pa tukaj proslavljamo, pa pridejo k meni domov še oni. Pa včasih pridejo sosede na kavo.

22. Se pravi imate tudi prijatelje izven dnevnega centra?

/Ja ja seveda, se družim tudi z njimi./ (35)

23. Mi lahko z vašimi besedami opišete, kako se vam zdi ta prostor?

Tam, kjer smo bili prej smo imeli več. Samo nas je tukaj bolj malo in je dovolj prostora. Pa sem slišala, da pride drago, ker nas ni dovolj. /Je pa tudi tukaj prijetno/ (36), vsak dela kar mu paše. Samo v domu je pa čez dvesto ljudi, 230 se mi zdi. Pa tam se več dogaja, pridejo pevci pa tako.

24. Kakšen je pa prostor pri vas doma?

/Doma pa imam svojo sobo in kuhinjo./ (37) /Pa sem tudi sama doma/ (38). No imamo veliko dvorišče, pa če ni nobenega, /gledam televizijo/ (39). Vhod je pa skupen, oni imajo dol stanovanje zraven mene. /Pa od hiše imam ključ svoj/ (40). Gor je bil pa en sin, pa so rekli če grem jaz zdaj gor, pa nočem it, ker mi je to dovolj kar imam. Pa me ne silijo, me pustijo tukaj.

Odprto kodiranje:

- (1) Z gospo je prišla hčerka → spremstvo sorodnikov → prihod v dnevni center aktivnosti
- (2) Zdaj jo vozi šofer → organiziran prevoz → prihod v dnevni center aktivnosti
- (3) Počuti se včasih dobo, včasih ne → zmedeni občutki → občutki ob prihodu
- (4) Gospa pride že jutraj → prihod jutraj → prihod v dnevni center aktivnosti
- (5) Od tu odide ob 14.30. uri → odhod popoldan → prihod v dnevni center aktivnosti
- (6) Občutki ob prihodu so bili dobri → dobri občutki → občutki ob prihodu
- (7) Sem je prišla zaradi svoje bolezni → bolezen → prihod v dnevni center aktivnosti
- (8) Ko pride jutraj jo čaka zajtrk → zajtrk → potek dneva
- (9) Po zajtrku sledi telovadba → telovadba → potek dneva
- (10) Gospa tu rada dela slike → ročne spretnosti → potek dneva
- (11) Velikokrat poseda zunaj na klopci → sedenje v parku → potek dneva

- (12) Ima možnost iti počivat → počitek → potek dneva
- (13) Radi berejo časopis → branje časopisa → potek dneva
- (14) Velikokrat pojejo → petje → potek dneva
- (15) Zaposlena določa kako bo potekal program → zaposleni določajo potek dneva → potek dneva
- (16) Vsak se sam odloči če želi sodelovati → možnost odločanja o izbiri aktivnosti → možnost izbire
- (17) Odhod domov določi šofer → vnaprej določen čas odhoda → možnost izbire
- (18) Zjutraj imajo zajtrk → zajtrk → potek dneva
- (19) Sledi malica → malica → potek dneva
- (20) Nato kosilo → kosilo → potek dneva
- (21) Njeni sorodniki so v službi → zaposlenost sorodnikov → odnos s sorodniki
- (22) Sorodniki skrbijo zanjo doma → skrb sorodnikov → odnos s sorodniki
- (23) Gospa si sama kupuje obleke → samostojna izbira oblačil → možnost izbire
- (24) Sama skrbi za svoj denar → samostojno upravljanje z denarjem → možnost izbire
- (25) Živi pri hčerki → bivanje s sorodniki → življenjski prostor
- (26) S sinom hodi vsako leto na morje → izleti → odnos s sorodniki
- (27) Z zaposlenimi se dobro razume → dobro razumevanje → odnos z zaposlenimi
- (28) Z ostalimi tu se vikajo → vikanje → odnos z drugimi obiskovalci
- (29) Z zaposlenimi se tika → tikanje → odnos z zaposlenimi
- (30) Z vsemi zaposlenimi se dobro razume → dobro razumevanje → odnos z zaposlenimi
- (31) Ne opazi da bi bili zaposleni večvredni → brez občutka večvrednosti zaposlenih → odnos z zaposlenimi
- (32) Z ostalimi obiskovalci se razume → dobro razumevanje → odnos z drugimi obiskovalci
- (33) Skupaj se igrajo družabne igre → druženje → odnos z drugimi obiskovalci
- (34) Ohranja stike s sosedami → stiki s sosedami → socialna mreža
- (35) Velikokrat se srečajo → pogosti stiki → socialna mreža
- (36) Prostor dnevnega centra se ji zdi prijeten → prijeten prostor DCA → življenjski prostor
- (37) Doma ima svoje prostore → zasebnost doma → življenjski prostor
- (38) Gospa ostaja tudi sama doma → samostojna doma → življenjski prostor
- (39) Doma gleda televizijo → lasten nadzor → možnost izbire
- (40) Ima svoj ključ od hiše → lasten ključ → življenjski prostor

9.2.7.INTERVJU G

1. **Prosim, če mi lahko opišete zakaj ste se odločili da prihajate sem in kdo vam je pri tem pomagal?**
 Ja sem me je /prvič pripeljal zet/(1). /Zdaj pa me vsako jutro sem pripelje njihov šofer/(2). /Pridem malo pred osmo uro/(3). /Mi je pa zelo lepo tukaj/(4), /ker so me vsi sprejeli medse./ (5) Prvič me je čakala malica. Pa tudi doma je vse v redu. /Nas je pet, sem jaz, pa moja hči, zet in njuna dva otroka/(6). Sem pa bila lepo sprejeta tukaj
2. **Zakaj ste se odločili da prihajate v dnevni center?**
 Ja ker starejši, mi rabimo varstvo. Jaz nisem hotela nobene ženske met v hiši, da bi prihajala k meni, tega ne maram. Ker hči je hotela, veste, da bi kakšna prihajala k meni, da bi me pazila, /ker sem stara 80 let/(7) /in me je že dvakrat infarkt/(8). Tukaj mi je pa lepo, pa so me vsak dan zato vozili od doma sem.
3. **Kakšni pa so bili vaši občutki ko ste na začetku prihajali sem?**
 Par teh, ne zaposlenih, teh drugih ki sem prihajajo, par teh me niso lepo sprejeli. Imela sem občutek da nisem sprejeta. /Te, ki pa tukaj delajo, te so pa v redu/(9). Ker jaz nisem hotela doma bit z eno žensko.
4. **Kako se pa zdaj počutite tukaj?**
 Gre. Še kar je, pri enih je tako kot prej, pri enih pa je boljše. Sem hodim že nekaj časa, kakšno leto, al pa mogoče že dve. Sem že dolgo v pokoju. Nebi znala povedat, ampak ene hočejo biti glavne. /Tako da mislim da sem še kar dobro sprejeta./ (10)
5. **Mi lahko opišete kako poteka vaš dan?**

Ja tukaj kar nekaj delamo. /Tako da veliko barvamo, rišemo, delale smo kreme/(11). /Delaš kar želiš/(12). /Smo tudi pekle, vedno se kaj dogaja/(13). /Vmes se pa družimo, nimam kaj za skritizirat./(14)

6. Kaj pa počnete v popoldanskem času, ko ste doma?

Doma? Ja doma pa nič kaj ne delam. Berem, več pa že ne morem. /Če so naši doma, sem z njimi/(15), ob nedeljah me peljejo k maši, ker to hočem. Če mam čas pa vprašam če lahko kaj pomagam, drugače pa nič posebnega.

7. Ali lahko poveste, če si sami lahko izberete kaj želite početi?

Ja doma mi rečejo, da naj barvam pa berem. Hodijo mi po knjige. Pa domov me peljejo vsak dan. Sem pa dva dni nazaj padla po stopnicah in sem bila vsa krvava.

8. Kako je pa glede vaše zasebnosti doma?

/Ja imam svojo spalnico/(16), tam imam omare pa notri so obleke. Saj ko pridem domov je skoraj vedno kdo on naših doma. /Drugače mam pa svoj ključ/(17) in sem sama lahko doma./(18)

9. Kaj pa glede kopanja, rabite pomoč?

Joj ne, se lahko še sama.

10. Tudi oblačila si izberete sami?

/Ja oblačim se sama/(19), /samo kupujem si pa ne. To mi pa hčerka/(20). Pa koliko lepega spodnjega perila imam, pa spet ene nove hlače.

11. Kdo pa skuha kosilo?

Ah to pa nimam nekega veselja da bi kuhala. Pa zato /hči zvečer pripravi kaj bomo jedli, drug dan pa vnukinja do konca kaj naredi. /(21)Pa vedno vpijejo da moram še kaj pojesti.

12. Vas peljejo tudi na kakšen izlet?

Ja, /če imajo čas me vozijo malo naokoli/(22). Tu živim že 20 let, pa ne poznam veliko ljudi, pa me peljejo v Novo Gorico, ker sem tam doma, pa še v Sežano.

13. Kdo pa razpolaga z vašim denarjem?

/Imam pa svojo pokojnino. Ta je pa moja in sem si jo sama zaslužila./(23) Velikokrat ponujam kaj denarja vnukinjam, pa se branijo. Ker lani je pa šla v Anglijo za 14 dni pa sem ji dala malo denarja za tja.

14. Kdo pa vas spodbuja da ostajate tako samostojni?

/To je pa hčerka moja tista, ker ona vse to ureja in me sili./(24)

15. Kakšen je pa vaš odnos s sorodniki?

Hja, dokler je bila moja mama živa, je živela z mano. Bila sem vdova in sem bila sama v stanovanju. Potem sem ga pa prodala in denar dala za novo stanovanje v Ljubljani.

16. Kako pogosto pa se videvati s sorodniki?

Ja vsak dan. Ker jaz imam svojo spalnico pa kopalnico.

17. Kako se pa razumete z zaposlenimi, ki delajo tukaj?

Ne smem kritizirat in ne smem preveč zahtevati. Mi je lepo tukaj in rada prihajam.

18. Koga tukaj prosite za pomoč, če jo potrebujete?

Jaz ne prosim za pomoč, ker je ne rabim in nimam kaj za prositi.

19. Kako se pa kličete med seboj?

/Jaz se z njimi tikam./(25)

20. Kaj menite, kdo vas tukaj najbolj spoštuje?

/Ja jaz mislim da kar vsi, nimam nič slabega za povedati./(26)

21. Imate kdaj občutek da so zaposleni večvredni od vas?

/Ne, nikoli nimam tega občutka, smo si kar enaki./(27)

22. Kaj mi pa lahko poveste za ostale gospe in gospode, ki sem prihajajo?

Ja one mislijo da so glavne, no vsaj ene to mislijo. /Jaz se z vsemi razumem, se z vsemi družim./(28) Z enimi se družim več, z enimi pa manj.

23. Kakšni so pa vaši odnosi s sosedi doma? Se kaj obiskujete?

Mene pa ni veliko doma, ker jaz bi želela v dom, pa naši mi pol pravijo ja kdo te bo pa hranil tam, pa umival pa kopal. /Zato pa oni raje zame skrbijo/(29). Ker prej sem bila v Novi Gorici doma, zdaj pa tudi tam nimam več, ker sem zdaj tukaj. /Imam pa par znancev, ampak se samo pozdravimo, nič kaj več./(30)

24. Mi lahko opišete kakšen se vam zdi ta prostor kjer se družite?

/Ta prostor je pa lep, mi je všeč./ (31) Ta jedilnica pa dnevni prostor, to je kar skupaj.

25. Kako je pa doma? Imate svoj prostor, ki je zaseben?

Ja mam pa spalnico svojo. /Imam zasebnost./ (32) Zdaj imam voziček v sobi ker sem padla. Mi je žal, da nismo vzeli tistega električnega, ampak tako je. Ker nočem bit pa nikomur v breme, se sama pomagam če lahko.

26. Kdo pa pospravlja vaš del?

/Ja svoje stvari sama že pospravim./ (33) vsaj malo. Drugače pa moji to naredijo. Ne rabim pa nobene da bi bila pri meni doma in delala. Zdaj ko sem padla oni tudi skrbijo zame, pa še naročili so, da tukaj pogledajo malo za mano. Drugače pa sama svoje stvari zložim.

27. Torej vam je všeč doma?

/Ja seveda./ (34) Imamo pa še skupnega psa, ker jaz sem proti, ker ga moraš vedno peljati ven na sprehod.

Odperto kodiranje:

- (1) Prvič jo je pripeljal zet → spremstvo sorodnikov → prihod v dnevni center aktivnosti
- (2) Zdaj jo vozi šofer → organiziran prevoz → prihod v dnevni center aktivnosti
- (3) Pride zjutraj → prihod zjutraj → prihod v dnevni center aktivnosti
- (4) Gospa je zadovoljna tukaj → dobri občutki → občutki ob prihodu
- (5) Gospo so tu lepo sprejeli → občutki sprejetosti → občutki ob prihodu
- (6) Doma živi skupaj s sorodniki → bivanje s sorodniki → življenjski prostor
- (7) Gospa prihaja sem zaradi starost → starost → prihod v dnevni center aktivnosti
- (8) Gospa prihaja tudi zaradi bolezni → bolezen → prihod v dnevni center aktivnosti
- (9) Zaposlene so jo lepo sprejele → dobro razumevanje → odnos z zaposlenimi
- (10) Gospo so lepo sprejeli tu → dobro razumevanje → odnos z drugimi obiskovalci
- (11) Veliko barvajo rišejo → ročne spretnosti → potek dneva
- (12) Delajo kar želijo → možnost odločanja o izbiri aktivnosti → možnost izbire
- (13) Pečejo → peka → potek dneva
- (14) Druženje z ostalimi obiskovalci → druženje → odnos z drugimi obiskovalci
- (15) Doma se družijo s sorodniki → druženje → odnos s sorodniki
- (16) Gospa ima svojo spalnico → lastni prostori doma → življenjski prostor
- (17) Gospa ima svoj ključ → lasten ključ → življenjski prostor
- (18) Gospa je sama doma → samostojna doma → življenjski prostor
- (19) Gospa se sama oblači → samostojna izbira oblačil → možnost izbire
- (20) Kupuje ji hčerka → nakupovanje s strani sorodnikov → možnost izbire
- (21) Kuhajo sorodniki → kuhanje s strani sorodnikov → možnost izbire
- (22) S sorodniki hodi na izlete → izleti → odnos s sorodniki
- (23) S pokojnino sama razpolaga → samostojno upravljanje z denarjem → možnost izbire
- (24) Hčerka ureja njeno samostojnost → sorodniki kot zagovorniki → odnos s sorodniki
- (25) Z zaposlenimi se tika → tikanje → odnos z zaposlenimi
- (26) Zaposleni jo spoštujejo → spoštovanje s strani zaposlenih → odnos z zaposlenimi
- (27) Nima občutka o večvrednosti zaposlenih → brez občutka večvrednosti zaposlenih → odnos z zaposlenimi
- (28) Z ostalimi obiskovalci se dobro razume → dobro razumevanje → odnos z drugimi obiskovalci
- (29) Sorodniki skrbijo zanjo → skrb sorodnikov → odnos s sorodniki
- (30) Obiskujejo jo znanci → stiki z znanci → socialna mreža
- (31) Prostori DCA so ji všeč → prijeten prostor DCA → življenjski prostor
- (32) Doma ima svojo zasebnost → zasebnost doma → življenjski prostor
- (33) Svoje stvari sama pospravlja → samostojno pospravljanje doma → življenjski prostor
- (34) Gospa je vesela, da lahko živi doma → zadovoljstvo z življenjem doma → življenjski prostor

9.2.8.INTERVJU H

1. Mi lahko prosim opišete kako ste prišli v dnevni center in zakaj.

Ja nič, prišla sem /ker so doma videli, da ne morem več tako živeti/(1), da je treba nekaj organizirat. Tudi zato,/ ker biti sama doma je težko/(2)./ Hitro sem padla/(3), da sem bila kmalu fertik, nimam nobene moči. /Pa tudi zmedena sem./ (4) Jaz sem toliko prehodila s hčerko, počasi pa sem težko bila ko so bile vremenske spremembe. Bila sem čisto normalna, potem pa padala. Sama sem rekla, da je škoda, da se matram in se mi je zdel najbolj pametno da nekam grem. Še hčerka je šla na počitnice, drugače pa imam doma vse urejeno. Težava je glava, ker sama sebe na lepem vidim, da je nekaj narobe. Pol grem pa takrat malo počivat.

2. Kdo vas je pa pripeljal sem?

Ta, ki je danes, včeraj pa danes, /od mojega sina žena/(5). /Saj smo prijatelji, si pomagamo, pa tudi vnuki so pridni./ (6) Hčerka pa mož sta šla na počitnice. Ampak tako počasi. /Imam celiakijo in sem imela težave s tem/(7), bila sem pa prva, ki so ji ugotovili to bolezen.

3. Kakšni pa so bili vaši občutki ko ste prišli?

/Vesela sem/(8), ker mene ne moti, da sem sama, potem si pa mislim... tudi drugi ne morejo tako, ker imajo oni svoje kar rabijo. Sem vesela, da je hčerka rekla, da bomo zdaj skupaj ko pride nazaj. /Vsi skrbijo zame, pomagajo, da nisem prizadeta/(9). Ker živimo pa zelo blizu.

4. Mi lahko opišete, kako poteka vaš dan?

Ja ko se zbudim, še malo poležim. Vsak dan. /Potem vstane, grem se oblečt, umit./ (10) Dajo mi, samo to dela. Kopala sem se, se ne upam več sama, da ne padem. ampak nisem jaz, jaz skrbim in premislim, ali bom to lahko. /Popoldneve sem veliko zunaj, če/(11) ni vroče, pa tudi ne pustijo me same, da hodim. Vsi so prijazni. Hudi je. Jaz sem mislila, da me dajo v dom, ampak oni me nočejo tja poslati.

5. Pri komu pa stanujete?

/Jaz živim s hčerko in sem tu, v hiši, odkar je mož umrl./ (12) In živimo normalno, hčerka je sem prišla enkrat, ker je na počitnicah. /Zato zdaj oni skrbijo zame/(13). Popoldan me zdajle, ko so naši, oni imajo vsi svoje družine in mi pomagajo, kolikor mi lahko. Zdaj skrbita zame sin pa snaha.

6. Kako se pa razumete s sorodniki?

/Vsi so ljubeznivi. Vsi poskrbijo zame, imam to zelo lepo urejeno./ (14) To je moja hiša, dala sem jo njej, pa otroci so še. /Imam vse svoje, svojo sobo, kopalnico, kuhinjo, so vsi zelo skrbni, zato nimam težav./ (15)

7. Kako se pa počutite tukaj in kako se razumete z ostalimi?

/Dobro je, sem vesela, da sem prišla/(16), ker vem, da morajo tudi oni nekam iti. Imam zmenjeno, da se delijo ko skrbijo zame. /Pa tudi z drugimi se tukaj razumem, sem zelo zadovoljna./ (17)

8. Ste popoldan velikokrat sami doma?

/Nikoli nisem več sama/(18), vedno je kdo doma. Sem že prosila, naj me dajo v dom.

9. Kako je pa s tem, kaj vi želite, vaša izbira. Vas upoštevajo domači?

Mi se vse sami lepo zmenimo za doma. /Imam svoj denar/(19) /in ga zapravijo za tisto, kar rečem da mi kupijo. Hčerka mi kupuje/(20), /pa tudi kuha mi./ (21)

10. Kako se razumete z zaposlenimi?

Jaz nobenega ne poznam, /tukaj se vsi samo pogovarjamo/(22). /Zdaj se igramo tombolo./ (23)

11. Imate občutek, da so večvredni?

/Ne/(24), /se mi zdi da me kar spoštujejo/(25) in me imajo radi.

12. Kako se pa razumete s sosedi?

/Imam kar veliko prijateljev/(26), imamo pa več takih, ki smo skupaj hodili. To so pravi prijatelji, se družimo skupaj. Pa na obiske hodimo. Vsak dan grem s hčerko v Tivoli na sprehod, pa na Staro goro. /Pa tudi za več dni skupaj./ (27)

13. Mi lahko opišete kakšen se vam zdi vaš prostor doma, imate zasebnost?

/Ja živimo v hiši, smo skupaj/(28). /Imam svojo sobo, kopalnico in kuhinjo./ (29) Pa sama sem se kopala, sama skrbela zase.

14. Imate tudi ključ od hiše?

/Ne, ključa pa ne maram, me moji hodijo gledat če sem dobro./ (30)

15. Kaj menite, kdo je tista oseba, ki najbolj skrbi za vas in za vašo samostojnost?

/Ja to pa sigurno hčerka in sin/(31), onadva sta tista, ki tudi dajeta katera zdravila moram jemati. Ja njima zaupam.

Odperto kodiranje :

- (1) Gospa je prišla sorodniki niso mogli več tako živeti → preobremenjenost sorodnikov → prihod v dnevni center aktivnosti
- (2) Gospa je prišla ker je bilo težko biti sama → osamljenost → prihod v dnevni center aktivnosti
- (3) Gospa je doma hitro padla → nesamostojnost → prihod v dnevni center aktivnosti
- (4) Gospa je bila doma zmedena → zmedenost → prihod v dnevni center aktivnosti
- (5) V DCA jo vozi sinova žena → spremstvo sorodnikov → prihod v dnevni center aktivnosti
- (6) S sorodniki so prijatelji → dobro razumevanje → odnos s sorodniki
- (7) Gospa ima celiakijo → bolezen → prihod v dnevni center aktivnosti
- (8) Gospa se je veselila prihoda v DCA → dobri občutki → občutki ob prihodu
- (9) Sorodniki skrbijo zanjo doma → skrb sorodnikov → odnos s sorodniki
- (10) Gospa vsako jutro sama vstane, se umije in obleče → lasten nadzor → možnost izbire
- (11) Popoldan je veliko zunaj → sedenje v parku → potek dneva
- (12) Stanuje s hčerko → bivanje s sorodniki → življenjski prostor
- (13) Sorodniki skrbijo zanjo → skrb sorodnikov → odnos s sorodniki
- (14) S sorodniki se dobro razume → dobro razumevanje → odnos s sorodniki
- (15) Ima še vedno svoje prostore → lastni prostori doma → življenjski prostor
- (16) Z ostalimi obiskovalci se dobro razume → dobro razumevanje → odnos z drugimi obiskovalci
- (17) Gospa je tu zelo zadovoljna → prijeten prostor DCA → življenjski prostor
- (18) Gospa doma ni nikoli več sama → nesamostojna doma → življenjski prostor
- (19) Gospa ima svoj denar → samostojno upravljanje z denarjem → možnost izbire
- (20) Kupujejo ji domači → nakupovanje s strani sorodnikov → možnost izbire
- (21) Kuhajo ji sorodniki → kuhanje s strani sorodnikov → možnost izbire
- (22) Z zaposlenimi se dobro razume → dobro razumevanje → odnos z zaposlenimi
- (23) Pogosto igrajo tombolo → tombola → potek dneva
- (24) Nima občutka da so zaposleni večvredni → brez občutka večvrednosti zaposlenih → odnos z zaposlenimi
- (25) Zaposleni jo spoštujejo → spoštovanje s strani zaposlenih → odnos z zaposlenimi
- (26) Gospa ima veliko prijateljev → stiki s prijatelji → socialna mreža
- (27) S sorodniki hodi na izlete → izleti → odnos s sorodniki
- (28) Živi skupaj s sorodniki → druženje → odnos s sorodniki
- (29) Gospa ima svoje prostore → zasebnost doma → življenjski prostor
- (30) Gospa nima ključa od hiše → brez lastnih ključev → življenjski prostor
- (31) Sin in hčerka sta njena zagovornika → sorodniki kot zagovorniki → odnos s sorodniki

9.2.9.INTERVJU I

1. Prosim, če lahko opišete razlog, zakaj ste se odločili, da boste prihajali sem, v dnevni center? Kdo vas je sem pripeljal?

/Sin me je najprej peljal v dom,/(1) da sem podpisala odločbo. No pol me je pa sem pripeljal. /Mi je pa bilo všeč in sem sprejela, da me je tukaj pustil/(2). To je bilo januarja. Do lani je bilo dobro. /Ponehujejo mi zaklopke in zato lahko dol padem, to je pa nevarno./ (3) /Sin me je nagovarjal, me je kar sam pripeljal/(4) /pa sem tukaj vsak dan od pol devetih/(5) /do štirih popoldan/(6). /Pol grem pa domov s trolo/(7)

2. Kako se pa tukaj počutite?

/Dobro, v redu se počutim/(8), se kar hitro vživim. Ni mi bilo težko, sem lepo sprejela in bom kar tukaj ostala. /Pa še lažje je, ker nisi v domu in greš vsak dan nazaj domov./ (9)

3. Kaj pa počnete tukaj?

/Ja takole, tukaj barvamo/(10), /delamo vaje za spomin./(11)

4. Kako pa poteka vaš dan?

/Ja sama se zbudim, se umijem in napravim za odhod./(12) /Včasih obesim perilo/(13), pa sina počakam da skupaj še zajtrk pojeva. Vmes odnesem še smeti in ga počakam pri avtu. No on me pol zapelje sem, tam nekje ob pol devetih. Tukaj pa malo /telovadimo/(14) /in gremo na kakšen sprehod/(15). Ko pa pridem popoldan domov, pa moram poklicati sina, da sem doma, pa še skuham mu govejo juho če hoče. Spomladi pa malo rože presajam, pa vsak dan malo pomijem.

5. Se pravi da si sami določate kaj boste delali, sami skrbite zase?

/Ja, še lahko sama skrbim zase. Ja saj imam proste roke, delam kar želim./(16)

6. Kdo pa razporeja z vašim denarjem?

/Ja tudi sama. Vsak mesec grem na banko po pokojnino. Pa sama grem tudi v trgovino, ker je blizu moje hiše./(17)

7. Kako se pa razumete z ostalimi tukaj?

/V redu so mi vsi, zdijo se mi super. Se razumem z vsemi./(18) Z nekaterimi /skupaj kaj delamo/(19), če ne gremo pa malo ven na sprehod, pa /tombolo/(20) in delamo malo za spomin. Pa telovadimo tudi.

8. Imate veliko prijateljev doma?

/Ja moje sestre me kar naprej kličejo/(21). /S sosedi pa nimam opravka,/(22) imela sem sosedo, sva se veliko družile, pa sama pa nimam iti kam.

9. Kako se pa razumete s sorodniki?

Ja živim samo s sinom, /on skrbi zame, on odloča če je kaj takega/(23). Drugače imam pa še enega sina v Kopru pa ga tudi obiščeva. /Ker živim pri enem sinu, imam sojo sobo./(24)

10. Kako se pa razumete z zaposlenimi?

/Dobro/(25), /me spoštujejo/(26).

11. Kako se pa kličete med seboj?

/Ja vikamo se./(27)

12. Imate kdaj občutek da so večvredni?

/Ne, nimam tega občutka. So zelo prijazni./(28)

13. Kakšen se vam pa zdi ta prostor za druženje?

/Ja v redu,/(29) samo premalo izkoriščen, malo nas je tukaj.

14. Kakšen prostor imate pa doma v hiši? Imate kraj za zasebnost?

Doma pa imam svojo sobo, za 80. rojstni dan pa sem dobila še gugalnik. Zdaj pa se vsedem gor in gledam televizijo.

15. Imate svoj ključ od hiše?

/Ja, ker sem popoldan sama dom, ko sina še ni. Pa imam ključ in grem sama noter./(30)

Odprto kodiranje :

- (1) Sin jo je pripeljal v dom → spremstvo sorodnikov → prihod v dnevni center aktivnosti
- (2) Gospe je bilo tu všeč → dobri občutki → občutki ob prihodu
- (3) Ponehujejo ji zaklopke → bolezen → prihod v dnevni center aktivnosti
- (4) Zjutraj pride sem → prihod zjutraj → prihod v dnevni center aktivnosti
- (5) Sin jo je nagovarjal naj hodi sem → preobremenjenost sorodnikov → prihod v dnevni center aktivnosti
- (6) Popoldan odide domov → odhod popoldan → prihod v dnevni center aktivnosti
- (7) Vozi se s trola → samostojna vožnja → prihod v dnevni center aktivnosti
- (8) Tu se gospa počuti dobro → občutki sprejetosti → občutki ob prihodu
- (9) Lažje ji je, ker se vsak dan vrača domov → zadovoljstvo z življenjem doma → življenjski prostor
- (10) Tukaj barvajo → ročne spretnosti → potek dneva
- (11) Delajo vaje za spomin → vaje za spomin → potek dneva
- (12) Zjutraj se sama zbudi, umije, obleče in pripravi za odhod → lasten nadzor → možnost izbire
- (13) Doma obesi tudi perilo → hišna opravila → potek dneva

- (14) Tukaj telovadijo → telovadba → potek dneva
- (15) Gredo na skupen sprehod → sprehod → potek dneva
- (16) Gospa si sama določa stvari v življenju → lasten nadzor → možnost izbire
- (17) Sama razpolaga s svojim denarjem → samostojno upravljanje z denarjem → možnost izbire
- (18) Z ostalimi obiskovalci se dobro razume → dobro razumevanje → odnos z drugimi obiskovalci
- (19) Skupaj se družijo → druženje → odnos z drugimi obiskovalci
- (20) Igrajo tombolo → tombola → potek dneva
- (21) Stike vzdržuje s svojimi sestrami → druženje → odnos s sorodniki
- (22) S sosedi nima stikov → šibka socialna mreža → socialna mreža
- (23) Sin določa o pomembnih stvareh → sorodniki kot zagovorniki → odnos s sorodniki
- (24) Ima svojo sobo → lastni prostori doma → življenjski prostor
- (25) Z zaposlenimi se dobro razume → dobro razumevanje → odnos z zaposlenimi
- (26) Zaposleni jo spoštujejo → spoštovanje s strani zaposlenih → odnos z zaposlenimi
- (27) Med seboj se vikajo → vikanje → odnos z zaposlenimi
- (28) Nima občutka da so zaposleni večvredni → brez občutka večvrednosti zaposlenih → odnos z zaposlenimi
- (29) Prostor ji je všeč → prijeten prostor DCA → življenjski prostor
- (30) Ima svoj lasten ključ od hiše → lasten ključ → življenjski prostor

9.3.Priloga 3 – zapisi opazovanja z odprtim kodiranjem

9.3.1.DAN 1, ponedeljek 08.06.2015

V dnevno varstvo sem prišla že kmalu po njegovemu odprtju, ob 6.45 uri. V prostorih dnevnega varstva me je pričakala ena izmed zaposlenih, ki je sporočila, da je njena sodelavka še na bolniški, zato me je prosila za pomoč. Seveda sem z veseljem priskočila na pomoč vsakič, ko je bilo to potrebno.

Ker sva bile tam z zaposleno osebo same, mi je pokazala prostore dnevnega varstva. Po vstopu skozi vrata pridemo naravnost /v dnevno sobo/(1), kjer stoji na desni strani večja miza, okoli nje pa so postavljeni stoli in daljša klop. Stena za mizo je vsa polepljena s /slikami in drugimi izdelki obiskovalcev dnevnega varstva/(2). Izdelki so zelo raznoliki (slike, lepljenke, voščilnice, rože iz papirja, okrašena jajca, izdelki iz gline,...). Poleg v kotu stoji pisalna miza z računalnikom. Nasproti mize stojijo omare, njihove police pa so polne izdelkov in knjig. Iz dnevne sobe vodi hodnik na /WC, ki je namenjen obiskovalcem dnevnega varstva/(3), /WC za zaposlene ter prostor za počitek/(4). /WC za obiskovalce dnevnega varstva je odklenjen in ključavnica nima ključa/(5), /drugi WC pa je zaklenjen in ključ spravljen na drugem mestu./(6) Soba za počitek je manjša, v njej pa so štiri postelje in dva fotelja. /Na hodniku so tudi omarice, na katerih so napisana imena obiskovalcev/(7) dnevnega varstva, tam stoji tudi voziček in hodalica za potrebe obiskovalcev. Levo od dnevne sobe se /nahaja jedilnica s kuhinjo/(8). Ta prostor je zelo prostoren, v njem je več miz, za katera je prostor nekje do 20 obiskovalcev. Na eni izmed sten visi velika televizija. Prostor je zelo svetel in prijeten. Na zadnjem delu jedilnice stoji manjša kuhinja s hladilnikom, mikrovalovno pečico, pomivalnim strojem in pečico. Na hladilniku je obešen jedilnik za teden dni naprej. V jedilnici je tudi radio.

Obiskovalci dnevnega varstva so začeli prihajati po 7.30. uri. /Nekaj obiskovalcev dnevnega varstva se je pripeljalo z mestnim avtobusom./(9) /Tri obiskovalce je v dnevno varstvo pripeljal šofer, ki je zaposlen za prevažanje teh ljudi/(10). /Ostale obiskovalce pa so pripeljali svojci/(11). Tako je do osme ure v dnevno varstvo prispelo sedem ljudi, po deveti uri pa se je pridružila še ena gospa, tako da je bilo na koncu sedem obiskovalcev dnevnega varstva (dva moška in pet žensk). Enega gospoda je sorodnica pripeljala na /poskusno bivanje v dnevno varstvo./(12)

/Po prihodu v dom so obiskovalci dobili skodelico kave in se pripravili na jutranji zajtrk./(13) Zaposlena je pripravila mizo za 5 obiskovalcev (/ena gospa je prišla pozneje in je jedla doma, ena gospa pa je prišla pravočasno a nikoli ne zajtrkuje v DV/14)). Za zajtrk so obiskovalci dobili kruh, namaze po želji in čaj. /Vsakemu obiskovalcu je zaposlena prinesla zajtrk na njegovo mesto/(15), saj ima vsak od obiskovalcev

svoje mesto, na katerega je vaje in to zaposleni upoštevajo/(16). /Zajtrk traja nekje 30 minut, a to je le okvirno določen čas/(17). Ko vsi obiskovalci pozajtrkujejo, se pospravi ostanke in /začne se telovadba/(18), /ki jo vodi zaposlena/(19) /Telovadba je lažje oblike in prilagojena starejšim ljudem/(20). Telovadili so skoraj vsi obiskovalci, vse pa je po njihovih željah in močeh. Po telovadbi se je začelo /branje novic iz časopisa/(21). Med novicami so obiskovalci tudi kaj pokomentirali. Po prebranih novicah je /prišla prostovoljka, ki je odpeljala nekaj članov na sprehod/(22). Sama sem ostala v DV in opravila intervju z gospo, ki je sedela v dnevnem prostoru in /izdelovala voščilnice. /(23)Po opravljenem intervjuju sem /eno gospo pospremila ven na klopco/(24),/ kjer je brala knjigo/(25). Z enim od stanovalcev sem /odigrala nekaj iger Človek ne jezi se/(26), kasneje pa še z drugimi stanovalkami. /Ko se je ena izmed njih naveličala, je prenehala igrati/(27) Vmes so obiskovalci /pojedli malico/(28), malo sadja, sladoled, smetana in sok. Igrali smo igrati vse /do kosila ob 12.00/(29) Malo pred tem je prišel gospod poskusno v DV in ker je zelo slaboviden, je/ želel najprej počivati/(30) Z zaposleno sva mu pomagale v posteljo in jaz sem mu prinesla sok. Ko je bil čas kosila, sva gospoda pospremile v jedilnico tako, da je zaposlena držala gospoda za roke in hodila pred njim ter mu govorila kje so ovire. Sama sem pomagala pri delitvi kosila ter pomagala pri razkuževanju rok za tiste, ki so to hoteli. Pri tem je potrebno paziti na diete, ki jih imajo. Obiskovalci so pojedli količino kosila po svojih željah. Kosilo je trajalo nekje 30 minut. Po kosilu gredo obiskovalci lahko počivati, kot je šel gospod, ali pa počnejo kaj drugega. Ena gospa je nadaljevala z ročnimi deli, /ena gospa pa je odšla proti domu/(31). /Za ostale pa je sledila tombola/(32), ki sem jo sama vodila. Izvedela sem, da je tombola kot nekakšen ritual, saj so obiskovalci nad njo navdušeni in jo želijo igrati. Tombola je igralo pet obiskovalcev. Igrali so tri kroge, nato pa so dejali da imajo dovolj. Takrat sem izkoristila priložnost in opravila še dva intervjuja. Ostali so v tem času preživljali čas v /dnevnem prostoru in se pogovarjali/(33) /Ena gospa je dobila obisk, obiskala jo je prijateljica/(34)

/Ob 14.30. uri je šofer prišel po tri gospe in jih odpeljal domov/(35) /enega gospoda pa je prišla iskat sorodnica. Po tretji uri je še enega gospoda domov pospremila vnukinja, eno gospo pa snaha/(36)

S tem se je zaključil moj prvi dan v DV, ki se zapre ob 16.00 uri.

Odprto kodiranje:

- (1) V dnevnem varstvu imajo dnevno sobo → dnevna soba → prostori dnevnega varstva
- (2) Izdelki obiskovalcev so razstavljeni → ročni izdelki → prostori dnevnega varstva
- (3) WC za obiskovalce je ločen → WC za obiskovalce → prostori dnevnega varstva
- (4) V dnevnem varstvu se nahaja tudi soba za počitek → soba za počitek → prostori dnevnega varstva
- (5) WC za obiskovalce nima ključa → WC brez ključa → prostori dnevnega varstva
- (6) WC zaposlenih je zaklenjen → WC zaposlenih ima ključ → prostori dnevnega varstva
- (7) Obiskovalci imajo svoje omarice → omarice za obiskovalce → prostori dnevnega varstva
- (8) Dnevno varstvo ima jedilnico in kuhinjo → kuhinja z jedilnico → prostori dnevnega varstva
- (9) Obiskovalci pridejo z mestnim avtobusom → prihod z mestnim avtobusom → Prihod v dnevno varstvo
- (10) Prihod v dnevno varstvo s šoferjem → organiziran prevoz s strani dnevnega varstva → prihod v dnevno varstvo
- (11) Prihod s spremstvo sorodnikov → spremstvo sorodnikov → prihod v dnevno varstvo
- (12) Gospod je prišel poskusno v dnevno varstvo → poskusna doba v dnevnem varstvu → prihod v dnevno varstvo
- (13) Zjutraj ob prihodu obiskovalci dobijo zajtrk → zajtrk → potek dneva
- (14) Če ne želijo jesti, jih ne silijo → možnost odločanja o prehrani → možnost izbire
- (15) Vsak obiskovalec si izbere svoj prostor za mizo → možnost izbire prostora pri jedi → možnost izbire
- (16) Zaposleni upoštevajo njihove želje → upoštevanje želja s strani zaposlenih → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (17) Obiskovalci lahko jedo kolikor časa želijo → možnost odločanja o trajanju obroka → možnost izbire
- (18) Sledi telovadba → telovadba → potek dneva

- (19) Zaposleni vodijo telovadbo → vodenje s strani zaposlenih → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (20) Telovadba je prilagojena njim → prilagajanje s strani zaposlenih → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (21) Branje novic iz časopisa → branje novic iz časopisa → potek dneva
- (22) Prostovoljka odpelje nekaj obiskovalcev na sprehod → spremstvo prostovoljke na sprehodu → potek dneva
- (23) Izdelovanje voščilnic → ročne spretnosti → potek dneva
- (24) Gospo sem pospremila na klopco pred stavbo → sedenje v parku → potek dneva
- (25) Obiskovalka je brala knjigo → branje knjig → potek dneva
- (26) Igranje igre Človek ne jezi se → igranje družabnih iger → potek dneva
- (27) Obiskovalci se sami odločijo če želijo igrati → možnost odločanja o izbiri aktivnosti → možnost izbire
- (28) Potem sledi malica → malica → potek dneva
- (29) Ob 12.00 uri je sledilo kosilo → kosilo → potek dneva
- (30) Obiskovalci gredo lahko tudi počivat → počitek → potek dneva
- (31) Ena od obiskovalk je samostojno odšla proti domu → možnost samostojnega odhoda → možnost izbire
- (32) Obiskovalci zelo radi igrajo tombolo → igranje tombole → potek dneva
- (33) Obiskovalci se v prostem času radi družijo med seboj → medsebojno druženje → odnos med obiskovalci / stanovalci
- (34) Eno gospo je medtem obiskala prijateljica → redni stiki s prijatelji → socialna mreža
- (35) Obiskovalce lahko domov zapelje šofer → organiziran prevoz domov → prihod v dnevno varstvo
- (36) Druge odpeljejo domov sorodniki → spremstvo sorodnikov → prihod v dnevno varstvo

9.3.2.DAN 2, torek 09.06.2015

Drugi dan sem v DV prišla malo pozneje, ob 8.00. uri. Večina obiskovalcev je že bila v dnevnih prostorih, prišlo je samo še nekaj ljudi. Tako je danes zjutraj v DV prišlo 7 ljudi, med katerimi je bila večina že včeraj. Dve gospe sta zame bili še nepoznani, zato sem se predstavila. Prav tako so danes vsi dobili skodelico kave, po tem pa je /sledil zajtrk/(1), ki je bil podoben včerajšnjemu. /Po kosilu/(2) /je sledila telovadba/(3). Sodelovalo je 6 ljudi, /ena gospa ni hotela sodelovati/(4). /Po telovadbi sem prebrala nekaj novic/(5), /potem pa je sledil sprehod/(6), katerega so se udeležile le tri obiskovalke. /Sama sem se ponovno igrala igro z gospodom/(7) ki je bil zelo vesel, da sem si vzela čas zanj. Po tem sem pomagala pri /pripravi malice/(8) Ko so se obiskovalci vrnili s sprehoda, /smo se skupaj usedli za mizo ter klepetali/(9) Zaželeno je bilo, da vsi sodelujejo. Med pogovorom smo razdelili malice (sadje in piškote). Ker sem že včeraj prosila eno gospo za sodelovanje v intervjuju, me je sama poklicala, da mi odgovori na nekaj vprašanj.

Po tem sva se vrnili v jedilnico in se še naprej pogovarjali. /Nekateri obiskovalci so aktivno sodelovali v pogovoru, drugi spet manj/(10) gospod pa, ki ni želel sodelovati, se je umaknil v mirnejši del jedilnice. Ena od stanovalk je /zapela nekaj pesmi/(11) /nato pa je odšla počivat, saj je bila utrujena/(12)

/Pogovor je teklen vse do kosila/(13). Pri pripravi kosila sem sama pomagala. Obiskovalci DV so se usedli v jedilnico. Opazila sem, /da se vsi obiskovalci vedno usedejo na svoje mesto, saj so tako navajeni/(14) Ena gospa je /od doma celo prinesla svojo blazino za stol, druga pa podstavek za noge/(15) Vsi obiskovalci so dobili kosilo, primerno njihovim dietam. Po kosilu je za nekatere sledil počitek, sama pa sem želela opraviti še en intervju, a gospa, ki sem jo prosila ni bila za. /Zato sem ponovno vodila tombolo/(16), kjer je sodelovalo 5 oseb. Tombola je potekala nekje med 12.30. in 13.30. uro. Po tem je ena izmed zaposlenih prebrala malo časopisa in /tako smo dočakali šoferja, ki je prišel ob 14.30. uri in odpeljal dve gospe domov. /(17)//Malo kasneje sta odšla domov še dva obiskovalca s sorodniki/(18). Ob 15.30. uri pa sta odšli še zadnji dve obiskovalki.

Odprto kodiranje:

- (1) Zjutraj obiskovalci dobijo zajtrk → zajtrk → potek dneva
- (2) Kasneje pride na vrsto tudi kosilo → kosilo → potek dneva
- (3) Zaposleni vodijo telovadbo → telovadba → potek dneva
- (4) Ena gospa ni želela sodelovati → možnost odločanja o izbiri aktivnosti → možnost izbire
- (5) Sledilo je branje novic iz časopisa → branje novic iz časopisa → potek dneva
- (6) Obiskovalci imajo vsak dan možnost iti na sprehod → spremstvo prostovoljke na sprehodu → potek dneva
- (7) Obiskovalci se igrajo družabne igre → igranje družabnih iger → potek dneva
- (8) Zaposleni so jim pripravili malico → malica → potek dneva
- (9) Po malici je sledil klepet → medsebojno druženje → odnos med obiskovalci / stanovalci
- (10) Obiskovalci sodelujejo če želijo → možnost odločanja o izbiri aktivnosti → možnost izbire
- (11) Ena obiskovalka rada kaj zapoje → petje → potek dneva
- (12) Nato je odšla počivat → počitek → potek dneva
- (13) Kasneje je bil čas kosila → kosilo → potek dneva
- (14) Obiskovalci sedijo vsak na svojem prostoru → upoštevanje želja s strani zaposlenih → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (15) Obiskovalci lahko od doma prinesejo kakšno svojo stvar → možnost odločanja o prinašanju lastnih stvari → možnost izbire
- (16) Kasneje smo igrali tombolo → igranje tombole → potek dneva
- (17) Obiskovalce domov zapelje šofer → organiziran prevoz domov → prihod v dnevno varstvo
- (18) Obiskovalce pridejo iskat njihovi sorodniki → spremstvo sorodnikov → prihod v dnevno varstvo

9.3.3.DAN 3, sreda 10.06.2015

V sredo sem začela svoje opazovanje v DSO Šiška. Ko sem prišla, me je socialni delavec predstavil zaposlenim ter me odpeljal v /prvo nadstropje doma./ (1) Ko sem prišla v /dnevni prostor, sem se usedla poleg mize k stanovalcem/ (2). Ker sem bila tam že zgodaj, so /zaposleni še vedno pripravljali stanovalce/ (3) za /zajtrk/ (4). /Stanovalce tako vsako jutro čaka jutranje bujenje/ (5), /nega/ (6), /postiljanje postelje/ (7). Do osme ure so vsi stanovalci že bili v dnevnem prostoru. /Večina stanovalcev sedi za mizo/ (8), nekateri gledajo televizijo. Deset stanovalcev (9 žensk in 1 moški) so bili na vozičkih, 14 pa jih je sedelo na stolihi. Opazila sem da se /stanovalci lahko neprestano gibajo po oddelkih/ (9), saj sta dve gospe nenehno hodile od mize do svoje sobe in nazaj.

Prostor za ljudi z demenco se nahaja v prvem nadstropju, kamor vodijo tako stopnice, kot tudi dvigalo. /Vrata iz stopnic niso zaklenjena, imajo pa »bunko«, zato stanovalci tega ne znajo odpreti/ (10). /Dvigalo so nekaj dni nazaj spremenili, tako da za odprtje vrat niso več potrebni ključi, ampak je potrebno pritisniti dva gumba hkrati./ (11) Hodnik v prvem nadstropju je dolg in povezuje dva dela. /Sobe so eno in dvoposteljne/ (12), /ločeni so tudi glede na spol/ (13). /V vratih ni ključev./ (14) Jedilnica je prostorna, a vseeno zelo majhna v primeru, da so vsi stanovalci v njej (zaradi vozičkov, ki zavzamejo veliko prostora). /V jedilnici je televizija in radio/ (15). /Stene so okrašene s slikami in izdelki/ (16). Slike imajo motive rastlin, dojenčkov, živali, slike ljudi in njihove fotografije. /Na eni steni pa je veliko ogledalo, v katerem se lahko stanovalci ogledajo od glave do nog./ (17) Skozi okna jedilnice se opazi manjši park in bloki. /Okna so velika, a se odpirajo samo s ključem, tako da jih stanovalci sami ne morejo odpreti. / (18) Vendar pa zaposleni upoštevajo želje in jih odpirajo in zapirajo po potrebi./ (19)

Ko sem opazovala jutranje dogajanje, sem opazila, da je v jedilnici zelo živahno. Opazila sem, /da se stanovalce spodbuja k samostojnemu oblačenju./ (20) /Prav tako se spodbuja stanovalce, ki še imajo orientacijo, da obiskujejo zajtrk v jedilnici v pritličju doma/ (21) (dve gospe). /Zaposleni se trudijo, da ugodijo stanovalcem željo, kje želijo sedeti/ (22). Iz pogovora sem razbrala, da so stanovalke vajene svojega sedežnega reda. Pred zajtrkom se stanovalcem razdeli jedilni pribor, servieto, vsakemu pa dajo tudi brisačo, da ne umažejo oblačil.

/Stanovalce se spodbuja k temu, da si izkazujejo ljubezen, da se objemajo, da pokažejo čustva./ (23) /Prav tako se spodbuja stanovalce da sami jejo, pijejo, si sami namažejo kruh z namazi./ (24)

Ob 8.45 se začne zajtrk, /nekateri stanovalci morajo hraniti./ (25) Za vsakega stanovalca je določeno katero hrano lahko je (diete), količino pripravijo zaposleni, /stanovalci pa lahko dobijo še hrane, če želijo./ (26) Ob 9.30 je bilo konec zajtrka in stanovalci /lahko ko pojejo odidejo v sobo ali se sprehajajo po oddelku. / (27) Stanovalci, ki so na vozičkih morajo počakati da jih odpeljejo./ (28) Ob 9.45 /smo odšli na dvorišče./ (29). /Stanovalce se spodbuja k odhodu na velik vrt./ (30). Nekateri stanovalke so samo sedele na klopci, nekatere so si želele sprehoda. /Zaposleni se trudijo, da ugodijo vsem./ (31). /Ena izmed stanovalk zelo rada hodi in zaposleni vedno hodijo skupaj z njo./ (32) Opazila sem, da v zaposlenih ni nejevolje ko je potrebno se sprehajati, saj to z veseljem delajo. /Zaposlenim pomagajo tudi študentje Fakultete za zdravstvo in dijaki Srednje zdravstvene šole ter delavci javnih del in prostovoljci./ (33)

/Vrt pred domom predstavlja prostor, kjer se ljudje z demenco srečujejo z drugimi stanovalci./ (34) doma in prav tako z vsemi zaposlenimi v domu. Opazila sem, da si zaposleni med seboj pomagajo pri varovanju stanovalcev. Vzdušje na vrtu je zelo sproščeno, veliko je sprehajanja po potkah. /Vrt je zelo velik, sicer ograjen./ (35) vendar je ta ograja skrita z živo mejo. /Stanovalce se spodbuja k sprehajanju./ (36) zaposleni pa jim pomagajo pri ravnotežju, da ne padejo. Stanovalci imajo na vrtu možnost sedeti na soncu ali v senci, pomembno pa je, da zaposleni vedo kje so. Pri druženju na vrtu sem spoznala, da /zaposleni do neke mere dovolijo stanovalcem z demenco prosto gibanje, a samo tako, da jih je možno nadzorovati./ (37)

Ob enajsti uri je sledil /skupinski odhod nazaj na oddelek. Pomembno je, da se pri tem nadzoruje vse stanovalce, da se kdo ne izgubi./ (38) Tudi sama sem pomagala stanovalcem na vozičkih do dvigala, pri tem pa so zaposleni tudi druge stanovalce spodbujali k sodelovanju.

Po prihodu vseh stanovalcev nazaj na oddelek, so negovalke /opravile nego./ (39) in /nekateri stanovalce popeljale v sobo./ (40). Tisti stanovalci, ki niso bili utrujeni /so kosilo./ (41) /lahko jedli v jedilnici, ostali pa so svojega pojedli kar v sobi./ (42). Pri tem so se upoštevale diete stanovalcev. če so želeli so lahko pojedli veliko ali malo. Po kosilu je sledil /počitek./ (43) za stanovalce. Tako so se lahko sproščali ob televiziji ali se sprehajali po oddelku. Ena od zaposlenih je skupaj z njimi /zapela nekaj slovenskih starih pesmi. Skoraj vsi stanovalci so z veseljem zapeli skupaj z njo./ (44). Opazila sem, da je zaposlena upoštevala želje, katere pesmi želijo peti. /Ob tem je vsak stanovalec dobil sok ali čaj, če je hotel./ (45)

Počitek se je končal ob 14.00 uri, ko smo ponovno šli skupaj na vrt. Toda popoldanskega sprehoda po vrtu se je udeležilo samo šest stanovalcev. /Če kateri od stanovalcev ni želel ven, se je njegova želja upoštevala./ (46) Zaradi vročine je bilo potrebno stanovalce pospremiti do sence.

Ko smo se vrnili na oddelek je stanovalce čakala /malica./ (47). Štirje stanovalci so malicali v jedilnici, ostali so želeli malico v sobi. Popoldan je tako minil zelo mirno, saj je večina stanovalcev želela iti po kosilu počivati. Opazila sem, da se sicer spodbuja stanovalce k aktivnemu življenju, pa vendar njihovih želja ne prezrejo. Menim pa tudi, da so zaposleni bili prizanesljivi tudi zaradi same vročine, ki pripomore k večji obremenjenosti starih ljudi.

Ko sem sedela s stanovalkami v jedilnici sem spoznala, da so popoldnevi na oddelku zelo tihi. /V popoldanskem času namreč ni aktivnosti, ki bi stanovalce zaposlovala./ (48) Tako so bile stanovalke v jedilnici prepuščene same sebi. Opazovala sem kako se dve stanovalki sprehajata po oddelku in kako /zaposleni redno kopajo stanovalce./ (49). Ob tem je pomembno poudariti, da so zaposleni bili prisotni pri kopanju in stanovalcem bili v pomoč. Popoldnevi so tako namenjeni opravljanju osebne nege stanovalcev, /prav tako pa je to čas, ko stanovalce obiščejo njihovi sorodniki. / (50)

Med opazovanjem sem spoznala, da so stanovalci z demenco vezani povsem na ta oddelek in /nimajo možnosti se sami sprehajati po domu (razen izjem)/ (51). Kljub temu pa se stanovalci lahko prosto gibljejo po celotnem oddelku. /Sobe stanovalcev so odklenjene./ (52) /zaradi česar imajo stanovalci možnost da se umaknejo v zasebnost./ (53) Prav tako sem opazila, da se stanovalce spodbuja da se sami oblačijo, saj se je ena izmed stanovalk večkrat preoblekla v enem dnevu.

Stanovalci so si popoldan krajšali s petjem. Nekaterim je glasba zelo pri srcu, spet drugim zanjo ni mar. Vsem pa je v dnevnem prostoru na voljo nekaj hrane, če želijo jesti.

Opazila sem tudi, da ima ena izmed stanovalk pri sebi /mobilni telefon da lahko pokliče sorodnike/(54). Zaposleni ji pri uporabi tudi pomagajo če potrebuje pomoč.

Kmalu se je stanovalkam za mizo pridružila zaposlena, ki je s seboj prinesla revije. Skupaj z /njimi je reševala križanke in jim brala šale/(55). Bila sem zelo začudena nad znanjem ene izmed stanovalk, saj je sama rešila celo križanko brez pomoči ostalih. Pri tem so sodelovale tiste stanovalke, ki so to želele, /ostale pa so po televiziji spremljale razvedrilno oddajo./(56) Popoldansko druženje se je tako končalo okoli /18.00 ure, ko je bila na vrsti večerja/(57). Nekateri stanovalci so večerjali kar v svojih sobah in njim so najprej razdelili hrano. Ostali so večerjali v jedilnici in po večerji sledi počitek.

Odperto kodiranje:

- (1) Oddelek za demenco je v prvem nadstropju → prvo nadstropje → prostori doma
- (2) Na oddelku je velik dnevni prostor → dnevni prostor → prostori doma
- (3) Zaposleni pomagajo stanovalcem da se pripravijo za zajtrk → pomoč zaposlenih pri opraviilih → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (4) Sledil je zajtrk → zajtrk → potek dneva
- (5) Zaposleni zjutraj zbudijo stanovalce → jutranje bujenje → potek dneva
- (6) Sledi jutranja nega → jutranja nega → potek dneva
- (7) Vsako sobo se pospravi in uredi posteljo → urejanje sobe → potek dneva
- (8) Stanovalci se pred zajtrkom zberejo v jedilnem prostoru, kjer ima vsak svoje mesto → možnost izbire prostora pri jedi → možnost izbire
- (9) Stanovalci se lahko prosto gibajo po oddelku → prosto gibanje po oddelku → možnost izbire
- (10) Vrata, ki vodijo na stopnice imajo »bunko« → vrata z »bunko« → prostori doma
- (11) Dvigalo se odpre s pritiskom na dva gumba hkrati → dvigalo z varovalom → prostori doma
- (12) Sobe so eno in dvoposteljne → eno in dvoposteljne sobe → prostori doma
- (13) Sobe so ločene glede na spol stanovalcev → ločenost sob na spol → prostori doma
- (14) Vrata sob nimajo ključa → brez ključa → prostori doma
- (15) V dnevnem prostoru je televizija in radio → televizija in radio → prostori doma
- (16) Stene so okrašene z izdelki stanovalcev → razstavljeni izdelki stanovalcev → prostori doma
- (17) Veliko ogledalo, v katerem se stanovalci gledajo → ogledalo → prostori doma
- (18) Okna imajo ključavnice in jih stanovalci ne morejo odpirati → ključavnice na oknih → prostori doma
- (19) Zaposleni odpirajo okna → okna odpirajo po njihovih željah → možnost izbire
- (20) Zaposleni spodbujajo samostojnost pri oblačenju → spodbujanje samostojnosti pri oblačenju → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (21) Zaposleni spodbujajo, da nekateri stanovalci še hodijo sami v pritličje v jedilnico → spodbujanje samostojnega sprehajanja → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (22) Upoštevajo želje po tem, kje sedijo → možnost izbire prostora pri jedi → možnost izbire
- (23) Zaposleni jih spodbujajo, da izražajo ljubezen in čustva → spodbujanje stanovalcev k izražanju čustev → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (24) Zaposleni spodbujajo, da si stanovalci sami pripravijo hrano → spodbujanje stanovalcev k samostojni pripravi obroka → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (25) Zaposleni stanovalcem pomagajo pri hranjenju → nudijo pomoč pri hranjenju → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (26) Stanovalci lahko pojedjo kolikor želijo → možnost odločanja o prehrani → možnost izbire
- (27) Stanovalci imajo možnost samostojnega gibanja po oddelku → možnost samostojnega gibanja po oddelku → možnost izbire
- (28) Stanovalci na vozičkih so odvisni od zaposlenih → odvisnost gibalno oviranih starih ljudi → možnost izbire
- (29) Stanovalci so odšli skupaj z zaposlenimi na dvorišče → sedenje v parku → potek dneva
- (30) Dom ima velik vrt → velik vrt → prostori doma

- (31) Zaposleni se trudijo ugoditi vsem → prilagajanje s strani zaposlenih → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (32) Stanovalko, ki zelo rada hodi, zaposleni ves čas spremljajo → upoštevanje želja s strani zaposlenih → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (33) Zaposlenim so v veliko pomoč študentje, dijaki in prostovoljci → pomoč s strani drugih → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (34) Stanovalci se na vrtu družijo z drugimi → druženje na vrtu → odnos med obiskovalci / stanovalci
- (35) Vrt doma je ograjen → vrt je ograjen → prostori doma
- (36) Zaposleni spodbujajo stanovalce k sprehajanju → spodbujanje samostojnega sprehajanja → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (37) Zaposleni stanovalce tudi nadzirajo, a vseeno spodbujajo svobodo → vodenje s strani zaposlenih → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (38) Stanovalci ne smejo sami odhajati iz oddelka → nezmožnost samostojnega izhoda → možnost izbire
- (39) Zaposleni opravijo nego stanovalcem → nega → potek dneva
- (40) Sledi počitek za stanovalce → počitek → potek dneva
- (41) Za stanovalce zaposleni pripravljajo kosilo → kosilo → potek dneva
- (42) Stanovalci si izberejo ali bodo jedli v jedilnici ali v svoji sobi → možnost izbire prostora pri jedi → možnost izbire
- (43) Za stanovalce sledi popoldanski počitek → počitek → potek dneva
- (44) Stanovalci radi kaj zapojejo → petje → potek dneva
- (45) Stanovali imajo vedno na voljo čaj in sok → možnost odločanja o trajanju obroka → možnost izbire
- (46) Stanovalci se samo odločijo če želijo na vrt → možnost odločanja o izbiri aktivnosti → možnost izbire
- (47) Stanovalci dobijo malico ko pridejo z vrta → malica → potek dneva
- (48) V popoldanskem času je malo aktivnosti → malo aktivnosti v popoldanskem času → potek dneva
- (49) Stanovalce se kopa v popoldanskem času → kopanje → potek dneva
- (50) V popoldanskem času stanovalce obiščejo sorodniki → obiski sorodnikov → socialna mreža
- (51) Stanovalci sami ne morejo iz oddelka → nezmožnost samostojnega izhoda → možnost izbire
- (52) Sobe so odklenjene → brez ključa → prostori doma
- (53) Stanovalcem sobe predstavljajo zasebnost → zasebnost možna v sobah → prostori doma
- (54) Stanovalci imajo možnost uporabe lastnih mobilnih telefonov → možnost uporabe lastnih mobilnih telefonov → možnost izbire
- (55) V popoldanskem času stanovalci rešujejo križanke → reševanje križank → potek dneva
- (56) Gledanje televizije → gledanje televizije → potek dneva
- (57) Sledi večerja → večerja → potek dneva

9.3.4.DAN 4, četrtek 11.06.2015

V dom sem danes prišla ob deveti uri. Ko sem prišla na oddelok za ljudi z demenco so nekateri stanovalci /še vedno zajtrkovali/(1), drugi pa so se že pripravljali na/ piknik in domske igre na vrtu/(2)

. Tudi sama sem pomagala prepeljati stanovalce na vozičkih na /vrt/(3). Tam so bili zbrani /tudi ostali stanovalci doma in pa tudi uporabniki dnevnega varstva./(4)

Stanovalce smo prepeljali v senčni del vrta in jih posedli po klopeh. /Zaposleni so jih spodbujali k aktivnemu sodelovanju na igrah/(5). Nekateri izmed stanovalcev so se preizkusili /v balinanju,/(6) drugi pa v igri, kjer so metali na križ iz palic.

Domske igre so bile zelo razgibane in /hkrati prilagojene vsem stanovalcem/(7). /Zaposleni so se zelo trudili /(8)in spodbujali vse stanovalce k sodelovanju in tekmovanju. Vsem /stanovalcem so na vrt prinesli sok in pladnje s sadjem/(9). Prav tako so stanovalcem postregli s kavo, če so tako dogovorjeni.

/Malo pred enajsto uro smo stanovalce popeljali nazaj na oddelok./(10) /Dve stanovalki sta ostali na pikniku./(11) Ostali stanovalci so v dnevnem prostoru /počakali na kosilo/(12). /Med čakanjem na obrok so

se stanovanke sprehajali po prostorih/(13). Opazila sem tudi, da si lahko /sami postrežejo s čajem ali vodo, kar spodbuja njihovo samostojnost/(14). Malo pred dvanajsto so na oddelek pripeljali kosilo. Zaposleni so upoštevali diete, ki jih imajo stanovanke in jim hrano razdelili. /Ker se je ena gospa slabo počutila, je odšla v svojo sobo in tam pojedla kosilo./(15) /Stanovke se spodbuja da sami jejo/(16) in sami vzamejo zdravila. Po kosilu stanovanke odidejo iz dnevnega prostora. /Nekateri se sprehajajo po oddelku, drugi pa odidejo v sobo na počitek./(17) Spoznala sem, da po kosilu v jedilnici ostane zelo malo stanovalcev, /saj imajo skoraj vsi željo po zasebnosti/(18) in počitku.

/Ko so zaposlene pospravile mizo in odnesle hrano, je ena od njih začela pomivati tla./(19) Dve stanovki je premaknila k steni in ju obrnila eno proti drugi. /Stanovki sta se takoj začeli božati in se masirati ter smeјati./(20) Bilo ju je zelo lepo videti. Tudi ostale zaposlene so ju pohvalile kako sta se zmasirali.

/Kasneje so stanovke, ki so še ostale v dnevnem prostoru, gledale televizijo./(21) /Popoldan je minil zelo mirno/(22)./ Zanimivo je bilo, ko se je ena izmed stanovalk preoblekla v svojo pižamo./(23) Pričakovala sem, da jo bodo zaposlene preoblekle, a sem se zmotila. Gospo so pustile v pižami, saj je tako sama želela. /S tem se je pokazalo, da so želje stanovalcev uslišane in jih zaposleni ne silijo v nekaj, kar oni mislijo da je prav./(24)

Med popoldanskim počitkom sem/ z nekaj stanovalci odšla na sprehod po vrtu doma./(25) kjer so se zabavali ostali stanovanke. Ker je bila na vrtu tudi glasba, smo malo posedeli in se pozabavali. Vsi stanovanke so dobili tudi sok, če so hoteli.

Ob 15.00 uri smo stanovalce pospremili nazaj na oddelek, kjer so ob /branju revije/(26) počakali do /večerje/(27) in nato odšli v svojo sobo.

Odperto kodiranje:

- (1) Stanovanke so zjutraj jedli zajtrk → zajtrk → potek dneva
- (2) V domu so se odvijale domske igre → igranje družabnih iger → potek dneva
- (3) Dom ima velik vrt → vrt → prostori doma
- (4) Stanovanke se družijo na vrtu → druženje na vrtu → odnos med obiskovalci / stanovalci
- (5) Zaposleni spodbujajo stanovalce k sodelovanju → prilagajanje s strani zaposlenih → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (6) Stanovanke so balinali → balinanje → potek dneva
- (7) Vse je prilagojeno stanovalcem → upoštevanje želja s strani zaposlenih → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (8) Aktivnosti vodijo zaposleni → vodenje s strani zaposlenih → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (9) Stanovanke imajo na voljo pijačo → možnost odločanja o prehrani → možnost izbire
- (10) Odhodi stanovalcev na vrt so skupinski → nezmožnost samostojnega izhoda → možnost izbire
- (11) Dve stanovalki sta lahko ostali na pikniku → možnost samostojnega odhoda → možnost izbire
- (12) Potem je prišel čas kosila → kosilo → potek dneva
- (13) Stanovanke se lahko prosto sprehajajo po oddelku → prosto gibanje po oddelku → možnost izbire
- (14) Stanovanke dobijo čaj, vodo in malico → malica → potek dneva
- (15) Ena gospa je jedla v sobi, ker je tako želela → možnost izbire prostora pri jedi → možnost izbire
- (16) Stanovke se spodbuja, da sami jejo → spodbujanje stanovalcev k samostojni pripravi obroka → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (17) Sledil je čas počitka → počitek → potek dneva
- (18) Stanovanke imajo zasebnost ko se umaknejo v svoje sobe → zasebnost možna v sobah → prostori doma
- (19) Zaposleni skrbijo za red in čistočo → skrb za red in čistočo → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (20) Stanovanke se radi družijo med seboj → medsebojno druženje → odnos med obiskovalci / stanovalci
- (21) Stanovanke so nato gledali televizijo → gledanje televizije → potek dneva

- (22) V popoldanskem času je malo aktivnosti → malo aktivnosti v popoldanskem času → potek dneva
- (23) Zaposleni spodbujajo stanovalce k samostojnemu oblačenju → spodbujanje samostojnosti pri oblačenju → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (24) Zaposleni upoštevajo stanovalce pri željah → upoštevanje želja s strani zaposlenih → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (25) Spodbujaj se sprehajanje po vrtu → spodbujanje samostojnega sprehajanja → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (26) Popoldan so brali revije → branje novic iz časopisa → potek dneva
- (27) Sledila je večerja → večerja → potek dneva

9.3.5.DAN 5, petek 12.06.2015

Danes je bil moj zadnji raziskovalni dan v domu. Na oddelek sem prišla malo po osmi uri zjutraj, ko sem za stanovalce prinesla posladek, saj so me lepo sprejeli medse. Ob mojem /prijahu so zaposlene pripravljale stanovalce na zajtrk/(1). Vsi stanovalci, ki so/ opravili jutranjo nego/(2) so postopoma prihajali k jedilni mizi. Ko se vsi stanovalci zberejo za mizo, začnejo zaposleni z delitvijo zajtrka in zdravil. /Nekateri stanovalci so zajtrkovali kar v sobi. /(3)/Stanovalce, ki zmorejo jesti sami, se spodbuja k samostojnosti/(4) in k temu, da sami pojedjo tudi zdravila. Zanimivo je bilo, da se zaposleni niso veliko obremenjevali s tem, da morajo stanovalci pred njimi pojediti zdravila. Sama sem skozi leta prakse opazila, da so zaposleni vedno spremljali stanovalce, da so vzeli svoja zdravila.

Stanovalce se spodbuja k samostojnemu prehranjevanju, na način, da jim dajo v roke žlico ali vilice in jih prijazno povabijo k zajtrku. V dnevnem prostoru je zajtrk jedlo skupaj 23 stanovalcem, /v pomoč pa jim je bilo osem zaposlenih, ki z mirnim glasom in prijaznim tonom spodbujajo da pojedjo svoj zajtrk/(5). /Vsak stanovalec, ki je želel še jesti je tudi dobil dodatno porcijo hrane./ (6) /Vsakega stanovalca se vpraša kaj želijo piti (čaj ali mleko) in te želje tudi upoštevajo./ (7) Eni izmed stanovalk so najprej ponudili kavo, saj naj bi jo vsako jutro želela. Ker pa si je gospa premislila, so ji zaposlene brez pritožb nalile mleko. /Zaposleni počakajo da vsi stanovalci pojedjo/(8) in /še nato začnejo pospravljati mize in prostor/(9). Stanovalci lahko po obroku sedijo za mizo ali se /vrnejo v svojo sobo./ (10) Zajtrk je bil končan ob 9.15. uri in nato je sledilo pospravljanje dnevnega prostora.

Nekaj minut po zajtrku je prišla stanovalka in prosila še za kos kruha, saj je bila lačna. Zaposleni so njeni prošnji ugodili in ji prinesli še za jesti. /Ob 9.30 uri je sledil odhod stanovalcev na dvorišče doma/(11). Tudi sama sem pomagala pri odhodu iz oddelka. Pred domom smo se posedli na vrt, ker pa je bilo vroče, smo si naredili senco. Zaposleni so pripeljali sok in kozarce, tako da je vsak stanovalec pil. /Čas na dvorišču smo si krajšali s petjem/(12) /in pogovorom/(13). /Ker se ena stanovalka zelo rada sprehaja po parku, sem ji delala družbo in hodila z njo/(14). Med hojo sva se pogovarjali in ker je bila gospa nestabilna sem ji nudila tudi oporo da ni padla.

/Stanovalce se spodbuja, da se sprehodijo malo po vrtu/(15), a le pod spremstvom zaposlenih zaradi nevarnosti padcev. /Stanovalci se sami odločijo koliko časa se bodo sprehajali, če pa tega ne želijo, pa lahko sedijo na klopci./ (16) V primeru, da kateri stanovalec želi nazaj na oddelek, ga eden izmed zaposlenih pospremi v sobo.

Ob enajsti uri je za vse sledil odhod nazaj na oddelek. Pri tem so stanovalci primorani iti s skupino,/ razen dveh stanovalk, ki imata dovoljenje da se lahko prosto gibljeta po domu./ (17) Čez eno uro je sledilo /kosilo/(18). Nekaj stanovalcev je jedlo v svojih sobah, ostali so sedeli v dnevnem prostoru. Med kosilom so zaposleni razdelili zdravila, ki so jih stanovalci sami vzeli. Opazila sem, da se stanovalce spodbuja da pojedjo svojo hrano, pri čemer pazijo na različne diete. Ena izmed stanovalk je za kosilo dobila kuhano ribo, ki pa ji ni preveč teknila. Želela je namreč ocvrtega oslička, ki ga je jedla njena stanovalka. Zaposlena je tako vprašala medicinsko sestro, če ji lahko dajo drugo za jest, saj si je to gospa želela. Medicinska sestra je prošnji stanovalke ugodila.

Po kosilu so zaposleni pospravili mizo in dnevni prostor. Nekateri stanovalci so odšli v svoje sobe, nekateri pa so ostali kar pri mizi. /Nekaj stanovalk je med počitkom/(19) /gledalo televizijo/(20), /dve pa sta se sprehajali po oddelku/(21). Med počitkom stanovalci lahko počnejo kar želijo, spodbuja pa se jih tudi /k petju/(22) /in pogovarjanju./(23)

Okoli druge ure je sledil odhod na dvorišče doma. Zaradi vročine je odšlo ven samo osem stanovalk, ki so si na dvorišču poiskale senco. Tudi sama sem odšla z njimi in se jim pridružila pri sprehajanju. Stanovalci, ki niso želeli iti ven, so ostali lahko na oddelku. Po vrnitvi ostalih na oddelek, je bil čas za razdelitev popoldanske /malice/(24), kje je 13 stanovalk jedlo v jedilnem prostoru, ostali pa v sobah.

/V popoldanskem času je za stanovalce z demenco prirejenih malo aktivnosti./(25) Tako stanovalci popoldan bolj počivajo v sobah ali se sprehajajo po oddelku. Pet stanovalk je danes skupaj z zaposlenimi /reševalo križanke/(26). Presenečena sem bila nad eno stanovalko, ki je znala rešiti celotno križanko kar sama brez pomoči. Tri stanovalke so gledale oddajo na televiziji, tri pa so počivale za mizo. Medtem je eno stanovalko zanimalo kaj je danes za večerjo, zato jo je zaposlena pospremila v spodnje nadstropje, da sta si ogledali jedilnik.

Stanovalci so tako dočakali /večerjo/(27) in deset stanovalk je jedlo v dnevnem prostoru, ostali pa so večerjali v svojih sobah. Zaposleni so vsem razdelili hrano in zdravila ter pomagali pri hranjenju tistim, ki so to potrebovali. Stanovalce se spodbuja k samostojnosti, a vseeno se ponudi pomoč tistim, ki sami ne zmorejo.

Po večerji je sledil počitek za vse stanovalce.

Odperto kodiranje:

- (1) Ob mojem prihodu so stanovalci zajtrkovali → zajtrk → potek dneva
- (2) Zaposleni so še vedno opravljali jutranjo nego → jutranja nega → potek dneva
- (3) Stanovalci lahko jedo kjer želijo → možnost izbire prostora pri jedi → možnost izbire
- (4) Stanovalce se spodbuja, da sami jejo → spodbujanje stanovalcev k samostojni pripravi obroka → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (5) Zaposleni nudijo pomoč pri hranjenju → nudijo pomoč pri hranjenju → odnos med obiskovalci, stanovalci in zaposlenimi
- (6) Stanovalci lahko pojejo, kolikor želijo → možnost odločanja o prehrani → možnost izbire
- (7) Zaposleni upoštevajo želje stanovalcev → upoštevanje želja s strani zaposlenih → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (8) Zaposleni počakajo stanovalce, da pojedjo → možnost odločanja o trajanju obroka → možnost izbire
- (9) Zaposleni skrbijo za red in čistočo po vsakem obroku → skrb za red in čistočo → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (10) Stanovalci se lahko kadarkoli umaknejo v svoje sobe → zasebnost možna v sobah → prostori doma → prostori doma
- (11) Stanovalci so nato odšli skupinsko na vrt → sedenje v parku → potek dneva
- (12) Stanovalci zelo radi pojejo → petje → potek dneva
- (13) Zelo se radi tudi družijo med seboj → druženje na vrtu → odnos med obiskovalci / stanovalci
- (14) Stanovalci se veliko sprehajajo po vrtu → spodbujanje samostojnega sprehajanja → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (15) Stanovalce se spodbuja k sprehajanju in zaposleni jim pri tem nudijo oporo → pomoč zaposlenih pri opravilih → odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi
- (16) Stanovalci se sprehajajo, če želijo → možnost odločanja o izbiri aktivnosti → možnost izbire
- (17) Dve stanovalki imata dovoljenje samostojnega odhoda iz doma → možnost samostojnega odhoda → možnost izbire
- (18) Sledil je čas kosila → kosilo → potek dneva
- (19) Po kosilu so stanovalci lahko odšli počivat → počitek → potek dneva

- (20) Stanovalci radi gledajo televizijo → gledanje televizije → potek dneva
- (21) Stanovali se prosto sprehajajo po oddelku → prosto gibanje po oddelku → možnost izbire
- (22) Stanovalci so še malo zapeli → petje → potek dneva
- (23) Stanovalci se radi pogovarjajo → medsebojno druženje → odnos med obiskovalci / stanovalci
- (24) Sledil je čas za malico → malica → potek dneva
- (25) V popoldanskem času je malo aktivnosti → malo aktivnosti v popoldanskem času → potek dneva
- (26) Nekateri stanovalci so reševali križanke → reševanje križank → potek dneva
- (27) Sledila je večerja → večerja → potek dneva

9.4. Priloga 4 – osno (aksialno) kodiranje

9.4.1. Osno (aksialno) kodiranje – dom za stare ljudi

1. Prihod v dom:

- Odsotnost sorodnikov (A)
- Osamljenost (A)
- Lastna pobuda (A, E)
- Bližina lastnega doma (A)
- Bolezen (C)
- Nezmožnost samooskrbe (C)
- Preobremenjenost sorodnikov (C)
- Pobuda sorodnikov za odhod (C)
- Pobuda zdravnice za odhod (C, E)
- Spremembo sorodnikov (E)

2. Občutki ob prihodu:

- Stresen dogodek (A, C, E)
- Prijetni občutki (C)
- Želja ostati doma (C)

3. Odnos med stanovalci in sorodniki

- Obiski bližnjih sorodnikov (A, B, C, D, E)
- Sorodniki kot zagovorniki (A, E)
- Obiski daljnih sorodnikov (A, E)
- Vsakodnevni obiski (A, C)
- Pozitiven odziv na obiske (A, B, C, D, E)
- Brez vračanja v lasten dom (A, C, E)
- Odhod v lasten dom (B, C)
- Dobri odnosi s sorodniki (B)
- Redki obiski sorodnikov (D)
- Ostala brez bližnjih sorodnikov (E)

4. Počutje v domu:

- Trenutno dobro počutje (A, D, E)
- Hitro privajanje na novo okolje (A, E)
- Občutek varnosti (A)
- Zadovoljstvo (A)
- Občutki svobode (A)

- Nezadovoljstvo (B)

5. Potek dneva:

- Samostojna jutranja nega (A, C, E)
- Zajtrk (A, C, E)
- Druženje (A, D)
- Aktivnosti na prostem (A, B)
- Sedenje v parku (A)
- Kava in sladica (A)
- Obujanje spominov (B)
- Preizkušanje novih izzivov (B)
- Ročne spretnosti (B, D)
- Sodelovanje pri aktivnostih (B, C, E)
- Dolgočasenje (D)
- Pomoč pri opravilih (E)
- Kosilo (E)
- Počitek (E)

6. Odnos med stanovalci in zaposlenimi

- Nadzor zaposlenih (A)
- Dobri odnosi (A, B, C, E)
- Vikanje (A, C, E)
- Tikanje (A, E)
- Pomoč s strani zaposlenih (A, E)
- Spoštovanje (A, B, C, E)
- Brez občutka večvrednosti zaposlenih (A, B, C)

7. Možnost izbire:

- lasten nadzor (A, E)
- možnost odhoda s spremstvom sorodnikov (A, C, D)
- možnost odločanja o izbiri aktivnosti (A, C, D, E)
- možnost odločanja o sodelovanju z drugimi (A, D)
- možnost odločanja o sodelovanju pri zunanjih aktivnostih (A, E)
- možnost izbire glede časa vstajanja in spanja (A, B, C, D, E)
- možnost izbire oblačil (A, C, D, E)
- možnost ostati samostojna (A)
- nezmožnost samostojnega odhoda (A)
- možnost odločanja o lastnih dohodkih (A, E)
- možnost zapravljanja denarja (A, C)
- spodbujanje samostojnosti (A)
- lastna izbira doma (C, E)
- nezmožnost samostojnega kopanja (C)
- možnost samostojnega kopanje (D, E)

8. Odnos med stanovalci:

- dobro razumevanje (A, B, C, E)
- dobri odnosi s sostanovalko (A, B, E)
- stalni medsebojni stiki (A)

- stiki s stanovalci drugih oddelkov (A, C)
- malo stikov z drugimi (D)

9. Socialna mreža:

- ohranjanje prijateljstev (A, B, C, E)
- redki stiki s prijatelji (B, C, D)

10. Življenjski prostor:

- zadovoljstvo s prostorom (A, B, C)
- nezadovoljstvo s prostorom (B, C)
- lastna garderoba (A)
- osebni predmeti dovoljeni (A)
- samostojna skrb za prostor (A, E)
- pomoč zaposlenih pri pospravljanju (A, B, E)
- soba brez ključa (A)
- možnost zaklepanja sobe (D, E)
- možnost zasebnosti (E)
- Vzdrževanje reda v domu (A)
- zadovoljstvo z redom v domu (A)

9.4.2.Osno (aksialno) kodiranje – dnevno varstvo

1. Prihod v dnevno varstvo:

- Spremljevanje sorodnikov (F, G, H, I)
- Organiziran prevoz (F, G)
- Prihod zjutraj (F, G, I)
- Odhod popoldan (F, I)
- Bolezen (F, G, H, I)
- Starost (G)
- Preobremenjenost sorodnikov (H, I)
- Osamljenost (H)
- Nesamostojnost (H)
- Zmedenost (H)
- Samostojna vožnja (I)

2. Občutki ob prihodu:

- Zmedeni občutki (F)
- Dobri občutki (F, G, H, I)
- Občutki sprejetosti (G, I)

3. Potek dneva:

- Zajtrk (F)
- Malica (F)
- Kosilo (F)
- Telovadba (F, I)
- Ročne spretnosti (F, G, I)
- Sedenje v parku (F, H)
- Počitek (F)
- Branje časopisa (F)
- Petje (F)
- Zaposleni določajo potek dneva (F)
- Peka (G)

- Tombola (H, I)
 - Vaje za spomin (I)
 - Hišna opravila (I)
 - Sprehod (I)
- 4. Možnost izbire:**
- Možnost odločanja o izbiri aktivnosti (F, G)
 - Vnaprej določen čas odhoda (F)
 - samostojna izbira oblačil (F, G)
 - samostojno upravljanje z denarjem (F, G, H, I)
 - lasten nadzor (F, H, I)
 - nakupovanje s strani sorodnikov (G, H)
 - kuhanje s strani sorodnikov (G, H)
- 5. Odnos s sorodniki:**
- Zaposlenost sorodnikov (F)
 - Skrb sorodnikov (F, G, H)
 - Izleti (F, G, H)
 - Druženje (G, H, I)
 - Sorodniki kot zagovorniki (G, H, I)
 - Dobro razumevanje (H)
- 6. Odnos z zaposlenimi:**
- Dobro razumevanje (F, G, H, I)
 - Tikanje (F, G)
 - Vikanje (I)
 - Brez občutka večvrednosti zaposlenih (F, G, H, I)
 - Spoštovanje s strani zaposlenih (G, H, I)
- 7. Odnos z drugimi obiskovalci:**
- Vikanje (F)
 - Dobro razumevanje (F, G, H, I)
 - Druženje (F, G, I)
- 8. Življenjski prostor:**
- Bivanje s sorodniki (F, G, H)
 - Prijeten prostor DCA (F, G, H, I)
 - Zasebnost doma (F, G, H)
 - Samostojna doma (F, G)
 - Lasten ključ (F, G, I)
 - Lastni prostori doma (G, H, I)
 - Samostojno pospravljanje doma (G)
 - Zadovoljstvo z življenjem doma (G, I)
 - Nesamostojna doma (H)
 - Brez lastnih ključev (H)
- 9. Socialna mreža:**
- Stiki s sosedi (F)
 - Pogosti stiki (F)
 - Stiki z znanci (G)
 - Stiki s prijatelji (H)
 - Šibka socialna mreža (I)

9.4.3. Osnovno (aksialno) kodiranje – opazovanje

1. Prostori dnevnega varstva:

- Dnevna soba (1)
- Ročni izdelki (1)
- WC za obiskovalce (1)
- Soba za počitek (1)
- WC brez ključa (1)
- WC zaposlenih ima ključ (1)
- Omarice za obiskovalce (1)
- Kuhinja z jedilnico (1)

2. Prostori doma:

- Prvo nadstropje (3)
- Dnevni prostor (3)
- Vrata z »bunko« (3)
- Dvigalo z varovalom (3)
- Eno in dvoposteljne sobe (3)
- Ločenost sob na spol (3)
- Brez ključa (3)
- Zasebnost možna v sobah (3, 4, 5)
- Televizija in radio (3)
- Razstavljeni izdelki stanovalcev (3)
- Ogledalo (3)
- Ključavnice na oknih (3)
- Velik vrt (3, 4)
- Vrt je ograjen (3)

3. Prihod v dnevno varstvo:

- Prihod z mestnim avtobusom (1)
- Organiziran prevoz s strani dnevnega varstva (1)
- Spremljevalstvo sorodnikov (1, 2)
- Poskusna doba v dnevnem varstvu (1)
- Organiziran prevoz domov (1, 2)

4. Potek dneva:

- Zajtrk (1, 2, 3, 4, 5)
- Telovadba (1, 2)
- Branje novic iz časopisa (1, 2, 4)
- Spremljevalstvo prostovoljke na sprejemu (1, 2)
- Ročne spretnosti (1)
- Sedenje v parku (1, 3, 5)
- Branje knjig (1)
- Igranje družabnih iger (1, 2, 4)
- Malica (1, 2, 3, 4, 5)
- Kosilo (1, 2, 3, 4, 5)
- Počitek (1, 2, 3, 4, 5)
- Igranje tombole (1, 2)
- Petje (2, 3, 5)
- Jutranje bujenje (3)
- Jutranja nega (3, 5)
- Urejanje sobe (3)

- Nega (3)
- Malo aktivnosti v popoldanskem času (3, 4, 5)
- Kopanje (3)
- Reševanje križank (3, 5)
- Gledanje televizije (3, 4, 5)
- Večerja (3, 4, 5)
- Balinanje (4)

5. Možnost izbire:

- Možnost odločanja o prehrani (1, 3, 4, 5)
- Možnost izbire prostora pri jedi (1, 3, 4, 5)
- Možnost odločanja o trajanju obroka (1, 3, 5)
- Možnost odločanja o izbiri aktivnosti (1, 2, 3, 5)
- Možnost samostojnega odhoda (1, 4, 5)
- Možnost odločanja o prinašanju lastnih stvari (2)
- Prosto gibanje po oddelku (3, 4, 5)
- Okna odpirajo po njihovih željah (3)
- Možnost samostojnega gibanja po oddelku (3)
- Odvisnost gibalno oviranih starih ljudi (3)
- Nezmožnost samostojnega izhoda (3, 4)
- Možnost uporabe lastnih mobilnih telefonov (3)

6. Odnos med obiskovalci / stanovalci in zaposlenimi:

- Upoštevanje želja s strani zaposlenih (1, 2, 3, 4, 5)
- Vodenje s strani zaposlenih (1, 3, 4)
- Prilagajanje s strani zaposlenih (1, 3, 4)
- Pomoč zaposlenih pri opravilih (3, 5)
- Spodbujanje samostojnosti pri oblačenju (3, 4)
- Spodbujanje stanovalcev k izražanju čustev (3)
- Spodbujanje samostojnega sprehajanja (3, 4, 5)
- Spodbujanje stanovalcev k samostojni pripravi obroka (3, 4, 5)
- Nudijo pomoč pri hranjenju (3, 5)
- Pomoč s strani drugih (3)
- Skrb za red in čistočo (4, 5)

7. Odnos med obiskovalci / stanovalci:

- Medsebojno druženje (1, 2, 4, 5)
- Druženje na vrtu (3, 4, 5)

8. Socialna mreža:

- Redni stiki s prijatelji (1)
- Obiski sorodnikov (3)

9.5. Priloga 5 – definiranje pojmov

Prihod v dom: zajema vprašanja o razlogih, zakaj se je človek z demenco odločil za institucionalno oskrbo. Prav tako me je zanimalo, kdo je dal glavno pobudo za odhod v dom .

Prihod v dnevno varstvo: zajema vprašanja o razlogih za obiskovaje dnevnega varstva, kdo jih spremlja, katere dneve ga obiskujejo in kdo je dal pobudo za takšno vrsto oskrbe.

Prostori dnevnega varstva: zajema opisa prostora, kot sem ga videla jaz, zanimale so me tako splošne značilnosti prostora, kot tudi njegova funkcionalnost.

Prostori doma: zajema opis doma kot institucije, njegove prednosti in slabosti, kako je zavarovan oddelek za ljudi z demenco ter moje poglede na takšna varovanja.

Občutki ob prihodu: zanimalo me je, s kakšnimi občutki so se srečevali ljudje z demenco, ko so se odločali za pomoč pri oskrbi. Zajema vprašanja o težavah, s katerimi so se srečevali ter primerjavo, pri kateri skupini so bili občutki slabši.

Počutje v domu: zajema vprašanja o zdajšnjem počutju stanovalcev, kako so se navadili na institucijo.

Odnos med stanovalci in sorodniki: zajema vprašanja o njihovih odnosih, kako se razumejo in kako vzdržujejo stike. Vprašanja so vezana tudi na odnose obiskovalcev dnevnega varstva, kako se oni razumejo s sorodniki, s katerimi stanujejo in kako jim oni pomagajo pri vsakodnevnih opravilih.

Odnos med stanovalci in zaposlenimi: zajema vprašanja o odnosih med stanovalci in zaposlenimi, kako se z njimi razumejo in ali imajo občutek, da so zaposleni večvredni. Ta vprašanja se nanašajo tudi na obiskovalce dnevnega varstva in tam zaposlene.

Odnos med stanovalci: zajema vprašanja o tem, kako in kdaj se stanovalci med seboj družijo, s kom se družijo bolj pogosto ter ali se videvajo in sodelujejo tudi s stanovalci drugih oddelkov.

Odnos z drugimi obiskovalci: zajema vprašanja o odnosih med obiskovalci dnevnega varstva, kako se med seboj razumejo, s kom se družijo in kaj skupaj delajo.

Socialna mreža: zanimalo me je, kako stanovalci doma in obiskovalci dnevnega varstva še naprej vzdržujejo svojo socialno mrežo, kdo ima še prijatelje, kdo se še družijo s sosedi in znanci.

Potek dneva: zajema vprašanja o splošnem poteku vsakdana tako v domu kot v dnevnem varstvu, kdo določa urnik ter kolikšna je možnost prilagajanja ljudem z demenco.

Možnost izbire: zajema vprašanja o tem, kolikšno možnost izbire imajo še ljudje z demenco, kdo jim to izbiro omogoča in pri katerih opravilih so še vedno samostojni.

Življenjski prostor: zajema vprašanja o prostoru, kjer ljudje z demenco živijo, kako so z njim zadovoljni ter kako je z njihovo zasebnostjo doma, v dnevnem varstvu in v domu.

10. POVZETEK

V svoji magistrski nalogi sem raziskovala, kateri so bili razlogi ljudi z demenco, da so se odločili za pomoč pri oskrbi. Zanimalo me je, kdo je dal pobudo za iskanje pomoči, ter kakšni so bili njihovi občutki pri teh odločitvah. Zanimalo me je tudi, na kakšen način ostajajo samostojni in pri katerih opravilih imajo možnost, da se sami odločajo, ter kako ohranjajo svojo zasebnost. Prav tako me je zanimalo tudi, kakšen je njihov odnos tako s sorodniki, kot tudi zaposlenimi in drugimi ljudmi, s katerimi se srečujejo v domu za stare ali dnevnem varstvu.

V teoretičnem delu predstavljam sam koncept demence, njene značilnosti ter njen razvoj skozi posamezne stopnje. Pomemben poudarek v teoretičnem delu namenjam tudi socialnemu delu kot stroki, ki s svojimi posebnimi pristopi omogoča ljudem z demenco, da kljub svoji bolezni, še ostajajo najpomembnejši akterji v svojem življenju. Ker je magistrska naloga vezana na pomen krepitve moči ljudi z demenco, se v tem delu osredotočam na ta koncept, ki pomembno vpliva na kakovost življenja posameznika. Socialni delavci lahko skozi koncept krepitve moči omogočijo človeku z demenco, da poišče svoje vire moči in jih uporabi. S tem človek z demenco ostaja najpomembnejši člen pri iskanju rešitev, socialni delavec pa ga na tej poti usmerja in spodbuja. Zaradi napredovanja demence pa nekateri stari ljudje niso več zmožni samostojnega življenja, zato jim pri tem pomagajo sorodniki, ki pa so pogosto zaradi tega preobremenjeni. Rešitev skušajo najti pri različnih ponudnikih storitev, a je žal ponudba v Sloveniji premajhna in ne zadošča potrebam ljudi z demenco in njihovim sorodnikom. V primerih, ko je človek z demenco še samostojen vsaj pri nekaterih opravilih, se sorodniki odločijo za storitve dnevnega varstva. Ta oblika pomoči omogoča ljudem z demenco, da dopoldneve preživijo v družbi zaposlenih in drugih obiskovalcev, popoldneve pa preživijo doma. V primerih, ko pa ta oskrba več ne zadošča potrebam, se morajo sorodniki in ljudje z demenco soočiti z odhodom v dom. Za ljudi z demenco takšna sprememba lahko povzroči veliko negativnih občutkov, zaradi česar je pomembno, da jim sorodniki stojijo ob strani. Pri tem lahko veliko pripomorejo tudi zaposleni, ki s prijaznim načinom dela ustvarijo odprto in varen prostor.

Problem moje raziskave je bil usmerjen na raziskovanje razlogov za odhod ljudi z demenco v katerikoli obliko oskrbe ter kako so se pri tem počutili. Pri tem me je zanimalo, kdo v njihovem življenju odloča o poteku dneva v domu ali dnevnem varstvu, ter kolikšna je njihova možnost, da se samostojno odločajo o pomembnih stvareh. Zanimalo me je tudi,

kdo jih pri samostojnosti spodbuja, ter s tem navezala raziskovanje na značilnosti njihovih odnosov z drugimi. Zanimalo me je tudi, kako so zadovoljni s spremembo njihovega življenjskega prostora ter kako sedaj ohranjajo socialno mrežo.

V raziskavi sem ugotovila, da so bile bolezenske težave najpogostejši razlog za odhod v doma ali obiskovanje dnevnega varstva. Ljudje z demenco, ki so morali oditi v dom, so se pri tem večkrat srečevali z negativnimi občutki kot tisti, ki so se odločili za obiskovanje dnevnega varstva. Kljub temu, da so pobudo za iskanje potrebne oskrbe največkrat podali njihovi sorodniki, se ljudje z demenco z njimi še vedno zelo dobro razumejo. Stanovalci doma se z njimi srečujejo v času obiskov, obiskovalci dnevnega varstva pa z njimi preživljajo popoldneve in vikende. Svojo socialno mrežo lažje ohranijo tisti ljudje z demenco, ki so ostali v domačem okolju, saj še vedno obiskujejo svoje prijatelje in sosede. Vsi ljudje z demenco imajo z zaposlenimi kvalitetne odnose, ki temeljijo na medsebojnemu spoštovanju in upoštevanju. Zaposleni imajo poleg naloge, da skrbijo za ljudi z demenco tudi nalogo, da razporejajo dnevne aktivnosti, pri čemer pa se ljudje z demenco samostojno odločajo o času vstajanja in načinu oblačenja. Prav tako imajo ljudje z demenco možnost samostojnega upravljanja z denarjem ter samostojne izbire aktivnosti. Pomembna razlika pri ohranjanju samostojnosti pa je možnost odhoda brez spremstva. Medtem ko večina stanovalcev oddelka z demenco te možnosti nima, imajo obiskovalci dnevnega varstva to prednost, da se lahko samostojno gibljejo po mestu. Dom ljudem z demenco to onemogoča z varovanim dvigalom ter ograjo okoli vrta. Si pa lahko ljudje z demenco v domu ustvari svoj zasebni prostor v sobi, obiskovalci dnevnega varstva pa imajo zasebnost omogočeno doma.

Moji predlogi so usmerjeni predvsem k povezovanju in sodelovanju različnih strok, posebno sodelovanju socialnega dela in zdravstva, s čimer bi pridobili raznolika znanja o demenci in načinih dela z ljudmi z demenco. Prav tako bi bilo potrebno več informiranja javnosti o demenci, s čimer bi zmanjšali stigmatizacijo ljudi z demenco. Ker je za stare ljudi v splošnem pogledu, posebno pa za ljudi z demenco, pomembno, da čim dlje ostanejo doma, bi bilo potrebno njihovim sorodnikom podati potrebno znanje in podporo pri oskrbi. Pri tem bi s celostno obravnavo človeka z demenco omogočili pregled njegovih potreb in možnih rešitev, med katere lahko sodijo tudi dnevna varstva, ki bi ljudem z demenco nudila oskrbo v popoldanskem času, med vikendi in praznikih.